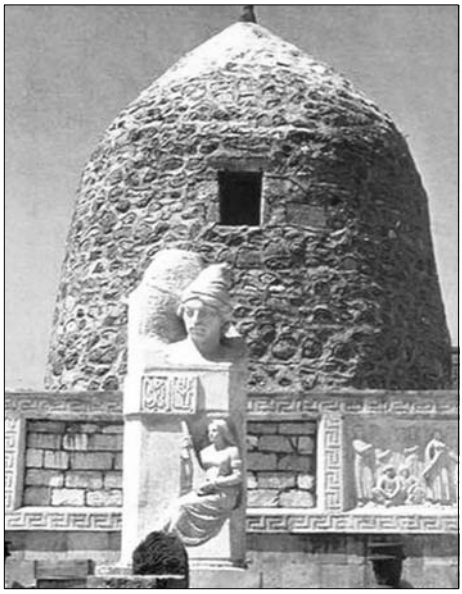

Bu nədir, aman Allah,
Qandırmı daman, Allah?!
Yaxşıya yaxşı yazar,
Yamana yaman Allah.

Sarı Aşıq

Laçın yurdu

№1(24)
2020

"Elm və təhsil"
Bakı -2020

Laçın yurdu, №1(24), 2020
Bakı, "Elm və təhsil", 2020. – 96 səh.

Təsisçi və baş redaktor:
Arif MƏMMƏDLİ

Baş redaktorun müavini:
Araz HACIYEV

Məsul katib:
Elnur MEHDİYEV

Redaksiya heyəti:

Knyaz MƏMMƏDOV
İlham QƏHRƏMAN
Ələmdar ŞAHVERDİYEV
Tamxil ZİYƏDDİNOĞLU
Mütəllim HƏSƏNOV
Fəxri UĞURLU
Taleh ŞİRİNOV
Yusif MİRZƏ
Fəxrəddin ŞAHSUVAROV
Orxan CƏBRAYILOV

Hüquqi ünvan:
Qaradağ rayonu, "Qobu Park" yaşayış kompleksi, bina 13, mənzil 24
Əlaqə:
Tel.: (050) 291-34-52, (055) 363-20-37, (050) 205-00-92
e-mail: **lachinyurdu@mail.ru** və ya **lachinyurdu@gmail.com**

Dərgidə dərc olunan yazılar müəlliflərin mövqeyini əks etdirir
və yazı müəllifləri məsuliyyət daşıyır.
Jurnal 16.03.2010-cu il tarixdə Azərbaycan Respublikasının Ədliyyə
Nazirliyində 3133 №-li reyestrlə qeydiyyatdan keçmişdir.

Bankın adı: **Azərbaycan Beynəlxalq Bankı MƏTBUAT şöbəsi**
Bankın kodu: **805142**,
Müxbir hesabı:
AZ03NABZ01350100000000002944,
VÖEN: **9900001881**
SWIFT: **IBAZAZ2X**,
Müştərinin hesabı:
AZ64IBAZ41040019443136196216
Məmmədov Arif Kamran oğlu
VÖEN:**1401771462**

Intermediary Bank:
Citibank NA, New York, USA
Corr. account: **36083186**
SWIFT: **IBAZAZ2X**,
International Bank of Azerbaijan Republic
Yasamal Branch
kod: **805142**
USD only Account #:
AZ64IBAZ41040019443136196216
Mammadov Arif Kamran
INN**: 1401771462**

BU SAYIMIZDA

Laçınlı məcburi köçkünlər yeni salınmış qəsəbələrə köçürülür.....5

O kənd bizim kəndimizdi

Sultan HÜMBƏTOV, *"Yuxarı Qarasaqqal kəndi"*.....7

Müsahibə

Arif MƏMMƏDLİ, *"Eli-obası pərən-pərən düşən insanlardan biri də mənəm"* 17

Aynur ƏLƏKBƏR, *"Bir neçə qadın obrazını bir ssenaridə birləşdirib monotamaşa hazırlamaq istəyirəm"* 33

Şahanə MÜŞFİQ, *"Şairlərin gizli bir tənhalığı var"* 67

Poeziya

Ağa LAÇINLI 27

Ötərxan ELTAC 30

Elnur İRƏVANLI 36

Bənövşə DAŞDILI 53

İlham QƏHRƏMAN.....56

Arif GÜRŞADOĞLU 60

Saqif ZEYNAL 64

Akif AZALP 65

Xaliq LAÇINLI.....72

Cəbrayıl QƏHRƏMAN 73

Arif PƏNAHOĞLU 77

Roma XOSROV.....79

Gilə ƏLİQIZI 93

Yaşar BALAŞ 95

Kitab rəfi

"Məni bağışlama".....29

Laçın toponimləri

Zakir ORUC, *"Bu yerləri sən də tanı"* 38
Bəxtiyar KAVANLI, *"Laçın rayonunda olan dağlar və zirvələr"* 75

Araşdırma

II Dünya Müharibəsində itkin düşən laçınlılar.....52

Ovqat

Şölə MƏMMƏDLİ, *"Vətən ünvanlı arzular"* 54
Halay NADİROV, *"Kəndimizdə ötən bülbül"* 58

Qazilərimiz

"Arzusu Laçını işğaldan azad edib, həyata orada vida deməkdir".....62

Adlarımız

İdris, Gülsüm.....78

Şəhidlərimiz

Rövşən ATAKİŞİOĞLU, *"İgid doğulasan doğulanda da"* 81

Nəsr

Təranə VAHİD *"Göy üzü qanamışdı..."* 83
"Durna adam" 89

LAÇINLI MƏCBURİ KÖÇKÜNLƏR YENİ SALINMIŞ QƏSƏBƏLƏRƏ KÖÇÜRÜLÜR

15 yanvar 2020-ci ildə Ağcabədi rayonunun Taxtakörpü ərazisində yeni salınmış 645 ailəlik üç qəsəbənin ikisində Qaçqınların və Məcburi Köçkünlərin İşləri üzrə Dövlət Komitəsi tərəfindən köçkünlərin yerləşdirilməsi üçün püşkatma keçirildi.

Taxtakörpü ərazisində müvəqqəti məskunlaşmış məcburi köçkünlərin mənzil-məişət şəraitinin yaxşılaşdırılması üçün yeni qəsəbələrin salınması müvafiq Dövlət Proqramına Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2011-ci il 21 fevral tarixli 1346 nömrəli Sərəncamı ilə edilmiş əlavələrdə nəzərdə tutulub. Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2010-cu il 14 aprel tarixli Sərəncamı ilə həmin ərazidə 572 hektar torpaq sahəsi ayrılıb. Bunun da 134 hektarında birinci mərhələdə 645 ailə üçün 3 qəsəbə inşa edilib. Yeni qəsəbələrin layihələndirilməsi və tikintisi üzrə sifarişçi Azərbaycan Respublikasının Məcburi Köçkünlərin Sosial İnkişaf Fondudur.

Qəsəbələrə Taxtakörpü ərazisindəki Vağazin, Qarakeçdi və Şeylanlı obalarında müvəqqəti məskunlaşmış məcburi köçkün ailələri köçürülür. Yeni salınmış qəsəbələr – Vağazin obasında 256 evdən, Qarakeçdi obasında 245 evdən, Şeylanlı obasında isə 144 evdən ibarətdir. Evlərin hər birinin 0,12 hektar həyətyanı sahəsi var. Üç qəsəbədə, ümumilikdə, bir otaqlı 62,

iki otaqlı 260, üç otaqlı 260, dörd otaqlı 63 ev inşa edilib. Hər bir ev fərdi sanitar qovşağı ilə təchiz olunub. Qəsəbələrdə ikisi 192 yerlik, biri isə 108 yerlik olmaqla üç məktəb binası, inzibati bina, tibb məntəqəsi tikilib, müvafiq mühəndis-kommunikasiya şəbəkələri yaradılıb, abadlıq və yaşıllaşdırma işləri görülüb.

Yeni qəsəbələrin elektrik təchizatını təmin etmək məqsədi ilə mövcud 330/110/10 kV-luq "Ağcabədi" yarımstansiyasının 110 kV-luq Açıq Paylayıcı Qurğularında 110 kV-luq avadanlıqlar dəyişdirilməklə yenidənqurma işləri aparılıb, eyni zamanda, mövcud 110/10 kV-luq "Taxtakörpü" yarımstansiyanın ərazisində 35 kV-luq yeni Qapalı Paylayıcı Qurğu üçün bina tikilib. Qəsəbələrin qidalandırılması üçün 35 kV-luq ikidövrəli elektrik verilişi xətti çəkilib, 35/10 kV-luq yeni qapalı yarımstansiya inşa edilib, 6,3 MVA gücündə iki transformator, bundan əlavə, 400 kVA gücündə 10/0.4 kV-luq 11 ədəd komplekt transformator yarımstansiyası quraşdırılıb. Qəsəbələrin ərazisinin işıqlandırılması təmin olunub.

Yuxarı Qarabağ kanalından magistral suverici kəmər vasitəsilə qəsəbələrin yaxınlığındakı su anbarlarına su vurulur. Burada iki hissəyə bölünən su ehtiyatının bir hissəsi içməli su təchizatı üçün su anbarları sahəsində yerləşən sudurulducu qurğuya nəql edilir, bir hissəsi isə həyətyanı sahələrin suvarılması üçün istifadə olunur.

Qəsəbədaxili su şəbəkələri üzərində 106 ədəd yanğın hıdrantları qoyulub. Ərazidəki qrunt sularının səviyyəsini aşağı salmaq məqsədilə qapalı drenaj şəbəkələri və qapalı suyığıcılar tikilib, 8 ədəd drenaj nasosu quraşdırılıb.

Qəsəbələri təbii qaz təchiz etmək məqsədilə müvafiq işlər görülüb. Hər bir evdə qazla işləyən kombi tipli suqızdırıcılar quraşdırılıb. Məktəblərin və həkim məntəqəsinin istilik təchizatını təmin etmək üçün isə qəsəbələrin hər birində iki qazanxana tikilib. Hər bir qəsəbədə abadlıq işləri aparılıb, 19 ədəd sanitariya-təmizləmə meydançası tikilib və 2,3 hektar ərazidə yaşıllıqlar salınıb.

Püşkatma mərasimində iştirak edən laçınlı məcburi köçkünlər yeni ilin ilk günlərində qəsəbələrin onların istifadəsinə verilməsini Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin və Birinci vitse-prezident Mehriban xanım Əliyevanın məcburi köçkünlərə göstərdiyi diqqət və qayğının növbəti təzahürü kimi qiymətləndiriblər. Ölkə başçısına və Mehriban xanıma bu diqqət və qayğıya görə dərin təşəkkürlərini, sonsuz minnətdarlıqlarını bildiriblər.

O KƏND BİZİM KƏNDİMİZDİ

YUXARI QARASAQQAL KƏNDİ

Uca dağların, sıldırım qayaların qoynunda, dağların üzük qaşı kimi dövrəyə aldığı, özünəməxsus adət-ənənəsi, qədim tarixi olan Qasımuşağı obasının ərazisi ilə az-çox tanış olan hər bir kəs bilir ki, burada təbiətin yaratdığı gözəllikləri sözlə təsvir etmək mümkün deyil. Regionun çox mənzərəli və rəngarəng, fəsillərə uyğun peyzajları gözlə görməyənlər bu mənzərələri heç bir vasitə ilə təsəvvür edə bilməz. Bu gözəllikləri yalnız gəlib görmək lazımdır. Gözəlliklər məskəni olan bu qədim oğuz torpağında Qarasaqqal adlı iki kənd mövcuddur.

Kəndin tarixi durumu; Hər iki kənd bir-birinə çox yaxın məsafədə yerləşir. Bu yaşayış məntəqələrini bir-birindən fərqləndirmək üçün coğrafi quruluşuna uyğun olaraq Qarasaqqal sözünün önünə aşağı və yuxarı sözləri artırılmışdır. Hər iki kənd Şəlvə çayının qolu olan Muncuqlu çayının sol sahilində, çay yatağından xeyli aralıda, sıx meşəliyi olan yamaclarda yerləşirdi. Qarasaqqal toponimi haqqında əvvəlcədən Aşağı Qarasaqqal məqaləsində yetərincə geniş şəkildə verilmiş məlumata aşağıdakıları əlavə etməklə Qarasaqqal sözünün ikinci hissəsi olan “saqqal” (yəni “saklar”) sözünün etimologiyasna nəzər salmaq istərdim. Tədqiqatçılara görə bu söz sığır, yəni “maral” sözündən törəmişdir. Məsələn, Sovet və Rusiya filoloqu, iranşünas,

dilçi alim Vasili İvanoviç Abayevin fikrincə, skiflər özlərini bu sözlə saka adlandırmış, saka etnonimi elə bu sözdən yaranmışdır.

XII əsr uyğur yazılarında qeydə alınmış "soq"-un sözü "maral" mənasındadır. Türklər tərəfindən sığun sözünün də "erkək maral" mənasında işlənməsini M.Kaşğari də öz yazılarında qeyd etmişdir. Yakut dilində saka sözünün etnonim sayılması və "maral" mənasını ifadə etməsi məlumdur. Hətta müasir türkmən dilində "maral" sözü sığır, buryat dilində isə bu sözün mənası sağaa şəklində işlənməkdədir.

Göründüyü kimi, mənbələrə əsasən saklar etnonimin əmələ gəlməsinin qədimliyi qədər ondan törəyən oykonimlərində yaranma tarixi çox qədimdir. Müasir Laçın rayonunun Kürdhacı kənd inzibati ərazi vahidində yerləşən Qarasaqqal kəndinin mövcudluğu özünü tarixi mənbələrdə də təsdiq edir. Belə ki, 1593-cü ildə Osmanlı dövləti Məğavuz nahiyyəsinin oba, kənd, qışlaq və məzrələrini siyahıya aldığı zaman Qarasaqqal kəndinin adını da qeydə almışdır.

Tez-tez baş verən və uzun sürən dəhşətli müharibələr, talan-qarətlər bu ərazilərdə daimi yaşayışın vaxtaşırı dayanmasına gətirib çıxarırdı. Bir müddət sonra ya müharibələrin səngiməsindən yararlanan, ya da köç etdikləri digər ərazilərdə baş verən tarixi hadisələr ucbatından yerli əhali bu kəndlərə dönür, yaşayışı yenidən bərpa edirdilər. XVIII əsrin ortalarında Hacısamlı nahiyəsinin Qasımuşağı obasında məskunlaşmış Əhməduşağı tayfası bir müddət sonra Yuxarı Qarasaqqal kəndində də daimi yaşayışı yenidən bərpa edir. Buna səbəb isə ən başlıcası heyvandarlıq üçün örüş və otlaqların məhdudluğu ucbatından tayfanın başbilənləri tərəfindən yeniyetmələr ailə qurduqdan sonra onları yaxınlıqda olan ərazilərə köçürməklə lazımi qədər sahə ayırmağa məcbur olması idi. Bunun nəticəsində hər dəfə tayfada ailələr yenidən bölünməli olurdular. Daha dəqiq desək, Ərikli kəndinin Səmədlər məhləsində işıqlı dünyaya göz açan Şirin Səməd oğlu böyüyüb boya-başa çatır, yetman bir igid olduqdan sonra ağsaqqalların xeyir-duası ilə Yuxarı Qarasaqqal kəndində daimi yaşayışı yenidən bərpa edir.

Şirin kişinin oğlu Məsdan çox işgüzar, qoçaq, cəsarətli və qətiyyətli idi. Ailəsinin maddi durumunu yaxşılaşdırmaq məqsədi ilə ailə kəndli təsərrüfatını inkişaf etdirdi. Xırdabuynuzlu heyvandarlığa üstünlük verən Məsdan xeyli cins keçi saxlayır. Bir müddət sonra iribuynuzlu heyvandarlıq təsərrüfatını da önə çəkir. Altı cüt öküz saxlayır və əkin-biçin zamanı qonşu kəndlərin sakinləri də bu öküzlərdən yararlanmağa çalışırdı.

Bildiyimiz kimi, SSRİ-nin yaradıldığı ilk illərdə "qolçomaq" adlandırılan varlı kəndlilər üç qrupa bölünərək müxtəlif üsullarla aradan götürü-

lürdü. Adı üçüncü qrupa əlavə edilən Məsdan kişinin bütün var-dövləti əlindən alınaraq müsadirə edilir.

Bolşeviklərin SSRİ kənd təsərrüfatında apardıqları ikinci iri iqtisadi islahat təsərrüfatda çoxukladlılığın ləğv edilməsi və xırda kəndli təsərrüfatlarının zorakılıqla ümumiləşdirilmiş kollektiv təsərrüfatlarda – yəni kolxozların birləşdirilməsi ilə yanaşı, xırda kənd və məzrələrin ləğv edilərək sakinləri yaxınlıqdakı kəndlərə köçürülürdü. Bu səbəb əsas gətirilərək Yuxarı Qarasaqqal kəndinin də sakinlərinə köçürülmə haqqında məlumat verilir. Elə bu səbəbdən də həmin vaxtdan sonra uzun müddət rəsmi sənədlərdə bu tip kəndlərin adı göstərilmədi.

Məlumatı eşidən Məmmədov Məsdan Şirin oğlu öz dədə-baba torpaqlarından köçməyəcəyini bəyan etdi və öz fikirlərində qəti qərarlı olduğunu bildirdi. Elə bu səbəbdən də onu həbs etdilər. Nəticədə onu islah etmək üçün məhkəmənin hökmü ilə 6 ay müddətinə azadlıqdan məhrum edilməklə ciddi, xüsusi rejimli cəzaçəkmə müəssisələrindən biri, qayda-qanunları çox sərt olan Şuşa türməsinə göndərdilər.

Amma bu həbslərdən, hədə-qorxulardan qorxmayan Məsdan kişi bütün tayfa-toluğu ilə birlikdə Yuxarı Qarasaqqal kəndində şad-xürrəm ömür sürür, oradakı gözəlliklərin dadını çıxarır, vəsfinə ancaq nağıllarda rastlana biləcək bir təbiət guşəsində yaşayır. Ömrünün son anlarında oğlanlarını başına toplayıb vəsiyyət edir ki, sizlərdən bircə istəyim işdi-şayətdi, əgər haqqın dərgahına qovuşsam, mənim cismimi elə bu kənddə, o Tək alma adlanan yerdə torpağa tapşırarsınız.

Vaxt ötür, 3 mart 1966-cı ildə 80 yaşında dünyasını dəyişir və vəsiyyətinə uyğun Yuxarı Qarasaqqal kəndində dəfn edilir. Qeyd edək ki, ondan əvvəl rəhmətə gedən kənd sakinləri Ərikli kənd qəbristanlığında dəfn edilirdi.

Kəndin mədəniyyəti; Zəngəzurun yuxarı hissəsində yerləşən, onun olduqca çox kiçicik bir parçası olan Yuxarı Qarasaqqal istər öz təbiəti, istər sakinləri, istərsə də mədəniyyət abidələri ilə hər zaman diqqət mərkəzində olmuşdur.

Kənd daxilindən keçən şose yolun üst kənarında Qarasaqqal sovməəsi və sovməəyə yaxın ərazidə olan qədim qəbristanlığın qalıqları bu cür abidələrdən biri sayılırdı. Sovet dönəmində sovməədən kolxoz üçün anbar kimi istifadə edilmişdir. Bu tarixi abidə heç vaxt dövlət tərəfindən qeydiyyata alınaraq abidə kimi qorunmamış və sovməənin ərazisində ən xırda arxeoloji qazıntı işləri belə aparılmamışdır. Əvvəlki yazılarımda da dəfələrlə qeyd etməyimə rəğmən söyləyim ki, Sovet dövründə Azərbaycanın bir çox bölgələrində lazımi arxeoloji qazıntılar və tədqiqatlar aparılsa da, çox təəssüflə deməliyəm ki, Laçın bölgəsi bu məsələdə həmişə kölgədə qalmışdır.

Yerli əhəmiyyətli daşınmaz Tarix və Mədəniyyət abidələri sırasına daxil olan Qarasaqqal sovməəsi təkcə Yuxarı Qarasaqqal kəndi üçün deyil, bölgə üçün xüsusi əhəmiyyətə malik idi. Özünəməxsus kompozisiyası olan Alban məbədi hər iki tərəfdən mehrablı apsidası olan düzbucaqlı formada balzika ilə tamamlanmışdır. Giriş qapısı mehrablı apsidası olan cübbə və sovməə avadanlıqlarını saxlandığı otağa açılır. Sovməənin dam örtüyü və tavanı yarımdairəvi tağ şəkilində quraşdırılmışdır. Məbədin inşası zamanı təbii, irili-xırdalı daşlardan və əhəng qatışığından istifadə olunmuşdur. Məbədin daxili divarları xüsusi ustalıqla suvanmışdır. Xaricdən olan ölçüsü: 9.6x5.2 metrdir (cənub fasadı 10.7 m).

Qarasaqqal sovməəsinin tavanı çatma tağlarla tamamlanan günbəzli, bir nefli, mərkəz tipli bazilikası olan və olduqca diqqətəlayiq, eləcə də dövrünün tələblərinə uyğun şəkildə inşa olunmuşdur. Tikilidə səhnə və buxarı da vardı.

Hava şəraiti və inşaat materiallarının quruluşu nəzərə alınaraq divarlar 1 metrə yaxın qalınlıqda hörülmüşdür. Şimaldan və cənubdan olmaqla İki giriş qapısı olmuşdur. Qapılardan biri daş divarla hörülərək bağlanmışdır. Araşdırmalar zamanı məlum olur ki, təkcə Azərbaycanda deyil, müasir Ermənistan və Gürcüstan ərazisində yaşayanların oda, atəşə, günəşə sitayişindən irəli gələn adətə əsasən bütün tikililərdə (əsasən də türk və alban tikililərində) qapıları üzü gündoğana və ya cənuba doğru inşa edərdilər. Təxminən XV əsrdə albanlara xristianlığı qəbul etdirdikdən sonra Alban sovməə, məbəd və monastrlarını Pravoslav kilsəsinə çevirmək üçün ilk növbədə şərqə açılan qapılar daş divarlarla hörülür, üzü qərbə yeni qapılar açılırdı. Məhz bu səbəbdən də Qarasaqqal sovməəsinın cənubi şərqə açılan qapısı çox ustalıqla daş divarla hörüldü, hətta xarici görkəmində belə hiss edilməyəcək şəkildə. Daxildən isə açıq-aşikar qapının yeri bilinməkdə idi. Qapıya doğru qalxan pilləkənlər qapının yerini çox dəqiqliklə təyin etməyə imkan verirdi.

Məbədin inşası haqqında dəqiq bir məlumat yoxdur. Yuxarı divarların hörgüsü zamanı istifadə edilən XV və ya XVI əsrlərə aid məzarüstü daş parçaları sovməənin XVI və ya XVII əsrlərdə yenidən bərpa (inşa) olunmasını güman etməyə əsas verir.

Deməli, aparılan tədqiqatlar və ümumi araşdırma nəticəsində müəyyən edilir ki, bu məbədin təməl divarları daha qədim zamanlarda, yuxarı divarlar isə çox-çox sonra inşa olunub. Belə ki, binanın şərq apsidasında, pəncərənin aşağısında, yerdən beş cərgə hündürlükdə olan təməl divarına hörülmüş iri daş kitabədə yazılanlar bunu təsdiq edir. Aparılan qeydlərə əsasən məbəd

1246-cı ildə inşa edilmişdir. Daş kitabənin bir hissəsi divarın içəri dərinliyində qaldığı üçün ardının oxunması mümkün deyildir.

Yuxarı Qarasaqqal kəndinin maddi və mənəvi mədəniyyətinin mühüm tərkib hissəsi olan bu daş abidələrin hay əsirliyinə düşdüyü dövrdən sonrakı taleyi haqqında bu gün dəqiq məlumatımız yoxdur. Yalnız işğaldan sonra haylar tərəfindən sosial şəbəkələrdə yayımlanan şəkillərdən məlum olur ki, Qarasaqqal sovməəsi hələlik orta normal vəziyyətdə qalır.

Kənddə qadınlar ən adi məşğuliyyət növü sayılan müxtəlif növ tikmə və toxuma, parça, xalça və digər toxuculuq iexnikasının digər növlərinə bələd idilər. Qeyri-maddi mədəni irs siyahısına daxil olan xalçalarımız bu kənddə də istehsal edilmişdir. “Qasımuşağı”, “Vərni”, “Çələbird”, “Qarabağ”, “Atlı, itli”, “Qız xalça” kimi onlarla digər xalçalar toxuyan, ərsəyə gətirənlər içərisində Şirinin həyat yoldaşı Pərinisə, Ağamalıyeva Zərniyar, Səmədov Həlmə Sevindik qızının əl işləri digərlərindən daha çox fərqlənirdi.

Kənddə orta məktəb, klub, kitabxana, xəstəxana və iaşə müəssisələri olmamışdır. Kənd Qarabəyli kəndinə yaxın 2 km-lik məsafədə olduğu üçün əhali alış-veriş, həmçinin təhsil almaq üçün Qarabəyli kəndinə üz tuturdular.

Kəndin təbiəti; Şəlvə və Qorçu inzibati ərazi dairələrinin yaxınlığında Kürdhacı kənd inzibati ərazi vahidində yerləşən Yuxarı Qarasaqqal kəndi dəniz səviyyəsindən 1780 metr yüksəklikdə, Qırxqız dağının cənub yamacında qərarlaşır. Kənd Murovdağın cənubunda, orta dağlıq yamaclarda, respublikanın paytaxtı Bakı şəhərindən şose yolla 515 km qərbdə, rayon mərkəzindən şose yolla 65 km şimal-qərbdə, Qarabağ yaylasının cənub-qərb yamacında yerləşir. Xankəndi dəmir yolu stansiyası ilə şose yolla ara məsafəsi 137 km-dir. Şərqdən Ərikli, şimali-şərqdən Aşağı Qarasaqqal, qərbdən Korcabulaq, çənubi-qərbdən Qarabəyli və cənubdan Şamkənd kəndlərinin ərazisi ilə həmsərhəddir.

Yuxarı Qarasaqqal kəndi çox maraqlı relyefi ilə könül oxşayan yerlərdən biridir. Kürəyini Qırxqıza və Murovdağa söykəyən kəndin heyrətamiz, təkrarolunmaz gözəlliyi var. Ərazisi olduqca sıx meşələrin əhatəsində, hündür daşların, sıldırım qayaların hakim olduğu dağların ərazisindədir.

Hər səhər kəndi ön tərəfdən salamlayan “Kiş” dağının etdiyi təbəssüm də, əzəmətli “Qırxqız” dağının bədii əsərlərin diqqət mərkəzinə düşməsi də, ”Qarqış“ dağının bənzərsiz gözəliyi də, “Qotur su” (Turş su) adlanan bulağın qonaqlara göstərdiyi ehtiram da heç vaxt unudulmayan təəssüratlarla hər bir kəsi özünə vurğun edirdi. Müalicəvi əhəmiyyəti olan bu sudan bir çox xəstəliklərin müalicəsində istifadə edilərdi.

Kəndin nağıla bənzər təbiəti, əsrarəngiz mənzərələri, suyu, havası ilə yanaşı bu yerlərin yer-yurd adlarınında özünəməxsusluğu vardır. Kənd

ərazisinə aid Qarqış (qədim türk dilində ”qar” – ”alçaq dağ”, ”zirvə” və ”qış/qiş” – ”qaş”, yəni zirvənin qaşı, dağın qaşı mənasını ifadə edir) dağı, Qoruq güney, İsrəfil vurulan, Bərə güney, Fındıqlı tələ, Böyük güney, Məhəmmədin yurdu, Küməli güney, Aralıq yurdu, Sultan Duran təpə, Cığal güney, At çapılan, Qaranlıq meşə və digər yer adları vardır.

Bənzərsiz çaylardan biri olan Qarasaqqal çayı bu yerlərə xüsusi yaraşıq verir və təbiəti daha da gözəlləşdirir. Kəndin ətrafında olan, buludların göz yaşından süzülüb gələn, damarlarda qan donduran suyu olan 13 bulağın hər biri özünəxas gözəlliyi və özünəməxsus dadı ilə ətraf ərazilərdə məşhur idi.

Dupduru, şəffaf sulu bulaqların zümzüməsi, səsində min nəğmə notu olan, rəqs edərək budaqdan-budağa atılaraq yem axtaran quşların şən nəğməsinə qarışırdı. Zığ-zığ, qaratoyuq, ağacdələn, şanapipik, cur-cur, bülbül, bayquş, sərçə, qaranquş, qartal, quzğun, qızılquş, qırğı, çobanaldadan, bildirçin, alacəhrə, qırmızıdöş, alabaxta, arıquşu, qarğa, alaqarğa, çalağan, sar və s. qanadlı məxluqların adlarını sadalamaq olar.

Min bir adda dərman bitkiləri, gül-çiçəyi ilə zəngin olan kənd ərazisində baldırğan, kəklikotu, qantəpər, qatırquyruğu, andız, quşəppəyi, kənaf, qazayağı, zəyərək, zirə, çobanyastığı, bağayarpağı, ayıdöşəyi, bat-bat, boymadərən kimi bir çox dərman bitkisi yerli əhalinin min dərdinin min bir əlacı idi. Eyni zamanda, çox zəngin və rəngarəng flora və faunası ilə fərqlənən bu ərazilərdə həm də zəngin qida əhəmiyyətli bitkilərdə mövcuddur; əvəlik, qırxbuğum, gicitkən, ələyəz, dikcə, yarpız, çaşır, məröycə, şoşan, cacıq, kortum, kələböyürdən kimi yüzlərlə yeməli bitki növləri ilin müxtəlif fəsillərində istifadəyə yarayırdı.

Payızda təbiətin bütün əsrarəngiz rəng çalarlarını buranın meşələrində görmək olur. Buna səbəb isə meşələri təmsil edən ağac və kolların növ müxtəlifliyi, həmçinin nadir hesab edilən və böyük elmi maraq doğuran bir sıra qiymətli ağac və kol bitkilərinin mövcudluğudur. Ağcaqayın, göyrüş, qara ağac, cökə, murdarça, cır meyvələrdən alma, armud, alça, yemişan, qaragilə, əzgil, fındıq, həmərsin (itburnu və ya dərgil), zirinc, dovşan alması və s. meyvə ağacları və giləmeyvə kolları meşələrin bəzəyidir.

Kənd ərazisi təbii şəraitinə görə çöl heyvanları ilə də zəngindir. Əlik, ayı, canavar, çaqqal, çöl pişiyi, tülkü, porsuq, gəlincik, donuz, dovşan, kirpi və digər yüzlərlə irili-xırdalı heyvan bu dağlarda yaşayır.

Yuxarı Qarasaqqal kəndinin ərazisi palıd (əsasən də qızıl palıd) və vələs ağacları ilə zəngindir. Dağların ətəyində, dəniz səviyyəsindən xeyli yüksəklikdə yerləşən güneylərə qızıl palıd, quzeylərə isə vələs ağacları xüsusi gözəllik verirdi. Sıx, hündür, qol-budaqlı, nəhəng gövdəli ağacların yer aldığı Bərə güney adlanan ərazidə adı “Qırmızı kitab”a düşmüş qızıl (qırmızı)

palıd ağacları üstünlük təşkil edirdi. Burada bitən palıd ağacları bir az kövrək, emala asan gedən, düyünsüz, sərvi boylu olardı. Kənardan füsunkar görünən bu meşə massivi ərazi ilə tanış olmayanlar üçün yaxından bir az qorxunc görünürdü.

Camaatın ictimai həyatı; Kənd əhalisi milliyətcə Azərbaycan türklərindən ibarətdir. Kənd sakinləri Oğuz türklərinin salur boyundan təkəli (tə-kə-türkmən) tayfasının Hacısamlı elinin Qasımuşağı tayfasının (Qaraqasımlı qəbiləsinin) bir qolu olan Əhməduşağı tayfasının üzvləri təşkil edir.

XVIII yüzilliyin sonu, XIX yüzilliyin əvvəllərində Qərbi Azərbaycan ərazisində təkmillətli Ermənistan Respblikası yaratmaq məqsədi ilə daimi yaşayış yerlərindən deportasiya edilmiş ailələrdən biri Yuxarı Qarasaqqal kəndinə pənah gətirmiş, burada yaşayan əhali ilə birgə yaşayışa başlamışlar.

Ərikli kəndində binə quran Səməd Əhməd oğlunun Şükür, Mahmud və Şirin adlı 3 oğul övladı dünyaya göz açır. Şükür Səməd oğlu el arasında Məşədi Şükür kimi daha çox tanınır. Bölgədə sayılıb-seçilən ağsaqqalardan biri olub. Müqəddəs Məşhədi ziyarət etmiş, din adamı olmuşdur. Məşədi Şükürün Abbas, Şəmil, Əmir və Əli adlı 4 oğlu dünyaya gəlmişdir. Mahmud Səməd oğlunun isə Ələkbər, Ələsgər adlı iki oğlu dünyaya gəlmişdir.

Şirin Səməd oğlu Qarabəyli kəndindən olan Pəri xanımla ailə qurur və bu izdivacdan Abdulkərim adlı oğlu olmuşdur. Şirin ikinci dəfə Oğuldərədən olan Pərinisə adlı xanımla evlənmiş və bu izdivacdan Aslan, Məsdan, Səməd, Xələf adlı oğlanları və Ağapəri, Rasta, Növrəstə adlı qızları dünyaya gəlir.

Kənd sakini Şirin Səməd oğlu yaxşı saz ifa edir, ətraf kəndlərdə toy-düyündə iştirak edirdi. Qeyd edək ki, kənddə yaşayan sakinlərin səsi o qədər gur idi ki, bir dağda dayanan kəs qarşı dağdakı ilə rahat danışa bilirdi. Bu səbəbdən də onlar hər zaman gur səslə danışırdılar.

Erməni silahlı dəstələrinin müsəlman əhaliyə qarşı törətdikləri kütləvi qırğınların ilk mərhələsindən Şirin Səməd oğlu ətraf kəndlərin sakinləri ilə birgə Paşa bəyin silahdaşlarına qatılmışdı.

Üz-üzə qaldıqları çətinlikləri arxada qoymağa çalışan kənd sakinləri 1941-ci ildə başlayan İkinci Dünya müharibəsi zamanı yenidən çətinliklər qarşısında qaldı. Kənd sakinlərindən İlyasov Qiyas Ağamalı oğlu, Mehralıyev Abduləzim Mehralı oğlu, Şirinov Məhəmməd Aslan oğlu bu müharibəyə yollandı və amansız döyüşlərdə iştirak etdilər. Onların heç biri itkilərin çox olduğu bu müharibədən geri dönməmişdi. 1945-ci ildə Antihitler koalisiyasının qələbəsi ilə başa çatan İkinci Dünya müharibəsindən sonra bir çox çətinliklər artıq geridə qalmağa başladı.

1980-ci illərin sonlarında İkinci Dünya müharibəsinin dəhşətli yaraları qaysaq bağlamamış Qarabağın dağlıq hissəsində və Ermənistanla sərhədyanı

rayonlarda baş verən gözlənilməz hadisələr sonda Qarabağ müharibəsi ilə yekunlaşdı. Bu müharibənin ağrı-acısı Yuxarı Qarasaqqal kəndindən də yan keçmədi. Şirin Səməd oğlu Şirinov erməni gülləsinə tuş gəlir və doğma kəndi Yuxarı Qarasaqqalda torpağa tapşırılır.

2015-ci ilin dekabr ayında aparılan siyahıyaalma zamanı kənd sakinlərinin sayı 230 nəfər olmuşdur (28 ailə).

Əhalinin məşğuliyyəti; Kənd sakinləri adi dağ kəndinin əhalisi kimi öz həyatlarını yaşamışlar. Əhali ev təsərrüfatı, quşçuluq, xırda və iribuynuzlu heyvandarlıqla, ovçuluqla məşğul olur. Ərazilərdə çəmənliklərin və otlaqların geniş sahələri tutması heyvandarlığın inkişafına geniş zəmin yaradır. Yaşayış üçün maksimum lazım olan avadanlıqlarla təchiz edimiş çadırlar hazırlayan, əsasən heyvandarlıqla məşğul olan maldar tayfaların ənənələrinə uyğun olaraq onlar erkən baharda dağlara üz tutar, sürülərini "Qırxqız" və "Dəlidağ" kimi yüksək dağ otlaqlarına sürürdülər.

Bitki örtüyünün rəngarəngliyi səbəbindən yerli əhali həm də arıçılıqla məşğul olur. Kəndin dağlar qoynunda, meşəlik ərazidə qərar tutması səbəbindən əhali ovçuluqla da məşğul olurdu. Ov mövsümündə vəhşi heyvanların və ya quşların ovlanmasında yaxşıca səriştəsi olan Səmədov Əfqanın adını çəkmək olar. Əfqan eyni zamanda dülgərlik və xarratlığı da yaxşı bacarırdı.

Mətbəxində hazırlanan yeməklərin tərkibini təbii nemətlər təşkil etməklə növbənöv xörək və içkiləri ilə diqqəti cəlb edir. Əsas xörəklərdən biri quzu qovurmasıdır. Uzun müddət saxlamaq mümkün olan bu xörəklə yanaşı bozartma, qızartma, bağırbeyin, soyutma və s. xörəkləri göstərmək olar.

Heyvandarlıqla yanaşı kənd təsərrüfatı bitkilərinin də əkilməsi əhalinin məşğuliyyətlərindən biri idi. Səhərin alatoranından üzü toran düşənədək hamı iş başında, kişilər qoyun sürüsünü, naxırı örüşə aparar, qızlar, gəlinlər isə ağartı tədarük etməklə, yun yumaqla və sairə işlərlə məşğul olmaqla ömürgün sürürlər. Qadınlar çox qoçaq və işgüzar olmaqla gördükləri hər bir işin təmizliyinə, səliqə-sahmanına da diqqət edərdilər. Müxtəlif ehtiyacları ödəmək məqsədi ilə məişət və kənd təsərrüfatı məhsulları bazarlara çıxarılır. Bu məhsullar içərisində xalça və xalça məmulatlarının xüsusi payı vardı.

Kənd ərazisində sıx meşəliklər olduğundan palıddan və vələsdən əhali müxtəlif məişət əşyaları hazırlayırdılar. Qab-qacaq, o cümlədən təhnə, tabaq, nehrə, cəhrə, çanaq, qollu tərəzi, bulaqlar üçün nov, daraq (yun daramaq üçün), hana (xalça toxumaq üçün), yer hanası (şəddə, örkən toxumaq üçün) və digər buna bənzər əşyalar hazırlanırdı.

Eyni zamanda əhali toxuculuqla məşğul olur, ip əyirir, yun şal, naxışlı paltarlar, corablar toxuyurlar. Lap əvvəlki dövrlərdən başlayaraq, toxuculuq bu camaatın, əsasən də qız-gəlinlərin sevimli məşğuliyyəti idi. Kənd əhali-

sinin digər bir məşğuliyyəti dərman bitkilərinin və otların yığılaraq qurudulmasıdır. Toplanmış dərman bitkilərindən həm təbabətdə, həm də mətbəxdə geniş istifadə edilirdi. Yerli əhali qədim dövrlərdən başlayaraq palıd ağacının kökündən, qabığından, yarpaqlarından və qozalarından bəzi xəstəliklərin müalicəsində istifadə edirdilər.

Bu günü; Doğulub boya-başa çatdığın yurdun, nəsil-kökünün, ulu əcdadlarının uyuduğu torpağın üzərində gəzmək, oradakı gözoxşayan, ürəkaçan təbii gözəlliklərə tamaşa etmək insana daxili rahatlıq bəxş edir, onun ruhunu dincəldir, könlünü oxşayır. Amma uzun illərdir ki, bir milyondan çox azərbaycanlı kimi Yuxarı Qrasaqqal kənd sakinləri də bu hisslərdən tam məhrumdur. Doğma dədə-baba torpaqlarından Azərbaycan Respublikasının müxtəlif bölgələrinə didərgin düşən bu insanların başına gətirilən faciələrin hal-hazırkı vəziyyətinə reallıqdan baxsaq çox dəhşətli bir mənzərə ilə rastlaşırıq. Haylar tərəfindən işğal olunmuş ərazilərdə yaşamış, zor gücünə öz dədə-baba yurdlarından, doğma ev-eşiklərindən didərgin salınmış, taleyinə qaçqın və məcburi köçkünlük həyatı yazılmış insanlar mənsub olduğu tayfanın adət-ənənələrini yadırğayır, milli kökə bağlılığı unudur və yeni gəldikləri ərazilərə adoptasiya olurlar. Bununla da onların gün-güzəranı, həyat tərzi, mədəniyyəti və məişəti tam dəyişir.

Məlum olduğu kimi, azca savadlı, müdrik olan hər bir insan bu həyatda qısa və müvəqqəti ömür yaşayan canlı bir xəzinədir. Bu əvəzedilməz canlı xəzinənin izsiz-soraqsız itməsinə yol vermək olmaz. Elə bu səbəbdən də babamızın kimliyini öyrənmək, nəslimizin, soy-kökümüzün haradan gəldiyini, haradan başladığını bilmək həvəsi, marağı bu günkü gəncliyin amalı olmalıdır. Dədə-babalarımızın örnəyə çevrilmiş həyatlarının, xeyirxah işlərinin unudulmaması üçün əlimizdən gələnləri etməyə çalışmalıyıq. Çalışmalıyıq ki, bizdən sonra gələnlər də onları hörmətlə, xeyirxahlıq və minnətdarlıqla xatırlasınlar.

Sultan HÜMBƏTOV,
tədqiqatçı

Müəllifin bioqrafiyası:

Sultan Gülmalı oğlu Hümbətov 11 may 1967-ci ildə Laçın rayonunun Kürdhacı kənd sovetliyinin Kürdhacı (Qurdqajı) kəndində anadan olmuşdur. 1974-cü il sentyabr ayının 1-də Laçın rayon Kürdhacı kənd orta ümumtəhsil məktəbinin birinci sinfinə getmiş, məktəb illərində yaxşı oxumaqla yanaşı ictimai işlərdə yaxından iştirak etmişdir.

İlk pedaqoji əmək fəaliyyətinə də 1987-ci ilin avqust ayının sonlarından bir vaxtlar şagirdi olduğu orta məktəbdə başlamışdır. 1988-1990-cı illərdə hərbi xidmətdə olmuş və hərbi xidməti başa vurduqdan sonra yenidən Kürdhacı kənd orta ümumtəhsil məktəbində pedaqoji fəaliyyətini davam etdirməyə başlamışdır.

1992-ci il 18 may tarixində Laçın şəhəri və şəhərə yaxın ərazilər Ermənistan Silahlı Qüvvələri tərəfindən işğal edildi. Bununla da Kürdhacı kəndinin ərazisi döyüş meydanına çevrildi. Kənd 29 may 1992-ci il tarixə qədər müdafiə olunsa da, sonda ermənilər tərəfindən işğal edilərək yaşayış evlərinin əksəriyyəti yandırıldı.

Hümbətovlar ailəsi doğma yurdu məcburən tərk etdi və məcburi köçkün kimi Bakı şəhəri, Binəqədi rayonunun Biləcəri qəsəbəsində məskunlaşdı.

1993-cü ildə Yasamal rayonunun ərazisində yerləşən Laçın 33 saylı tam orta məktəbində ixtisası üzrə çalışmağa başlayır. 1994-cü ildə Laçın 13 saylı orta məktəbində hərbi işlər üzrə direktor müavini təyin edilmişdir.

1995-ci ildən Azərbaycan Dəmir Yolları Qapalı Səhmdar Cəmiyyətinin Biləcəri Yuyucu Buxarlayıcı Stansiyasında əmək fəaliyyətinə başlayır. Strateji əhəmiyyətli bu stansiyada çalışdığı müddət ərzində ona həvalə olunan işə vicdanlı münasibəti, işə məsuliyyətlə yanaşması sayəsində hər zaman digərlərindən fərqlənmişdir. Bütün bunları diqqətdə saxlayan rəhbərlik tərəfindən Sultan Hümbətov 22 noyabr 2013-cü il tarixdə 69 №-li əmrlə Fəxri Dəmir Yolçusu adına layiq görülmüşdür. Hal-hazırda həmin stansiyada əmək fəaliyyətini davam etdirir.

Sultan Hümbətov 2009-cu ildə Azərbaycanca Vikipediyada adi istifadəçi kimi fəaliyyətə başlamışdır. 2011-ci ildə Azərbaycanca Vikipediyanın idarəçisi seçilmiş, 2019-cu ilin iyun ayına qədər bu statusu daşımışdır.

Vikipediyadakı fəaliyyəti ilə yanaşı müxtəlif qəzet, jurnal və müxtəlif saytlarla əməkdaşlıq edir. Əsasən "Laçın yurdu" jurnalı, "Laçın" qəzeti, karabakhmedia.az və eləcə də digər mətbu orqanlarla sıx əməkdaşlıq edən Sultan Hümbətovun müxtəlif mövzularda tədqiqat xarakterli, publisist üslubda yazılmış yazıları çap olunmuş və olunmaqdadır. 2012-ci ilin əvvəllərindən blogerliklə məşgul olan Sultan Hümbətov 21 oktyabr 2016-cı il tarixindən Azərbaycan Jurnalistlər Birliyinin üzvlüyünə qəbul edilmişdir. "Laçın yurdu" jurnalı və karabakhmedia.az sayıtının xüsusi müxbiridir.

Ailəlidir, üç övladı var.

MÜSAHİBƏ

"ELİ-OBASI PƏRƏN-PƏRƏN DÜŞƏN İNSANLARDAN BİRİ DƏ MƏNƏM"

Mahir Abbaszadə 27 oktyabr 1975-ci ildə Laçın rayonunun Güləbird kəndində anadan olub. 1997-ci ildə Bakı Dövlət Universitetini bitirib. 1997-ci ildə Güzdək Tikinti Materialları Kombinatında kadrlar şöbəsinin rəisi, 2001-2003-cü illərdə Azərbaycan Beynəlxalq Bankının Sumqayıt filialında xidmət bölməsi üzrə mütəxəssis, 2003-2004-cü illərdə "Zaminbank" ASC-nin "Gənclik" filialında mühasib, xəzinə müdiri, 2004-cü ildən isə həmin filialın müdiri işləyib.

Ehtiyatda olan zabitdir.

15 noyabr 2018-ci il tarixində Məcburi Köçkünlərin Sosial İnkişaf Fondunun direktoru vəzifəsinə təyin edilib. İxtisasca iqtisadçıdır, iqtisadiyyat üzrə fəlsəfə doktorudur. İngilis, rus, türk dillərini bilir.

Ailəlidir, 3 övladı var.

Yeni Azərbaycan Partiyasının üzvüdür. 1 noyabr 2015-ci ildə 121 saylı Laçın seçki dairəsindən beşinci çağırış üzrə Milli Məclisin deputatı seçilib.

9 fevral 2020-ci ildə keçiriləcək parlament seçkilərində də namizədliyi Yeni Azərbaycan Partiyası tərəfindən irəli sürülüb.

– Mahir müəllim, Azərbaycan parlamentinə bu il fevralın 9-da keçiriləcək növbədənkənar seçkilərdə namizədliyiniz Yeni Azərbaycan Partiyası tərəfindən irəli sürülüb. Xeyirli-uğurlu olsun. Seçkiqabağı əhvali-ruhiyyəniz necədir?

– Həm yerlərdə, həm də sosial şəbəkələrdə mənə göstərilən isti münasibət, insanların içdən gələn xoş arzular ifadə etməsi, eyni zamanda, bir komanda şəklində bu prosesdə iştirakımız bizdə kifayət qədər nikbin seçkiqabağı əhvalın formalaşmasına səbəb olub. Təbii ki, 4 il yarımlıq parlament fəaliyyətim və insanlarla səmimi ünsiyyətim seçicilərlə münasibətimizin yüksək səviyyədə qurulmasında mühüm rol oynamaqdadır. Həmçinin, rayon ziyalılarının, ağsaqqallarının, şəhid ailələrinin, Qarabağ müharibəsi əlillərinin və veteranlarının, gənclərin bu prosesə böyük həvəslə qoşulması məndə ikiqat müsbət əhvali-ruhiyyə yaratmaqdadır. Səsvermə günü yaxınlaşdıqca, insanların seçki prosesinə olan müsbət münasibəti aydınlaşdıqca bizdə əminlik yaranır ki, 2015-ci ildə olduğu kimi, bu dəfə də seçicilərin mütləq əksəriyyətinin səsini qazana biləcəyəm.

– Milli Məclisə seçkilərin vaxtının irəli çəkilməsini, Sizcə, hansı səbəblər zəruri etdi?

– Ümumiyyətlə, seçki prosesi ölkənin həyatında tarixi hadisədir. Tarixi hadisənin yetişməsi üçün həmin dövrün şəraiti mütləq qiymətləndirilməlidir. Xatırladım ki, 2018-ci ilin aprel ayında yenidən Azərbaycan Prezidenti seçilərkən cənab İlham Əliyev ölkənin yeni bir dönəmə daxil olduğu, islahatların daha da dərinləşdiriləcəyi barədə mesajlar verdi.

Müstəqillik əldə etdikdən sonra ölkəmiz həyatın bütün sahələrində zəngin bir tarixi yol keçib. Amma düşünürük ki, sürətlə dəyişən dünyada yeni modellər üzərində işləməyə zərurət yaranıb. Artıq informasiya-kommunikasiya texnologiyaları bütün sahələrdə həyatımıza çox sürətlə daxil olmaqdadır. Dövlət idarəetməsində də tamamilə başqa münasibətlər formalaşmaqdadır. Ölkə başçısının rəhbərliyi ilə mərkəzi icra hakimiyyəti orqanlarında aparılan struktur islahatları kadr dəyişikliklərini də əhatə etməkdədir. Yerli icra strukturlarına da təsir göstərən bu islahatlar nəticəsində gənc kadrlar yerli idarəetmə orqanlarına rəhbər vəzifələrə gətirilməkdədir. Cənab Prezidentin sərəncamına əsasən, ölkənin hüquq-mühafizə orqanlarında da islahatlar başlayıb, yeni məhkəmə institutları yaranmaqdadır. İlk dəfə olaraq özəl və alternativ ekspertiza institutunun yaranması Azərbaycanın hüquqi həyatında çox mühüm bir hadisədir. Hakimiyyətin 3-cü qolu sayılan qanunverici orqan da bu islahatlara adekvat olmalıdır.

Düşünürük ki, möhtərəm cənab Prezidentin tövsiyəsi ilə Yeni Azərbaycan Partiyasının belə bir təşəbbüslə çıxış etməsi bu adekvatlığı təmin etmək məqsədi daşıyır. Bunun üçün, həmişəki kimi, demokratik seçkilər keçirilməli, vətəndaşlar öz iradələrini ortaya qoymalıdırlar və yeni bir parlament formalaşmalıdır. Xüsusilə də, ölkə rəhbərinin qeyd etdiyi kimi, gəncliyə daha çox yol verilməlidir. Hakim partiyanın parlamentdə görmək istədiyi və vətəndaşların seçiminə verdiyi namizədlərin siyahısına baxsanız, görərsiniz ki, bu gün Azərbaycanın ictimai-siyasi həyatında özünü təsdiq etmiş gənclərin irəli çəkilməsi ilə bağlı mühüm bir jest var. Ona görə də bu qənaətə gəlirik ki, bütövlükdə ölkədə aparılan islahatlara uyğun yeni bir parlamentin formalaşması dövrün, zamanın tələbidir. Yəni ölkə rəhbərinin seçki ərəfəsində əhaliyə verdiyi mesajların tərkib hissəsidir və hesab edirəm ki, yeni formalaşacaq parlament özü ilə Azərbaycanın siyasi həyatına yeniliklər gətirəcək. Bu baxımdan növbədənkənar parlament seçkiləri zərurət idi və artıq seçkinin astanasındayıq.

– İlk dəfə deputat seçilərkən parlament fəaliyyətiniz üçün müəyyənləşdirdiyiniz meyar və prinsiplərdə, dörd il yarımlıq təcrübədən sonra, hansısa dəyişikliklər varmı?

– Deyim ki, əsas ana xətt dəyişmir. Ana xətt Azərbaycan dövlətinə xidmətdir. Mənə səs verib Milli Məclisin tribunasını əldə etməyə kömək göstərmiş şəxslərin, konkret olaraq seçicilərin diqqətində qalmaq, onları parlamentdə ləyaqətlə təmsil etmək, mənsub olduğum rayonun, elin-obanın müsbət xüsusiyyətlərini parlamentə daşımaq fəaliyyətimin əsas ana xətlərindən olub. Xatırlayırsınızsa, 2015-ci ildə parlament seçkilərinə gedərkən bütün seçicilərimin qarşısında onların əlçatan deputatı olacağıma söz vermişdim. Mənə elə gəlir ki, biz 4 il yarımlıq dönəmdə bu ana xətti qoruyub saxlaya bildik. Həm dövlətə sədaqət, həm millətə xidmət, eyni zamanda seçiciyə əlçatanlıq prinsipinə sadiq qaldıq. Haqqımda deyilən fikirlərdən də belə qənaətə gəlirəm ki, bunu edə bilmişəm. Əgər Yeni Azərbaycan Partiyası, nəzərə alsaq ki, sədri də cənab Prezidentdir, mənim namizədliyimi yenidən dəstəkləyirsə, bunu mənə göstərilən yüksək etimad kimi dəyərləndirirəm.

Sualınızın digər hissəsinə cavab olaraq bildirim ki, parlamentin görünən və görünməyən tərəfləri var. Mənim 2015-ci ilə qədər parlament fəaliyyətim olmayıb. Ancaq seçicilərin mütləq əksəriyyətinin səsi ilə parlamentdə təmsil olunandan sonra artıq onun mətbəxini öyrənməyə başladım. Əmin oldum ki, hər şey heç də kənardan göründüyü kimi deyil. Parlament də bu cəmiyyətin ayrılmaz hissəsidir. Bəzən adi həyatımızda arzu və istəklərimizlə imkanlarımız üst-üstə düşmədiyi kimi, orada da arzu və istəklərlə imkanlar həmişə üst-üstə düşmür. Məsələn, mən ixtisasca iqtisadçıyam. Ola bilər ki, hansısa

məsələyə yanaşmam fərqlidir, yəni həmin məsələnin hüquqi tərəfi, mədəni tərəfi anındaca diqqətimi çəkməz. Amma qanunlar çərçivəsində mən seçicilərimin istək və arzularını həyata keçirməyə borcluyam. Eyni zamanda baxışlarım təmsil olunduğum partiyanın siyasəti ilə, mənə etimad göstərib parlamentə gətirən insanların istək və arzuları ilə uzlaşmalıdır. Həmçinin, özünün şəxsi düşüncələrin, qabiliyyətin deputatlıq fəaliyyətini tamamlamalıdır. Yəni ortaq bir təmas nöqtəsi tapılmalıdır ki, qəbul olunan qızıl xətlə gedəsən və nəticədə dövlətə sədaqətini, seçicinə diqqət və qayğını, Vətənə olan sevgini göstərə biləsən.

Mənim üçün ən yaddaqalan, ən unudulmaz, həmişə qürur mənbəyi olacaq məqam ondan ibarətdir ki, parlamentdə fəaliyyət göstərdiyim dövrdə danışa bilməyən deputat sindromunu aradan qaldıra bilmişəm. "Biz istəyirik ki, seçdiyimiz şəxsin səsi Azərbaycan mətbuatından, televiziyasından gəlsin" – deyən insanların ümidini doğrulda bildim. Laçın rayonundan seçilmiş bir deputat olaraq ilk dəfə Azərbaycan parlamentindən xaricə gedən nümayəndə heyətinin rəhbəri kimi fəaliyyət göstərə bilmişəm. Xarici beynəlxalq təşkilatlarda Laçın rayonunun işğalı ilə bağlı ən ümdə məsələlərin həll olunması, bu torpaqların həqiqətən Azərbaycana məxsus olması ilə bağlı beynəlxalq konfranslarda fikirlərimi söyləyə bilmişəm. Bu mənim parlament həyatımda yadda qalan illərdir ki, bu illər ərzində bunları həyata keçirdikcə düşünmüşəm ki, seçicələrimin sosial sifarişi də məhz bununla bağlı idi. Çünki seçicilərin isti münasibətindən də bunu hiss etməkdəyəm.

Parlament həm də Azərbaycan cəmiyyətinin bir hissəsidir, ona görə də cəmiyyətdə baş verən hadisələr parlamentdə hansısa formada öz əksini tapır. Eyni zamanda parlamentin özünün də daxili mətbəxi var ki, müəyyən bir çərçivə daxilində hüquqlarının, səlahiyyətlərinin, təmsilçiliyinin hüdudlarını anlaya bilirsən. Bundan sonra qalır məsələlərə öz şəxsi nüfuzun, fərdi mövqeyin nöqteyi-nəzərindən müdaxilə edə bilmək bacarığın. Allahımdan ona görə çox razıyam ki, parlamentə qədəm qoymamışdan öncə ictimai-siyasi həyatda fəal olmuşam, insanlarla yaxşı təmaslar qurmuşam. Bütün bunlar deputat fəaliyyətim dövründə müəyən arzu və istəklərimizin həyata keçirilməsində böyük rol oynayıb.

– Laçınlı seçicilərin əsas narahatlıqlarından biri də onları təmsil edən deputatların fəallığı ilə bağlı olub. Bu barədə soruşmaq istədiklərimizə qismən cavab verdiniz. Öz üzərinizdə ictimai nəzarətin olduğunu hiss edirdinizmi?

– Biz Milli Məclis binasının içərisində deputatıq. Cəmiyyətə, el-oba arasına çıxanda isə adi insanlardan biriyəm. İstər parlamentdə və televiziyalarda çıxışlarım, istər müxtəlif tədbirlərdə iştirakım və xarici təş-

kilatların təmsilçiləri ilə görüşlərim zamanı, istərsə də adi həyatda həmişə bu düşüncədə olmuşam ki, 76 min əhalisi olan bir rayonu parlamentdə təmsil edirəm. Seçicilərimin nəzər-diqqətini həmişə öz üzərimdə hiss edərək çalışmışam ki, onların görmək istədiyi bir deputat ola bilim. Fikirlərin müxtəlifliyinə təbii baxıram. Amma istərdim ki, mənə olan fərqli baxışlar mənim ictimai-siyasi fəaliyyətimə, hansısa məsələyə olan münasibətimə olan fərqli baxış kimi görünsün.

– Sizə elə gəlmirmi insanlarımızın millət vəkillərindən gözləntiləri həddindən artıq çoxdur? Hətta cəmiyyət torpaqlarımızın işğaldan azad olunmasını da daha çox deputatlardan umur. Bu cür yanaşma normaldırmı?

– Buna normal baxmaq lazımdır, çünki cəmiyyətin sifarişidir. İnsanların Qarabağ problemi, Azərbaycanın işğal olunmuş əraziləri ilə bağlı narahatlığı başa düşüləndir. Ötən 27-28 il kiçik bir dövr deyil. Artıq nəsil dəyişmək üzrədir.

Amma, gəlin, məsələyə bir qədər ədalətli, real yanaşaq. Bu tip məqalələri, şərhləri oxuyanda, ilk baxışdan çox populyar görünən fikirlərə nəzər yetirəndə məndə, istər-istəməz, bəzi suallar yaranır. Soruşmaq istəyirəm, parlament Qarabağı kimdən tələb etməlidir? Əgər bu parlament Azərbaycan Respublikasının parlamentidirsə, ölkənin Prezidenti, Xarici İşlər Nazirliyi, səfirlikləri, parlamentimizin Avropa Şurasında, Avropa İttifaqında, ATƏT-in Parlament Assambleyasında, İslam Konfransı Təşkilatında, Müstəqil Dövlətlər Birliyində olan nümayəndə heyətləri bütün beynəlxalq konfranslarda, tədbirlərdə Azərbaycanın işğal olunmuş torpaqları, 1 milyon 200 mindən artıq qaçqın və məcburi köçkünlərimizlə bağlı məsələləri bir nömrəli problem kimi önə çəkirsə, Azərbaycan parlamenti Qarabağı kimdən tələb etməlidir? Parlament deputatı ölkə rəhbərindən, digər dövlət orqanlarından nəyi tələb etməlidir? Ölkə rəhbəri qatıldığı hansı tədbirdə, görüşdə torpaqların işğaldan azad olunması ilə bağlı çıxış etmir ki? Baxın, cənab Prezidentin bütün çıxışlarının əsas qayəsi Azərbaycanın ərazi bütövlüyünün bərpası, işğal olunmuş torpaqlarımızın geri qaytarılmasıdır. Dünyanın ən böyük təşkilatlarında bu məsələlər qabardılır.

O ki qaldı parlamentdə Dağlıq Qarabağ məsələsinin müzakirə olunmasına, hələ Ulu Öndərin dövründə bu məsələ parlamentdə dəfələrlə müzakirəyə çıxarılıb. Məsələnin həlli prosesinin bir neçə variantı – siyasi, siyasi-iqtisadi, iqtisadi-hərbi tərəfi müzakirə edilib. Məlum faktdır ki, torpaqlarımızın işğaldan azad olunması Azərbaycan dövlətinin apardığı siyasətin, xüsusilə də, xarici siyasətin mərkəzindədir. Amma deputatın torpaqların işğaldan azad olunmasını Azərbaycan dövlətindən tələb etməsinin

məntiqini özüm üçün hələ də aydınlaşdıra bilmirəm. Axı biz kimdən nəyi tələb edirik? O nöqteyi-nəzərdən bəzi adamların bu cür münasibəti qeyri-ciddidir. Xüsusilə də, bu məsələdə əhalisi məcburi köçkün olan rayonlardan seçilən deputatları torpaqlarımızı tələb etməməkdə suçlamaq kökündən yanlışdır. Mən özüm Laçın rayonundanam, məcburi köçkünəm. O yanan evin bir sahibi də mənəm. O dağılan bağ-bağatın bir sahibi də mənəm. Babasının, dədəsinin, nənəsinin, anasının qəbri işğalda qalan adamlardan biri mənəm. Məktəbi dağılan insanlardan biri mənəm. Bağçası dağılan insanlardan biri mənəm. Xəstəxanası dağılan insanlardan biri mənəm. Eli-obası pərən-pərən düşən insanlardan biri mənəm. Kim deyə bilər ki, kimsə vətənini məndən daha çox sevir və yaxud mən ondan çox sevirəm?! Heç kəs bu iddiada ola bilməz. Torpaq işğaldan azad olunanda ən çox sevinən insanlardan biri də mən olacağam.

Xəyal məni aparıb haralara çıxarmır ki?! Yay gələndə millət vəkilləri uşaqlarını götürüb öz rayonlarına getdikləri halda, biz öz rayonumuza gedə bilməməyin acısını yaşayırıq. Əlbəttə, bu, paxıllıqdan doğan həsəd deyil, yurd nisgilinin göynərtisidir. Yəni hər bir insan o hissi öz içində keçirir, istər deputat olsun, istər icra başçısı olsun, istər nazir olsun, istər varlı olsun, istər kasıb olsun, müəllim olsun, həkim olsun. Hansı sənətin sahibi olmasından asılı olmayaraq bizim hamımızın bir vətən həsrətimiz var. Torpaqların işğal altında qaldığını nəinki mənim, vətən həsrəti ilə yaşayan insanların heç birinin yadına salmağa ehtiyac yoxdur.

– Ötən müsahibələrinizdə də demişdiniz ki, deputatlıq da, vəzifə də gəldi-gedərdir, laçınlılıq isə daimidir. Yenə də öz aktuallığını qoruyan bu fikirlərə nəsə əlavə edərdinizmi?

– Siyasi mübarizənin ruhundan irəli gələn məsələ ondan ibarətdir ki, müəyyən qütbləşmələr olur. Çox şükürlər olsun ki, biz hələ 2015-ci il seçkilərində bu qütbləşməni minimuma endirməyi bacardıq. Keçən dəfə də demişəm, bu gün də deyirəm, eyni seçki dairəsində mənimlə bərabər mübarizəyə qoşulan insanlara da çatdırılmasını istəyirəm ki, bu mübarizə müvəqqətidir. Ən vacibi eyni yerdən, eyni obadan, eyni yurddan olmaq təəssübkeşliyimizi, düşüncəmizi itirməməkdir. Çünki biz istəsək də, istəməsək də, sabah istənilən qeyri laçınlının, Allah bizə həmişə şadlıq qismət eləsin, xeyrində-şərində qarşılaşan, bir-birimizə salam verən insanlarıq. Hətta özümüzün yaxşı münasibətlərimiz olmasa belə, dostlarımızın, doğmalarımızın kəsişən nöqtələri çoxdur. Hər birimiz yaxşı bilirik ki, bizim aramızda olan bu mübarizə yalnız siyasi mübarizədir və fevralın 9-da bitəcək.

– Həm əhalisi məcburi köçkün rayonlardan birinin deputatı olmaq, həm də Məcburi Köçkünlərin Sosial İnkişaf Fondunun direktoru

vəzifəsini icra etmək çətin deyil ki? İşlərinizi necə tənzimləyirsiniz ki, bütün məcburi köçkünlər, o cümlədən seçiciləriniz daha çox faydalana bilsinlər?

– Bəli, 2018-ci ilin noyabr ayında mənə yeni bir etimad göstərildi. Həmin vaxtdan deputatlıq fəaliyyətimlə yanaşı, Məcburi Köçkünlərin Sosial İnkişaf Fondunun direktoru vəzifəsini də ictimai əsaslarla icra etdim. Təbii ki, bu bizi seçən insanlara, bizə etimad göstərən insanlara xidmət etmək üçün əlavə imkanların verilməsi demək idi. Düzdür, fond direktoru olaraq işğal altında olan bütün rayonların əhalisinə xidmət göstəririk. Söz yox ki, məcburi köçkünlük, qaçqınlıq həyatı yaşayan insanların hər birinin problemi ilə məşğuluq və bu məsələdə ayrı-seçkiliyə yer yoxdur. Amma bu vəzifənin mahiyyəti elədir ki, bütün hallarda eyni kateqoriyaya aid olan insanların problemlərini daha yaxından öyrənmək imkanı qazanırsan. Mövcud problemləri həll olunan insanların arasında səni seçən, sənə etimad göstərən insanları da görmək adamı ikiqat sevindirir. Bir də bu vəzifəni icra etmək mənə ona görə rahatdır ki, bu sahədə olan problemlərlə yaxından tanışam. Yəni bu həyatı mənə izah etməyə ehtiyac qalmır. Çünki bu həyatı özüm yaşamış biriyəm. Deyirəm ki, mənə yataqxanada başına su daman məcburi köçkün haqqında heç kim danışmasın. Çünki o başına su damanın biri mənəm. Hansısa bir məcburi köçkün anasının, bacısının növbəliklə yataqxananın dəhlizini təmizləməsini də mənə xatırlatmayın. O ananın, o bacının biri də mənim anam-bacım olub. Yəni bu həyatın bütün acılarını, bütün çətinliklərini görmüş biriyəm. Bu baxımdan iç-içə olduğun problemin həlli üçün ürəyini qoyursan, eyni zamanda imkanların arzularınla üst-üstə düşdüyü üçün, kimlərisə sevindirə bildiyin üçün ikiqat-üçqat rahatlıq tapırsan.

Mən sizdən heç gizlətməyəcəyəm. 2015-ci ildə mən parlament seçkilərinə qatılanda siz də, təbii ki, bizimlə bir yerdəydiniz. O zaman Ağcabədinin Taxtakörpü qəsəbəsində məcburi köçkünlərlə görüşmüşdüm və bu insanların nə qədər ağır şəraitdə yaşadıqlarının şahidi olmuşdum. Seçki ərəfəsində də, parlament seçkilərindən sonra da mənə seçicilərin arzu və istəklərini çatdırmışdılar. Həmişə düşünürdüm ki, ilk növbədə eyni arzuları ümumiləşdirib həyata keçirək. Məsələn, Masazırda yerləşən Çıraqlı kənd orta məktəbi üçün yeni binanın tikilməsi ilə bağlı mənə müraciət olunmuşdu. Maliyyə nazirindən xahiş etdim, məsələ müsbət həllini tapdı. Məni ən çox narahat edən isə Taxtakörpünün acınacaqlı vəziyyəti idi. Eyni zamanda mən rayonların məskunlaşma səviyyəsinə baxanda görürdüm ki, yeni binalarda məskunlaşanlar arasında ən az Laçın rayonundan olan sakinlərdir. Məcburi Köçkünlərin Sosial İnkişaf Fondunun rəhbəri olmaq mənə əlavə bir imkan verdi ki, ümumi mənzərə ilə daha yaxından tanış olum. Bir il bundan

öncə Ağcabədinin Taxtakörpü ərazisində 645 evdən ibarət yeni bir qəsəbənin tikintisi ilə bağlı cənab Prezidentin tapşırığını uğurla həyata keçirərək bu il açılışını etdik. Artıq orada 3 böyük məktəb, eyni zamanda uşaq dünyaya gətirmək üçün xüsusi palata ilə təmin olunmuş xəstəxana fəaliyyət göstərir. Allaha min şükürlər olsun ki, neçə illərdir ürəyimdə gəzdirdiyim bir arzu da gerçəkləşdi və bu problemi də həll edə bildik. Laçın rayonunun orta məktəbləri, bağçaları, xəstəxanaları və rabitə qovşağının yeni müasir binalarda yerləşdirilməsi də son 4 il yarımlıq fəaliyyətimizin bir hissəsidir. Yeni mənzillərlə təmin olunan laçınlı məcburi köçkünlərin sayında da nəzərəçarpacaq artım var. Xatırladım ki, bütün bunlar ölkə başçısının rəhbərliyi ilə qəbul edilən Dövlət Proqramı əsasında həyata keçirilir. Bu nöqteyi-nəzərdən Məcburi Köçkünlərin Sosial İnkişaf Fondunun direktoru olmağım bu problemlərin həll edilməsində mənə əlavə stimul verir. Hesab edirəm ki, hələ qarşıda görəcəyimiz işlər çoxdur. Zaman gəldikcə, imkanlarımız artdıqca digər problemlərin də həllini həyata keçirə biləcəyik.

– **Bu da sirr deyil ki, deputatdan ən çox narazılıq fərdi problemlərin həllinə görə olur. Şəxsi məsələlərlə bağlı müraciətlərə necə baxırsız?**

– Mən 2015-ci ilin parlament seçkilərində seçicilərimlə görüşəndə də deyirdim ki, fərdi xahişlərin yox, kollektiv mahiyyət daşıyan xahişlərin həyata keçirilməsinə çalışacağam. Parlament fəaliyyətim dövründə də şahid oldum ki, əgər bir fərdin hansısa xahişini həyata keçirə bilirsənsə, başqa bir

fərdin başqa formada olan xahişini həyata keçirə bilmirsənsə, o fərd səndən narazı qalır. Ümumi xahişləri yerinə yetirmək isə ona görə asandır ki, xahiş edənin şəxsi marağı yoxdur. Həmin xahişləri əlaqədər qurumlara, məsul şəxslərə çatdırmağa da utanmırsan. Çünki belə xahişlər qınaq yox, rəğbət yaradır. Həllini tapanda da faydalanan insanların sayı çoxalır. Tutaq ki, İsmayıllının hansısa kəndində yaşayan 60 laçınlı ailənin, orta hesabla 300 nəfərin yol problemi var. Bu problemi müvafiq orqanların qarşısında qaldırıb həllinə nail olanda 60 ailə yararlanır. Oxşar hallarla vaxtaşırı rastlaşırıq. Beyləqanın bir kəndində 16 ailəyə işıq transformatoru lazım idi. Problemi həll edə bildik. Lakin ola bilsin ki, həmin 16 ailədən hansınınsa fərdi xahişini isə müəyyən səbəblərdən yerinə yetirmək mümkün olmayıb. Xalqımızın həssas təbəqəsi olan şəhid ailələrinin, Qarabağ əlillərinin və veteranlarının fərdi xahişlərinə münasibətim isə tamamilə fərqlidir. Vətən uğrunda döyüşlərdə canlarından keçən şəhidlərimizin ailə üzvlərinə, Vətən savaşında sağlamlıqlarını itirən qazilərimizə maddi və mənəvi dayaq durmaq hər birimizin müqəddəs borcudur. Düşünürəm ki, bir tərəfdən, dövlətimizin diqqət və qayğısı, digər tərəfdən, şəxsi nüfuzumuz, dostlarımızın qaldırılan problemlərə müsbət münasibət bildirməsi sayəsində bu kateqoriyadan olan insanların xahişlərini mümkün qədər həll edə bilmişik. Əlbətdə, həllini tapmamış problemlər də kifayət qədərdir. Nə qədər ki cəmiyyət var, insan var, problemlər də olacaq. Bizim üzərimizə düşən isə yorulmadan çalışmaqdır.

– Milli Məclisdə fəaliyyətiniz necə yadda qaldı? Nələri edə bildiniz, nələri etməyə çatdırmadınız? Seçicilərinizlə təmaslarınız hansı səviyyədə baş tutdu? Əgər yenidən seçilsəniz nələri həyata keçirməyi planlaşdırırsız?

– Parlament həyatına qədəm qoyduqdan sonra çalışdıq ki, millətimiz üçün, bizi seçən insanlar üçün əlçatan olaq. Bu əlçatanlığın vasitələri telefonla əlaqələr, sosial şəbəkələr, Milli Məclisdə, laçınlıların kompakt yaşadığı yerlərdə keçirilən qəbullar, eləcə də xeyir-şər məclislərində olan görüşlərdir. Çalışdıq ki, insanlarla münasibətlərimizi dəqiq quraq. Amma etiraf edim ki, təmaslarımız yenə istədiyimiz səviyyədə deyil. Təbii ki, bu aktivliyi artırmaq lazımdır. Məsələ burasındadır ki, Laçın rayonunun insanlarının yerləşməsi də digər məcburi köçkün rayonlarının yerləşməsindən çox fərqlidir, dağınıqdır. Əhali 58 rayonda məskunlaşıb. Məsələn, Lənkəranda bir laçınlı ailə yaşayır, Zabux kəndindəndir. Orada 42 ailə üçün tikilən binada həmin ailəyə də mənzil ayrılacaq. Cəlilabadda məskunlaşan 3-4 laçınlı ailə ilə də görüşmüşük. Onlardan biri Kürdəmirdə, digərləri isə öz istəklərinə uyğun olaraq Ağdamda salınmış qəsəbədə, Cəlilabadda mənzillə təmin olu-

nacaqlar. Xaçmaz rayonunda Laçından cəmi 12 məcburi köçkün ailəsi var. Bu ailələrlə gedib görüşmək, onların problemlərini dinləmək həm vaxt, həm fiziki baxımdan çətin olsa da, imkan daxilində əlaqə qurmağa çalışmışıq. Kompakt yaşayan məcburi köçkünlərimizlə əlaqə yaratmaq isə daha rahatdır.

İndi seçki ərəfəsindəyik. Ən çox seçki məntəqəsi də Laçın rayonundadır, 100-dən artıq məntəqəmiz var. Hətta əhalisi, seçiciləri rayonumuzun əhalisindən, seçicilərindən çox olan digər məcburi köçkün rayonlarının seçki məntəqələri bizdəkindən azdır.

Onu da vurğulayım ki, Azərbaycanın həyatında yeni bir dönəm başlayır. Biz Laçın rayonundan olan gənclərin potensialından yetərincə istifadə etməliyik. Onları rayonumuzun elm, təhsil, mədəniyyət, iqtisadiyyat, sahibkarlıq və digər sahələrdə tanınmış insanları ilə görüşdürməyi planlaşdırırıq. Həm biri-birinə həyat təcrübəsini aşılaya bilsinlər, həm də şəxsi münasibətləri yaransın. Rayonumuzun ölkə miqyasında sayılıb-seçilən insanlarına oxşamaq istəsinlər.

Bundan əlavə, məcburi köçkün qəsəbələrində məşğulluğun artırılması, pulsuz xarici dil kurslarının təşkili də gələcək planlarımıza daxildir. Bir prizmadan baxanda 4 il yarım o qədər də böyük zaman məsafəsi deyil, amma başqa prizmadan baxanda həm də xidmət üçün böyük bir zamandır. Elə məsələlər var ki, həll etmişik, elə məsələlər var ki, təməl prinsipini qoymuşuq. Bəzi arzularımız da var ki, zamanı yetişəndə yerinə yetirəcəyimizə inanırıq.

– Son olaraq seçicilərinizə və siyasi rəqiblərinizə sözünüz...

– Seçicilərimə, həm də siyasi rəqiblərimə sözüm ondan ibarətdir ki, bu seçki prosesində aktiv olsunlar. Seçkidə iştirak etmək bir vətəndaşlıq borcudur. Kimə səs vermələrindən asılı olmayaraq, seçici fəallığı nümayiş etdirməlidirlər. Seçki qutusunun başında fikirləşməyə də vaxtları olacaq. Onları parlamentdə ləyaqətlə təmsil edəcəklərinə inandıqları, axtaranda tapa biləcəkləri, xeyirdə-şərdə yanlarında olan, şəhid ailələrinə ehtiram göstərən, Qarabağ əlilinin probleminə biganə qalmayan insanı seçərək ən layiqli namizədə səs versinlər. İnanıram ki, Laçın rayonunun sakinləri, bütün seçkilərdə olduğu kimi, qarşıdakı seçkidə də öz seçici mədəniyyətini nümayiş etdirərək bu fəallığı qoruyub saxlayacaqlar. Öz rəqiblərimə də uğurlar arzulayıram. Qoy ən güclü qalib gəlsin.

Arif MƏMMƏDLİ

POEZİYA

Ağa LAÇINLI

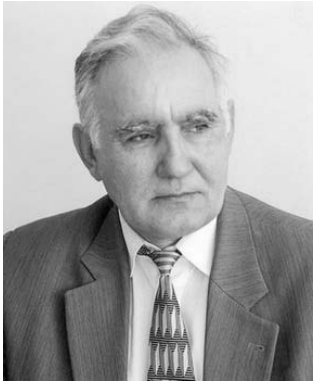

GÖZƏL DÜNYA

Karvanları yola salar, boş qalmaz,
Allah, Allah, bu nə gözəl dünyadı!
Ağ yağışı pas götürməz, korşalmaz,
Allah, Allah, bu nə gözəl dünyadı!

Ağ dumanı uca dağa kürk elər,
Ana kimi hamımıza ərk elər.
Birimizi birimizə görk elər,
Allah, Allah, bu nə gözəl dünyadı!

Kələyindən kəfən biçər çox bicə,
Havanı da süzgəcləyər hər gecə.
Suçumuzu suya çəkər beləcə,
Allah, Allah, bu nə gözəl dünyadı!

Biz dolarıq, bıçağını o çərtər,
Fil qanını qarışqaya içirdər.
Hamımızı bir körpüdən keçirdər,
Allah, Allah bu nə gözəl dünyadı!

Qoruq qoyub qorunana,qorxana,
Hər diləyi bağlayıbdı çarxına.
Qul olmuşuq dəyişilməz nırxına,
Allah, Allah bu nə gözəl dünyadı!

Bilməyəni bilən kimi öyündü,
Ağlımız da axtarışda üyündü.
Gizlənci var, özü boyda düyündü,
Allah, Allah bu nə gözəl dünyadı!

Başı qatır,ağrıları bal dadır,
Heç demirik görəcəklər daldadır.
Yalançının ğzünü də aldadır,
Allah, Allah bu nə gözəl dünyadı!

1985

OLDU QURTARDI

Qurulu yuvanı dağıdıb sökdük,
Ağrı bayramıdı bu kefiköklük.
Bir sıyıq sirdaşlıq, dəli dönüklük
Məndən "yox" payını aldı qurtardı, –
Oldu qurtardı.

Satdı, gözü satdı üzü göyçəyi,
Çoxdu bic ürəyin dal girəcəyi.
Yazı bəyəndirən bəyaz çiçəyi
Payızın boz yeli yoldu qurtardı, –
Oldu qurtardı.

Ayrıldıq çox dərdi az duya-duya,
Hanı bir elə su suçları yuya?
Tar-qaval gərəkməz qurduğun toya,
Şeytan şırtığını çaldı qurtardı, –
Oldu qurtardı.

Küsülü ruhumuz göydə lallaşar,
Danışan yuxumuz ha nağıllaşar.
Bu acı ahımız çətin ballaşar,
Təkliyin boş evi doldu qurtardı, –
Oldu qurtardı.

Ta könlüm sığınmaz gözəl gözünə,
Ta qaçıb girmərəm köz dənizinə.
Bir gün canıyanan döyüb dizinə
Deyər bu yazıqlar öldü qurtardı, –
Oldu qurtardı.

2001

HEÇ NƏ

Varlıq, varlıq deyib çox guruldama, –
O dəniz heç nədi, buxarı heç nə.
Yoxluq var olanın tükənməz varı,
Aşağı heç nədi, yuxarı heç nə.

Sonu vaya düşür bu şən toyların,
Balı ağulaşır dadlı payların.
Səsində şam yanan şimşək çayların
Çaxarı heç nədi, çıxarı heç nə.

Artar az savabın dərdlə dalaşsan,
İlana-çayana sümük balıncsan.
Ha yüz də qovrulsan, yüz də alışsan
Ocaq küllüyündü, buxarı heç nə.

Öyünmə bir belə, sən özcə canın,
Düzünü söylərəm, qaralar qanın.
Hamını öldürən diri dünyanın
Axarı heç nədi, baxarı heç nə.

Çoxalır yağısı çox üyüdənin,
Kəsilir hərdəmi qara hədənin.
Bəndləri bərkiyən bu mis bədənin
Qalayı heç nədi, paxırı heç nə.

Yaman goplanırsan yaxşı anında,
Utanır ağrılar sənin yanında.
Daşı qızıl doğan o kalanın da
Sürüsü heç nədi, naxırı heç nə.

Yeri yox yad elə çox uyanların,
Özləri halsızdı o həyanların.
Yuvası yurdunda olmayanların
Axırı heç nədi, axırı heç nə.

2005

AXŞAM QÜRUBU

Göydən axıb gəldi axşam qürubu,
Üfüqlər dağların səhnəsi oldu.
Qalaylı gündüzlə ağaran qobu
Qaranlıq gecənin təhnəsi oldu.

Nə tez dəyişildi o üzügüləş,
Ay da göy dənizdə üzən balıqdı.
Dünyanı qovzayan o boyda Günəş
Nə tez quyulandı, tez yoxa çıxdı.

Şaxıyan ildırım nəyisə əydi,
Buludlar şığıdı yanan şilkütə.
Bildirki tufan da elə beləydi,
Beləydi, beləydi inişilki də.

Hamıdan qəlbidir haman gur ocaq,
Bir cana yaxşı bax, bir də ad-sana.
Necə olubdusa elə olacaq,
Yubadıb özünü dilə tutsana.

Tarixin qəlbində az adam qalar,
Hələ öyünmək də hədərdi, hədər.
Sellər daşa-daşa daşda qırılar,
Güllər aça-aça ölümə gedər.

Dünya bizim kimi, biz dünya kimi,
Hər qismət uzaqda, hər inam dərin.
Son payı gündüzmü, yoxsa gecəmi,
Əri Göylər olan bu ana Yerin?..

Oğuldərə, 1983

KİTAB RƏFİ

ÜRƏYİ LAÇINDA QALAN ŞAİR-JURNALİST ŞÖHLƏT ABBASIN İLK ŞEİRLƏR KİTABI İŞIQ ÜZÜ GÖRÜB

Tanınmış jurnalist-şair Şöhlət Abbasın "Məni bağışlama" adlı ilk şeirlər kitabı işıq üzü görüb. Qarabağ müharibəsinin salnaməsini yazan ilk jurnalistlərdən biri olan Ş.Abbasın könül çırpıntılarının toplandığı bu nəşrdə müəllifin vətənpərvərlik ruhunda yazdığı, doğma torpağa məhəbbətlə qələmə aldığı şeirlər öz fərqliliyi ilə diqqəti cəlb edir. Əlbəttə, bütün şairlər öz duyğularını, yaşadıqlarını yazır. Şair sözünə yad duyğu, yad təsir sirayət edə bilməz.

"Məni bağışlama" kitabına "Yurd həsrətli misralar" adlı ön söz yazan pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru, Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin üzvü Cəbrayıl Qəhrəmanov sadə və təvazökar insan, şair-jurnalist, "Pillələr" qəzetinin baş redaktoru Ş.Abbası hələ ötən əsrin 70-ci illərindən tanıdığını və şeirlərinə, yazılarına bələd olduğunu qeyd edir. "Bu kitab Şöhlət Abbasın oxucularla ilk görüşüdür. Mən Şöhlət Abbasa yeni yaradıcılıq uğurları və ən ümdəsi, ona doğma yurdlarımıza qayıtmaq gününün qismət olmasını arzulayıram. Və sözsüz ki, həmin Qələbə gününün şərəfinə Şöhlət Abbas daha möhtəşəm poeziya nümunələri yaradacaq" – deyə yazan alim qeyd edir ki, Ş.Abbas doğulduğu Laçın torpağına, sözə, poeziyaya çox bağlı bir qələm adamıdır:

Getdim dünyaları gəzdim-dolaşdım,
Yenə də ürəyim Laçında qaldı.

Şair bülbülə xitabən yazdığı başqa bir şeirində isə dərdini, yaşadığı Vətən, yurd ağrısını, köçkünlük əzabını ona anladır:

Nə acıdır yurd həsrəti,
Nə şirindir Vətən, bülbül.
...Qazandığım ağ saçımdır,
Gəncliyimdir itən bülbül...

Şairin ilk kitabının oxucular tərəfindən də böyük maraqla qarşılanacağına şübhə etmirik.

İradə SARIYEVA

POEZİYA

Ötərxan ELTAC

MƏN ƏSGƏR ATASIYAM

Torpağıma sadağa yaşadığım ömürlə,
Varlığıma həkk olan həsrəti atasıyam.
Haqqın qılıncıyla mən sərhədləri yararaq,
Cənnət Qarabağımda arzuma çatasıyam,
Mən əsgər atasıyam!

Qarabağ cənnət diyar, görən hüsnünə mail,
Laçınım başıma tac, Kəlbəcərim həmail.
İrəvantək qalanı verdik olmadı qail,
Düşmənimin gözünə ox olub batasıyam,
Mən əsgər atasıyam!

Hər kəlməm odlu kösöv, yandıracaq aləmi,
Eşq nuru dolduracaq Laçıntək piyaləmi.
Bir zəngulə vuracaq Cıdır düzdə Xan əmi,
Kirs döşündə qar üstə üz qoyub yatasıyam,
Mən əsgər atasıyam!

Şir qorxudan cəsarət ruhumun ilhamçısı,
Əsgərimin silahı ədalətin qamçısı.
Səni tarixdən silər nifrətimin damcısı,
O qanlı qırğınları sanma unudasıyam,
Mən əsgər atasıyam!

Bir-bir vərəqləmişəm kökünün hər qatını,
Sən çapırsan dördnala sanma zaman atını.
Ordumuzun qüdrəti susdurar saatını,
Ruhum zəfər müjdəli, qələbə butasıyam,
Mən əsgər atasıyam!

Bir gün sona yetəcək səksəkəsi yurdumun,
Düşmənim məhv olacaq qarşısında ordumun.
Bürüyəcək dağları harayı “boz qurd”umun,
Ot basmış cığırlarda yeni yol salasıyam,
Mən əsgər atasıyam!

BİRCƏ-BİRCƏ

İçimdə arzularım qanad aça, quş ola,
O dağların qoynuna dolana bircə-bircə.
Çiçəklərin sehrinə uyan arılar kimi
Çiçəklərin ətrinə bulana bircə-bircə.

Çəmənin gözəlliyi: bənövşəsi, lalası,
Balaca bir ev idi budaqda quş yuvası.
Çiçəkdən təzə çıxmış gilənarı, gilası,
Qoyardımmı ağacda sulana bircə-bircə.

Daşı üst-üstə yığıb düzəldərdim bir şəhər,
İşimdən ləzzət alıb olardım başqa təhər.
Söküb çəpər məftilin maşın üçün əlləşər,
Sonra da əl atardım yalana bircə-bircə.

Gah tutardım əlimlə günəşin şüasını,
Gah götürüb qaçardım nənəmin əsasını.
Ya da ki, gizləyərdim onun pul kisəsini,
O da gileylənərdi anama bircə-bircə.

Mal nobatı çatanda saniyələr sayardım,
Daşdan saat düzəldib, çöpdən əqrəb qoyardım.
Şoşan, piltan nə qədər, bir dürməklə doyardım,
Axşam da mız qoyardım olana bircə-bircə.

O uşaqlıq çağında gözəliymiş bu həyat,
Vedrələrin səsiylə qurardım şənlik, büsat.
Ağaca ip bağlayıb eyləyərdim “köhlən at”
Sonra bağışlayardım filana bircə-bircə.

ƏQRƏB ETMƏZ...

Elə söz var nə deyilməz, ipə-sapa düzülməz,
Göz yaşları göz göynədər, ya süzülər, süzülməz.
Atalar da yaxşı deyib: “haqq nazilər, üzülməz”
Fitnə-fəsad, xeyirxahlıq – hansı yoldu getdiyin?
Əqrəb etməz əqrəbaya əqrəbanın etdiyin.

Zəmanə tərs, insan nakəs, bundadırmı qurtuluş?!
Cəmiyyətmi şeytanlaşan, əqlim gətirməz duruş.
Bəlkə əzəl yaranışdan belə gəlib quruluş,
Heç olubmu bir kimsənin imdadına yetdiyin?
Əqrəb etməz əqrəbaya əqrəbanın etdiyin.

Ata-oğul yola getmir, gəlin qurur tələni,
Ana da qızdan küsülü, kim çəkər bu şələni?
Qardaş qardaşa düşməndi, ən azı mən biləni –
Yıxılanda bir əl tutmur, əzabla yekəltdiyin,
Əqrəb etməz əqrəbaya əqrəbanın etdiyin.

Abırsızlıq kök atıbdı, bürüyübdü zamanı,
Beyinlərdə kütləşmə var, seçmir yaxşı-yamanı.
Unudulub oruc, namaz, oxuyan yox Quranı,
Kimə ümid bəsləyirsən göstərir namərdliyin,
Əqrəb etməz əqrəbaya əqrəbanın etdiyin.

Zalım zaman sala bilməz hər insanı kəməndə,
Tanrı bağışlar o kəsi, Tanrısına dönəndə.
Paxıllıqdan, murdarlıqdan qabarırsa sinən də,
Sözündən üfunət qoxar ağzında çeynədiyin,
Əqrəb etməz əqrəbaya əqrəbanın etdiyin.

MÜSAHİBƏ

"BİR NEÇƏ QADIN OBRAZINI BİR SSENARİDƏ BİRLƏŞDİRİB MONOTAMAŞA HAZIRLAMAQ İSTƏYİRƏM"

"Mən bütün əzab-əziyyətlərdən keçib, qarşıda işıq görürəm. Bəlkə də bu işıq mənə qismət olmayacaq. Lakin ümid ən sonda ölür. Musa Yaqubun şeirində də deyildiyi kimi: "Hələ bu adamlar mənimki deyil, mənim adamlarım sonra gələcək".

Bu sözləri **aktrisa, sənətşünaslıq üzrə fəlsəfə doktoru, bədii qiraətçi Zülfiyyə Eldarqızı AzNews.az**-a verdiyi müsahibəsində deyib.

O, keçdiyi sənət yolu, arzuları və gələcək planları barədə danışıb.

– Zülfiyyə xanım, keçdiyiniz sənət yolu barədə məlumat verməyinizi xahiş edirəm.

– 1994-cü ildə Azərbaycan İncəsənət Universitetini bitirmişəm. 1998-ci ildə həmin universitetin kinoşünaslıq kafedrasında yenidən fəaliyyətə başladım. Sənətşünaslıq üzrə dissertasiya müdafiə etdikdən sonra səhnə danışığı kafedrasında dərs deməyə başladım. Fəaliyyətim 2015-ci ilədək davam etdi. Sonra universitetdə kadr dəyişikliyi oldu. Mən də daxil olmaqla xeyli müəllim işindən uzqlaşdırıldı. Sonra Cəfər Cabbarlı adına İrəvan Dövlət Azərbaycan Dram Teatrında çalışmağa başladım. Çox gözəl işlər ərsəyə gətirirdik. Bunlardan biri də Xalid Hüseynin "Min möhtəşəm günəş" əsərində oynamağım oldu. Elvin Mirzəyevin quruluş verdiyi tamaşa anşlaqla qarşılandı. Bu tamaşada iki övladını itirmiş şəhid anasını canlandırırdım. O tamaşa mənim həyatımda böyük rol oynadı. Heç bir reklam olmadan bütün biletlərimiz satılırdı. 3 illik teatr həyatımda çox gözəl obrazlar canlandırdım. Sonra teatrdan da uzaqlaşmalı oldum.

– Teatrı bu qədər sevdiyiniz halda uzaqlaşmağın səbəbi nə idi?

– Bu barədə danışmaq mənim ən yaralı yerimdir. Məni ən incidən məqamlardan biri olduğu üçün bu sualın üstündən keçmək istərdim. Hazırda audio kitabda çalışıram. İndiyə kimi minə yaxın kitabı səsləndirmişik. Bunun üçün çox istedadlı, xüsusi qabiliyyəti olan aktyorlar seçilib. Brend səsli aktyorlardır hamısı. Hazırda bütün universitetləri gəzib bunu təbliğ edirik.

– Bildiyimiz kimi, seriallara da çəkilirsiz. Sizi qane edirmi serial-lardakı obrazlarınız və serialların ümumi vəziyyəti?

– Yaradıcılıq olmayanda yaradıcı insan əziyyət çəkir. Hər dəfə özümə söz verirəm ki, daha heç bir seriala çəkilməyəcəm. Lakin sonra içimdəki mənəvi aclıq məni yenidən çəkilməyə məcbur edir. Teatr yoxdu deyə bu aclığı hiss edirəm. Hər zaman demişəm ki, serial sənət deyil. Burada peşəkarlığından istifadə edirsən. Lakin teatr tamam başqadır, özünü mütləq obraza kökləyirsən. Günlərlə bu obrazla yaşayırsan. Mənim adımı problemli aktrisa qoyublar. Problem də budur ki, mən rejissorlara qarşı tələbkaram. Dramaturgiya mütləq yaxşı olmalıdır. Deyirəm mənə verilən obraz bir qədər başqa cür yazılsa daha yaxşı olar. Bir peşəkar kimi ortaya öz tələblərimi qo-yuram və nəticədə rejissorlar mənim kimi aktrisa ilə işləmək istəmirlər. Müqavilə tələb edirəm. Çünki bəzən bir illik müqavilə bağlayırıq, sonra pozurlar. Yəni ya məni maşın vurur, ya da həbsxanaya düşürəm. Sonra da komadan qayıtmıram, həbsdən də çıxmıram, beləcə işimə son verilir.

– Son çəkildiyiniz film barədə nə deyə bilərsiniz?

– Bu yaxınlarda bir İndoneziya filmində çəkildim. İndoneziyadan çəki-liş qrupu gəlmişdi. Azərbaycanlı ailəsi ilə bağlı çəkilişlər oldu. Film azər-baycanlı qızla indoneziyalı oğlanın sevgisindən bəhs edirdi. Mən bu filmdə qızın anasını canlandırırdım. Onların çəkiliş kollektivinin iş prinsipinə, aktyorlara olan münasibətinə heyran qaldım. Çəkilişlər bir neçə gün Şama-xıda baş tutdu. Hava çox soyuq olduğundan bir nəfər adyalla dayanır, çəkiliş bitən kimi bizi bürüyürdülər ki, soyuq olmasın.

– Canlandırdığınız obrazlar barədə nə deyə bilərsiz? Arzusunda ol-duğunuz obraz varmı? Yaxud da oynamaq istədiyiniz bir tərəf müqa-bili?

– Bunu vurğulamaq istəyirəm ki, daha "ana" rolu oynamaqdan yorul-muşam. Çünki mən həyatda da anayam. Düzdür, deyirlər ki, sənə bu yaşda hansı obrazı verək? Obrazın xarakterik olması önəmlidir. Mən yaşda bir qadın şirkət müdiri, həbsxanaya düşmüş bir qadın da ola bilər. Yəni mü-rəkkəb psixoloji bir obraz olsun. Onu oynamaq üçün mən axtarışlar edim, düşünüm. Ana obrazında mən özümü oynayıram. Arzulayıram ki, Rövşən İsax hansısa bir filmində mənə rol versin. Cəfər Cabbarlının "Sevil" pye-sindəki Edilyanı canlandırmaq istəyərdim.

– Son zamanlar filmlərdə və seriallarda yer verilən açıq-saçıq səh-nələr barədə nə deyə bilərsiniz? Aktrisaların açıq-saçıq geyimləri və fotosessiyaları barədə nə düşünürsünüz?

– Çox təəssüf ki, gənclər sənətini ortaya qoymazdan öncə ulduz olmaq, tanınmaq istəyirlər. Amma bunun üçün müəyyən bir yol, zaman lazımdır.

Əsas odur ki, bu yolu keçib gələsən. Təəssüf olsun ki, oxucu, tamaşaçı sənətdən çox şou-biznes adamının evi, geyimi, maşını ilə maraqlanır. Sənəti o qədər ucuzlaşdırıblar ki, ən sonra sənətə baxılır. Mən sosial şəbəkədə çox aktivəm. Studiyada bir şeir yazdırıb, onu çox normal bir geyimdə təqdim edən zaman o şeiri çox az adam bəyənir. Çox açıq-saçıq geyinən biri deyiləm. Lakin bir az qəşəng paltarda, bədəni vurğulayan geyimdə bir şəkil paylaşanda hər kəs bəyənir. Bəlkə də bunun da günahı bizdədir. Biz camaata nəyi təqdim ediriksə, onu həzm edir. Bu gün hamı deyir "mən televiziyaya baxmıram". Doğrudan da baxılası verilişlər yox səviyyəsindədir. Axı ziyalılar nəyə baxsın? Əvvəllər televizyaya bir inam var idi. Bir məsələ olan kimi deyirdilər "axşam televizorda dedilər". İndi bu inam yoxdur.

– Hansı səbəbdən bizim tamaşaçı öz filmlərimizdə yer verilən intim səhnələri tənqidlə qarşılayır, qəbul etmək istəmir?

– Bizdə intim səhnələri çəkə biləcək rejissor yoxdur. Bu cür səhnələri o qədər gözəl oynamalısan ki, tamaşaçı qəbul edə bilsin. Mən təsəvvür edə bilmirəm ki, Azərbaycanda elə bir rejissor olsun ki, öpüşmə səhnəsini gözəl şəkildə təqdim etsin. Dünya kinosunda sevişmə səhnəsi normal qarşılanır, lakin bizdə qəbul olunmur. Öz filmlərimizdə bu səhnələrə baxanda "ətimiz tökülür".

– Gündəmdə olan aktrisalardan kimlərin uğuruna inanırsınız?

– Bəyəndiklərim çoxdur. Kimlərinsə adını sadalamağı unudaram. Günay Əhmədi çox bəyənirəm. Gənclərin əksəriyyəti mənim tələbələrim olub. Çox gözəl münasibətimiz var. Gənclik haqqında pis düşünmək istəmirəm.

– Gələcək planlarınız barədə nə danışa bilərsiniz?

– Çox maraqlı bir layihəm var. Bunun üçün bir teatrın direktoru ilə də görüşdüm. Cəfər Cabbarlının bir neçə qadın obrazını bir ssenaridə birləşdirib monotamaşa hazırlamaq istəyirəm. Bunun üçün mütləq sponsor lazımdır. Çox adama müraciət etdim. Mənə dedilər ki, "bu sənin nəyinə lazımdır". Cəfər Cabbarlı elə şəxsiyyətdir ki, onun əsərlərini oxuduqca hər zaman yeni nələrsə tapıram. Lakin bu, hələ də arzu olaraq qalıb.

Aynur ƏLƏKBƏR

POEZİYA

Elnur İRƏVANLI

OĞLUM, SƏNİ GÖZLƏYİR

Oğlum Mehdiyev Sədinin 3 yaşının tamam olması münasibətilə

Sünbül-sünbül yellənən
Yaşıl-yaşıl zəmilər,
Tufanların qoynunda
Sahillərə yan alan
Müjdə dolu gəmilər.
"Dar gündə dayağımsan"
Deyən dayı, əmilər,
Oğlum, səni gözləyir.

Ömrünə ömür qatan
Çox gələcək o yazlar.
Ruhuna sığal çəkən
Nəğmə dolu avazlar.
Yolun üstə duracaq
Telli, toqqalı qızlar,
Oğlum, səni gözləyir.

Həyatın yoxuşları,
Dünyanın sərt yelləri,
Nadanın, nanəcibin
Şeytandakı dilləri.
Varlının açılmayan,
Xəsisin bərk əlləri,
Oğlum, səni gözləyir.

Atanın, həm ananın
Arzusunun yox sanı.
Baban, nənən vüqarlı,
Səni uca dağ sanı.
Bu gün üç yaşın olur.
Ömrün səksən, doxsanı,
Oğlum, səni gözləyir,
Oğlum, səni gözləyir...

27.12.2017

MURAD

Xocalı soyqırımı ilə bağlı uşaqlar və yeniyetmələr arasında keçirilən Taekvando idman növü üzrə I (2018) və II (2019) yerlərin qalibi Məmmədov Murad Abbas oğlunun 7 yaşının tamam olması münasibətilə

Allahın sevimli bəndəsi kimi
Layiq görülübsən bu ada, Murad.
Qəlbində nə arzun, niyyətin varsa,
Görüm tez çatasan murada, Murad.

Amalda birinci, eşqdə dərinsən,
Yarışda alovlu, evdə sərinsən.
Könüllər oxşayan, suyuşirinsən,
Desələr buğdayı, qara da, Murad.

Meydanda bənzərsən bir qızılquşa,
Özünsən özünə ağa, bəy, paşa.
Uğurlar səninlə qoy gəzsin qoşa,
İnşallah, olsan da harada, Murad!

19.04.2019

SÖZ ŞAİRƏ QƏNİM OLUR

Bu dünyanın nə dərdi var,
Hamısı hər gün mənim olur.
Ürək qəmdən su içəndə
Saçımda çox dənim olur.

Ağlar könül gülməyəndə,
İlham küsüb gəlməyəndə,
Yazıb-poza bilməyəndə
Söz şairə qənim olur.

Heca uzun, bölgü rəndə,
Cala görüm bəndi bəndə.
Yazmayanda sözlərdən də
İnciyib küsənim olur.

07.08.2007, Buzovna qəsəbəsi

HEÇ OLMASA QARABAĞI QAYTARAQ

Nə müddətdir, köhlən minib at çapır,
O yerlərdə hələ yağı, qaytaraq.
Buludlarla qucaqlaşıb öpüşən
Ağ çalmalı uca dağı qaytaraq.

Güc almadıq nə qanundan, əmrdən,
Həsrət polad, möhkəm imiş dəmirdən.
Addım-addım, cığır-cığır ömürdən
Ötən günü, gedən çağı qaytaraq.

Ümid etdik axşam yenə sabaha,
Boyun əydik əyilməyən günaha.
Ölüləri tapşırmışıq Allaha,
Əsirlikdə qalan sağı qaytaraq.

Elnuram, qınayar gələcək bizi,
Dalğalanıb töhmət, tənə dənizi.
Qaytarmadıq İrəvanı, Təbrizi,
Heç olmasa Qarabağı qaytaraq!

22.03.2009, İmişli rayonu, Qaravəlli kəndi

AY LAÇIN

1992-ci il mayın 18-də Laçın rayonu erməni vandalları tərəfindən işğal olunub.

Əsarətdə inləyirsən nə vaxtdır,
Özü girov, dərdi kalan, ay Laçın.
Qucağında kef məclisi qurubdur
Səni bizdən ayrı salan, ay Laçın.

Hara getsək, həsrət bizə tuş olub,
Sinəmiz dağ, gözlərimiz yaş olub.
Hörülmədik hasarına daş olub,
Uçdu bürcün, yandı qalan, ay Laçın.

Qəddimizi kədər əyir, qəm bükür,
Ömrümüzü ay talayıb, il sökür.
"Vətən" deyib haray çəkir, ah tökür
Neçə-neçə qərib balan, ay Laçın.

18.05.2017

Bundan sonra da elə əsərlər yaranmalıdır ki, o əsərlər Ermənistanda yerləşən həmin torpaqların Azərbaycana məxsus olmasını daim, ardıcıl surətdə sübut etsin. Biz bunu etməliyik. Biz gələcək nəsillər üçün yol açmalıyıq.

Heydər ƏLİYEV,
Azərbaycan xalqının ümummilli lideri

BU YERLƏRİ SƏN DƏ TANI

Zəngəzur qəzasının çox hissəsi Ermənistana verildikdən sonra Azərbaycanın Laçın rayonunun Ermənistanla Qaragöl səmtindəki sərhədində və hər iki tərəfdə sərhədə yaxın ərazilərdəki yer-yurd adları

Zaman-zaman Qərbi Azərbaycan torpaqlarında ermənilərin təcavüzü nəticəsində qəsb olunmuş türk kəndlərinin əhalisi zəngin tarix yaratmış, lakin bu tarix ermənilər tərəfindən ya özününküləşdirilmiş, ya da tamamilə yox edilmişdir. Buna baxmayaraq, onların əsrlər boyu yaşadıqları yer-yurdların bir çox türk mənşəli adları bu gün də yaşayır və hətta ermənilərin özləri tərəfindən də işlənir. Bunu nəzərə alıb Ermənistanın Gorus rayonunun Qaragöl səmtdə yerləşən Bayandur və Xoznavar kəndlərinin sərhədə yaxın yerləşən türk mənşəli yer-yurd adları olan ərazilərin bir qismi haqqında qısa da olsa izahlı şəkildə məlumat veririk. Bu toponimlər o yerlərin dədə-babalarımıza məxsus olduğunu, lap qədim dövrlərdən yaşadıqları, ömür-gün keçirdikləri yaşayış məskənləri olduğunu sübut edir. Bu isə zəngin tari-ximizin bir parçasıdır. Bunları gələcək nəsillər də bilməlidir. Onlar bil-məlidirlər ki, həmin toponimlərin bir çoxu zaman-zaman erməni adları ilə əvəz olunsa da, əksər hissəsi günümüzə qədər öz türk mənşəli adını qoruyb saxlaya bilmişdir. Azərbaycanlı əhalisi tamamilə deportasiya edilmiş bu kəndlərdə məskunlaşmış ermənilər özləri də elə həmin yerləri indinin özün-də məxsus olduğu türk adları ilə tanıyırlar.

Ağ dərə – Bayandur kəndi ərazisində dərə. Minkənd – Gorus yolu bu dərədən keçir. Uzunluğu 2 kilometrə yaxın olan dərədə çoxlu bulaqlar var. Dərədəki nəhəng qayada (Ağ qaya) olan iri kahadan yolçular çovğundan, tufan və borandan qorunmaq üçün sığınacaq kimi istifadə edirdilər. Dərə Bayandur kəndinin qərbində Azərbaycan – Ermənistan sərhədinin 6 kilo-metrliyində yerləşir. 1920-ci il noyabrın 30-da Zəngəzur Azərbaycan və Ermənistan arasında iki yerə bölünərkən dərə ətraf əraziləri ilə birlikdə

Ermənistana verilmişdir. Ermənilər Azərbaycan ərazisinə basqınlar təşkil edərkən dəfələrlə bu dərədən keçmişlər.

Ağoğlan çayı – Başlanğıcını Qara göl dağ silsiləsinin şimal-şərq ətəklərindən götürən və Həkərinin sağ qolunu əmələ gətirən dağ çayı. Suqovuşana qədər uzunluğu 45-50 kilometrə qədərdir. Bu dağ çayına dərələrdən axan kiçik çaylar da qovuşaraq Əhmədli, Qalaça, Bozlu, Mirik, Quşçu, Qarıqışlaq, Sultanlar, Kosalar, Malıbəy və Zabux kəndlərindən keçib suqovuşanda Həkəriyə qarışır. Əhali bu çayı bəzən hansı kəndin ərazisindən keçirdisə o kəndin adı ilə də adlandırırdı: Minkənd çayı, Qarıqışlaq çayı, Zabux çayı və s. Zəngəzurun XIX-XX əsrlərdə çəkilmiş xəritələrində çay Ağoğlan çayı kimi qeyd edilmişdir. Çayda əsasən çay xanısı, qızıl balıq yaşayır. Çayın suyundan bağ və bostanları suvarmaq, su dəyirmanlarını işlətmək üçün istifadə olunurdu.

Ağ qayanın meşəsi – Sadınlar kəndinin cənubunda, Azərbaycanla Ermənistanın sərhədindən 500-600 metr məsafədə (Azərbaycan ərazisində) yerləşən meşə. Ermənilər dəfələrlə Sadınlar, Hacılar, Quşçu və Qarıqışlaq kəndlərinə basqın edərkən bu meşədə gizlənib pusqu qurmuşlar. Adı meşədə olan qayalıqla bağlıdır. Meşədə əsasən alça, palıd, ulas, ağcaqayın, cır armud, meşə alması (cır alma), yemişan, gərməşov, həmərsin, dovşanalması və s. kimi ağac və kol bitkiləri bitir. Çox ecazkar mənzərəsi var. 1992-ci ildə Laçının işğalından sonra meşə ermənilər tərəfindən qismən qırılıb məhv edilmişdir.

Allahverdinin meşəsi – Sadınlar kəndinin qərbində meşə. Kənddə kolxoz dövründə meşələrə gözətçi qoyurdular. Ermənistanla Azərbaycan sərhədindən 500-600 metr məsafədə yerləşir. Ağ qayanın meşəsində olduğu kimi bu meşədə də palıd, ulas, ağcaqayın, meşə armudu, meşə alması, alça, quşarmudu, yemişan və s. ağac və kollar bitir.

Ağ qaya meşəsindən fərqli olaraq ətəklərindən çoxlu bulaq axır: Dik yurdun bulağı, İsa bulağı, Qiblə bulağı, Qaramanın bulağı və s. Bulaqların suyu toplaşaraq Sadınlar dərəsinin başlanğıcında Ağoğlan çayına qovuşur.

Aralıq – Sadınlar kəndinin qərbində Azərbaycan ərazisində sərhəddən 1 kilometr aralı olan otlaq-örüş sahəsi kimi istifadə olunan dağ massivi. Aralıq Dik yurda bitişik olduğundan otlaq sahəsi və biçənək kimi istifadə olunurdu. İki böyük dərənin arasında olduğuna görə belə adlanmışdır. Keçmişdə dağın əksər hissəsində taxtalar düzəldilmişdi, əkin üçün istifadə olunurdu. Aralığın şimal tərəfi istifadə üçün Qarıqışlaq kəndində qurulmuş kolxoza verilmişdi.

Atlıgəzən – Sadınlar kəndini əhatə edən dağ zirvəsi. Sadınlar kəndinin şərqində, həm də qənşərində yerləşən və dəniz səviyyəsindən 1500-1700 metr hündürdə olan bu dağ ötən əsrdə erməni qəsbkarlarının torpaqlarımıza

hücumu zamanı dəfələrlə döyüş meydanına çevrilmişdir. Hacılar və Sadınlar kəndini bir-birindən ayırır. Strateji əhəmiyyət daşıyan məntəqədir. Bu dağın zirvəsindən baxdıqda Sadınlar, Hacılar, Quşçu, Qarıqışlaq, Qılınclı (Qılışlı) kəndləri ovucun içi kimi aydın görünür. Dağın şimal-şərq tərəfi başdan-ayağa qədər taxtalarla örtülüdür. Toponimin necə yaranması haqqında məlumat yoxdur.

Avazların yalı – Bayandur kəndi ərazisində yer adı. Otlaq-örüş kimi istifadə olunurdu.

Bayandur – Keçmiş Zəngəzur qəzasında kənd. XX əsrin əvvəllərində Yelizavetpol quberniyasının mərkəzi Gorus olan Zəngəzur qəzasında azərbaycanlıların ermənilərlə birgə yaşadığı kənd. Ermənilər 1828-1830-cu illərdə Bayandur, Xoznavar, Xənəzək kəndlərinə köçürülmüşdür. O dövrə qədər kəndin indiki dükan yerləşən ərazidən aşağı hissəsində indiki zeyvəlilərin, dükandan yuxarı hissəsində isə minkəndlilərin bir hissəsinin ulu babaları yaşayırdılar. Birinci erməni-müsəlman davasında əhalinin bir hissəsi Zeyvə kəndinə, bir hissəsi isə Minkəndə köçmüş, bir növ Minkəndə və Zeyvəyə köçürülmüş ermənilərlə yerlərini dəyişmişlər. Çox hissəsi azərbaycanlılardan ibarət olan əhalisi 1918-ci ildə ermənilərin Zəngəzur qəzasında törətdikləri qırğınlar zamanı qovulmuş, kənd etnik cəhətdən tamamilə ermənilərdən ibarət olmuşdur. Qovulmuş əhalinin əksər hissəsi Minkəddə, bir hissəsi isə Laçının Zeyvə kəndində məskunlaşmışdır. İndinin özündə də kəndin XX əsrin əvvəllərində ən mötəbər və nüfuz sahibi olan Molla Məhəmmədin daşdan tikilmiş yeddi otaqlı kürsülü evi qalmaqdadır. Bundan əlavə, kəndin türk-müsəlman əhalisinə mənsub qəbiristanlıq, yer-yurd adları bu gün də özünün əvvəlki adlarını saxlamaqdadır: Böyük Ağdərə, Hələyin düzü, Hələyin düzünün sol tərəfində böyük qəbiristanlıq (Hələyin qəbiristanlığı), Dolayı yurd, Sınıq bulaq, Qara bulaq, Susuz yal, Qanlı quzey, Tovla çuxuru, Avazların yalı, Dadməlik, Uzun güney, Qaraquşun yalı.

Boz dağ – Qaragölün şimal-şərq tərəfində hündür dağ massivi. Yaxın kəndlərin əhalisi belə adlandırır. Aşağı tərəfi Göy bulaq, Sona bulaq, Novlu bulağı yaylaqları, yuxarı tərəfi Böyük İşıqlı dağına qədər uzanır. Məşhur Oyuqlu bulaq, Çır-Çır bulaqları bu dağda yerləşir. Dağ dəniz səviyyəsindən 2500-3000 metr yüksək olduğu üçün sərt iqlimi var. Silsilənin ən hündür nöqtəsi Canqurtaran adlanır. Keçmiş xəritələrdə **(1905-1907-ci illər Zəngəzur qəzasının xəritəsi)** Boz dağ bütövlükdə Canqurtaran dağı adı ilə qeydə alınmışdır. Dağ səthinin çox hissəsi çınqıl ilə örtülüdür. Toponimin bu şəkildə (Boz dağ) adlandırılması dağın boz rəngdə olması ilə əlaqədardır. Daşlar dağa boz rəng verdiyindən əhali onu Boz dağ adlandırır. İşğala qədər elat otlaq sahəsi kimi istifadə edirdi.

Böyük İşıqlı dağı – Qaragölün şimal-qərbində Azərbaycanla Ermənistanın sərhədində hündür dağ. Dəniz səviyyəsindən 3552 metr hündürlükdə, Qarabağ vulkanik yaylasında yerləşir. Dağ üçün sərt soyuq iqlim xarakterikdir. Burada ancaq Qafqaz uları (dağ kəkliyi, yaxud fır kəklik) yaşaya bilir. 1992-ci ildən ermənilər işğal edib.

Buzovçu dərəsi – Xoznavar (keçmiş adı Xəzinəvar) dərəsinin yuxarı hissəsi. Dərə Qaragölün 750-800, Cilli gölün isə 300 metrliyinə qədər uzanır. Dərədə çoxlu bulaqlar var. Tarixi baxımdan onların ən məşhuru Gur bulaqdır. Gavur arxı ilə axıdılan su mənbəyini həmin bulaqdan götürür.

Cəddə yolu (araba yolu) – Minkənd – Gorus dağ yoluna verilən addır. At, ulaq və araba yoludur. Keçmiş zamanlarda Kəlbəcərdən, Şuşadan gələn dağ yolları Minkənddə birləşib Cəddə yolu ilə Ağ qayanın dərəsi, Qazı gölü, Gorus dərəsindən keçib Köhnə Gorusa, oradan da Naxçıvana gedirdi. Bu yol Sadınlar kəndinin qərbindəki ərazidən keçir və Azərbaycanın Ermənistanla dövlət sərhədini Qəysəfə adlanan yerdə kəsir. Əvvəllər bu kəsişmə yeri Xoznavar çayının 100 metrliyində idisə, 1987-ci ildə Sadınlar kəndinin Qəysəfə adlanan ərazisinin Ermənistana verilməsindən sonra Möhrələnə (Mehralıölən) qədər (Dam yeri təpəsinin yaxınlığı) çəkildi. Cəddə yolu strateji əhəmiyyət kəsb etdiyindən erməni hərbi birləşmələri keçmiş zamanlardan bu yolu nəzarət altında saxlamaq üçün daim Sadınlar kəndi istiqamətində hücum edib.

Sovet dönəmində bu yol genişləndirildi, o yolla maşınlar da hərəkət edirdi. Cəddə yolundan Sadınlar, Quşçu, Mirik, Əhmədli, Minkənd, Kamallı, Çıraqlı və bir çox digər kəndlər də istifadə edirdi.

Cilli göl – Qaragölün şərqində ondan 350-360 metr aralı olan göl. Sahəsi 23,4 hektardır. Xoznavar çayı mənbəyini bu göldən götürür.

Çodar Həsənin yurdu – Hacılar gölünün qərbində, Dəvəboynu yüksəkliyinin cənub ətəklərində yerləşən yaylaq. Keçmiş zamanlarda Çodar Həsən adlı şəxsin yurd yeri olmuşdur. Azərbaycan – Ermənistan dövlətlərinin sərhədində, Gavur arxının altında səfalı bir guşədə yerləşir. İşğala qədər Sadınlar və Hacılar kəndlərinin əhalisi otlaq sahəsi kimi istifadə edirdi.

Dadməlik – Bayandur kəndinin şimalında dəniz səviyyəsindən 1744 metr hündürlükdə yerləşən dağ. Bayandur kəndi onun cənub ətəklərində yerləşir. Yaşlı adamların söylədikləri rəvayətə görə, qədim zamanlarda əhalidən töycü toplayan zalım və qəddar məlik vergi verməyənləri ayaqyalın dağın ətəyindəki xırmana döşənmiş qaratikan kolunun üstü ilə yeriməyə məcbur edərmiş. Onlar da məliyin bu zülmündən dad-haray çəkib qışqırarmışlar: “Dad məlik əlindən”.

Dam yeri – Azərbaycan – Ermənistan sərhədində strateji yüksəklik. Dik daş yüksəkliyi ilə qonşu və dəniz səviyyəsindən 2070 metr yüksəklikdə

Cəddə yolunun üstündə yerləşir. Erməni qəsbkarları kəndlərimizə hücum edərkən bu yüksəklikdən də çox istifadə edirdilər. Cənub ətəyində Qəysəfənin düzü yerləşir. Düzün Azərbaycana aid olan hissəsi 1987-ci ildə Azərbaycandan alınıb Ermənistana verilmişdir.

Dəvəboynu – Laçının Ermənistanla sərhədində, Hacılar gölünün qərbində dəniz səviyyəsindən 2320 metr yüksəklikdə yerləşən dağ zirvəsi. Boz dağ silsiləsinin cənub-şərqində yerləşən bu dağ dəvə boynunu xatırlatdığına görə el arasında belə adlandırılıb. Hərbi cəhətdən strateji yüksəklikdir. Gözəl təbiəti olan Dəvəboynundan işğala qədər otlaq sahəsi kimi istifadə olunurdu. Şərq yamaclarından Gavur arxı çəkilmişdir.

Dik Daş – Laçının Ermənistanla sərhədində, Sadınlar kəndinin ərazisində yerləşən dağ zirvəsi. Dəniz səviyyəsindən 1950 metr yüksək olan strateji ərazidir. Adı zirvədə yerləşən çox iri sal daşın olması ilə əlaqədardır. Cəddə yolu (Minkənd – Gorus araba yolu) onun yaxınlığından keçir. Strateji yüksəklik kimi həmişə döyüş meydanı olmuşdur. Zirvədə Sultanbəyin göstərişi ilə ötən əsrin əvvəllərində qazılmış səngərlər günümüzə qədər gəlib çatmışdır. Səngərlərin ətrafında çoxlu irili-xırdalı dağ daşları var. Dədə-babalarımızın ötən əsrin əvvəllərində ermənilərlə döyüş meydanı olan bu dağ zirvəsində dağ daşlarının oyuqlarına çoxlu beşatılan və üçatılan gilizləri taxılmışdır. Həmin gilizlər daşlarda bu günə qədər qalmaqdadır. Dikdaş dağının yamaclarında əkin və biçənək kimi istifadə olunan çoxlu taxtalar var. Hacılar kəndindən yaylağa gedən yol məhz buradan keçir. Şərq ətəyində Cajıxlı (Cacıqlı) düzü yerləşir. Dikdaş dəfələrlə erməni hücumlarının şahidi olub, ermənilərlə azərbaycanlıların döyüş meydanına çevrilib. Cənub yamacları Zəngəzur iki yerə bölünən zaman Ermənistana qalmışdır.

Dik yurd – Sadınlar kəndinin qərbində yurd yeri. Adı yerin relyefi ilə bağlıdır. Adətən yaylaqdan qoyun-quzunu, mal-qaranı geri qaytararkən bir müddət Dik yurdda saxlayar, örüşün otu sovulanda oradan köçürdülər. Dik yurdun başından yuxarılara qalxdıqca yaylaqlar başlayır. Dik yurd sanki aralıq yaylaq rolunu oynayır.

Həm güney, həm quzey tərəfləri yaxşı otlaq sahəsidir. Əkin üçün də yararlı yeri çoxdur.

Dik yurdun bulağı – Dik yurdun aşağı tərəfində, Allahverdinin meşəsinin qurtaracağında meşənin ətəyindən axan bulaq. Suyu buz kimi soyuqdur. Adam barmağını bir dəqiqə də onun içərisində saxlaya bilmir. Bu bulağın ətrafı meşəlik olduğundan yay aylarında bulağın ətrafı əsrarəngiz gözəlliyə malik olur. Yaylağa gedən və yaylaqdan qayıdan yolçular bu bulağın suyundan içib dincələr, sərinlənərdi. Yay ayları bulağın üstündə yemək-içmək məclisləri qurulardı. Qızmar günlərdə otçalanlar günorta bulağın üstünə enər, burada nahar edib dincələrdi.

Dolayı güney – Bayandur kəndindən 4-5 km qərbdə, Azərbaycan–Ermənistan sərhədindən isə 3 km-ə qədər (hava xətti ilə) cənubda Bayandur kəndinə məxsus ərazi. Əsasən yarımyaylaq kimi istifadə olunurdu. 1992-ci ilə qədər ermənilər də həmin ərazini belə adlandırırdılar.

Əriməz – Qaragölün şimal-qərbində dağ. Dəniz səviyyəsindən 3288 metr yüksəklikdə yerləşir. Zəngəzur bölünərkən dağ Azərbaycanın ərazisində qalmışdır.

Əyrilər – Cəddə yolunun Qoşnavrın şərq tərəfindən keçdiyi ərazi. Laçın rayonunun işğalına qədər otlaq-örüş kimi istifadə olunurdu. Adı yerin quruluşu ilə əlaqədardır.

Gavur arxı – Albaniya dövründə Qaragöldən xeyli aşağıda Məscidin dərəsindəki **Gur** bulaqdan suvarma məqsədilə çəkilmiş arx. Arxın belə adlandırılması islam dininin Azərbaycanda yayılması ilə bağlıdır. Belə ki, bu gün də yaşlı adamlar (xüsusilə də islam dininə mənsub olan adamlar) islam dininə inanmayanları, xristian dininə mənsub olanları (ən çox da ermənilər) **gavur** adlandırırlar. Ehtimal ki, bu söz albanların bir hissəsinin islam dinini, bir hissəsinin isə erməni qriqoryan dinini qəbul etməsindən sonra yaranmışdır. Gavur arxından Sadınlar və Hacılar kəndlərinin Qaragöl səmtindəki ərazilərində olan yaylaqlarında mal-qaranı, qoyun-quzunu suvarmaq üçün istifadə olunurdu. Həmin arxla su Hacılar gölünü və onun ətrafındakı, eləcə də Qaraçı yurdlarındakı elatı su ilə təmin edirdi. Arx İsrafilin Qalağında (Qaraçı yurdları ilə Hacılar gölünün sərhədində) qurtarırdı. Qara Murtuza bəyin dövründə arx əsaslı təmir edilmişdi. Arxın çox yerində su itkisinin qarşısını almaq üçün iri dağ daşlarından yonulmuş novlardan istifadə olunurdu. Bununla da Qaragölün Dəvəboynu və Boz dağ səmtindəki yaylaqlarında yay aylarında heyvanların içməli su problemi həll olunurdu. Lakin sonralar baxımsızlıq üzündən arx sıradan çıxıb.

Göy bulaq – Qaraçılar düzünə bitişik yaylaqda bulaq. Suyu buz kimi soyuqdur. Səfalı, mənzərəli yaylaqdır. İşğala qədər əhali (əsasən Quşçu və Mirik kəndlərinin əhalisi) yay aylarında onun ətrafında alaçıqlar tikər, bütün yay uzunu mal-qaranı, qoyun-quzunu orada saxlayardı. Ərazidə olan qəbiristanlıq, dağ daşlarından yonulmuş qoç fiqurları buranın çox qədimdən istifadə olunan yaylaq yeri olduğunu göstərirdi.

Gözət təpəsi – 1905-1907-ci və 1914-1920-ci illərdə erməni basqınlarından kəndi müdafiə etmək üçün strateji mövqe kimi istifadə olunan dağ zirvəsi. Azərbaycan – Ermənistan sərhədinə yaxın (500-600 metr, hava xətti ilə 200 metr) Sadınlar və Hacılar kəndlərinin arasında Atlıgəzən dağının qərbində yerləşir. Dağın zirvəsində Sultan bəyin göstərişi ilə qazılmış səngər var, izləri indiyə kimi qalmaqdadır. Gözət təpəsinin düşmən tərəfindən alınması Laçının Sadınlar, Hacılar, Quşçu, Qarıqışlaq, Qılışlı, Bozlu kənd-

ləri üçün böyük təhlükə törədirdi. Buradan eyni zamanda Hacılar və Sadınlar kəndlərini atəş altında saxlamaq mümkün idi.

Hacılar gölü – Qoşnavrın qərbində sönmüş vulkan kraterində yağış və qar suyundan əmələ gəlmiş göl. Sahəsinə görə Qoşnavrdan böyükdür. Ən böyük uzunluğu 388 metr, ən böyük eni 300 metr. Qədim dövrlərdə çəkilmiş Gavur arxı vasitəsilə gölə Qaragöldən aşağıda Məscidin dərəsindəki Gur bulaqdan su axıdılırdı. Səthi cillə örtüldüyündən Hacılar camaatı onun adına Cilli göl deyirdi. Gölün qərbi, Dəvəboynunun cənub ətəyi keçmişdə Çodar Həsənin yurdları idi. Azərbaycanda sovet hakimiyyəti qurulduqdan sonra göl və onun ətraf əraziləri Hacılar kəndinin istifadəsinə verilmişdi. Sonralar bura Qaranın yurdu adlanırdı. Keçmişdə Zəngəzur hakimi Qara Murtuza bəyin köçü Qaragöl və onun ətrafındakı bütün yaylaqlara düşərdi. Bəy özü Qaragöl yaylağında adlı-sanlı qonaqlarını qəbul edərdi.

Hələk – Zəngəzur qəzasında XX əsrin əvvəllərinə qədər mövcud omuş və əhalisi tamamilə türk olan qədim Azərbaycan kəndi. Adonun (Hovannes Ter-Martirosyan) yazdığına görə, 1905-ci il sentyabrın 22-də ermənilər tərəfindən tamamilə dağıdılmış, qarət edilib yandırılmışdır. Hələk kəndinin xarabalıqları Bayandur və Xoznavar kəndlərinin arasında yerləşir. Əhalisi ermənilər tərəfindən öldürülmüş və qovulmuşdur. Kəndin dövrümüzə yalnız qəbiristanlığı və xarabalıqları gəlib çatmışdır.

Hələyin qəbiristanlığı – Bayandur kəndi ərazisində vaxtilə azərbaycanlılara məxsus qəbiristanlıq. Hələyin düzünün sol tərəfində böyük qəbiristanlıqdır. Qəbiristanlıqda daşdan yonulmuş qoç fiquru (başı sındırılmış halda) olan qəbir daşları var. Bunlar bu ərazilərdə hələ çox qədim zamanlardan türklərin yaşadıqlarını sübut edir

Hələyin düzü – Bayandur kəndi ərazisində sahəsi 130 hektara yaxın olan düzəngah sahə. Bayandur kəndinin şimalında, Xoznavar kəndinin cənubunda yerləşir. Hələk kəndi mövcud olduğu illərdə kənd əhalisi tərəfindən əkin və otlaq sahəsi kimi istifadə olunurdu.

Xaç – (Sadınlar kəndində) qədim Alban qəbiristanlığı. Azərbaycan – Ermənistan sərhədindən təqribən 1,7 km aralı, Sadınlar kəndinin qənşərindədir. Kəndin cənubunda Böyük Qaranlıq dərəsinin iki qolu arasında sıldırım qayalıqların üstündə iri bir taxtada yerləşir. Qədim zamanlardan qalmış qəbiristanlıqda qəbirüstü daşlar üzərində insan, günəş, albanlara məxsus xaç təsvirləri və s. həkk olunmuşdur. Əhali arasında bu yerin "Xaç" adlandırılmasının səbəbi qəbirlərin üstündəki daşlarda həkk olunmuş xaç işarələri ilə bağlıdır. Kənddəki Alban kilsəsi ilə Xaç qəbiristanlığı arasındakı məsafə hava xətti ilə 100-120 metrdir.

Xoznavar – Sadınlar, Hacılar, Bayandur və Kosalar kəndləri ilə qonşu və indiki Ermənistan ərazisində yerləşən qədim Azərbaycan kəndi. Yaşlı-

ların dediyinə görə kəndin adı "Xəzinəvar" deməkdir. XIX-XX əsrə aid xəritələrdə "Xasnavr", "Xaznavar" kimi qeydə alınmışdır.

"Kəndin qədim adı Xandaberd (Xaznavar//Xandaberd) olmuşdur. Kəndin adı qədim türk tayfalarından biri olan gençək (xaznaxandza) etnonimi ilə Azərbaycan dilində "möhkəmləndirilmiş istehkamı olan kənd", "qala" mənasında işlənən "var" birləşməsindən əmələ gəlmişdir. Etnotoponimdir. Mürəkkəb quruluşlu toponimdir. 1828-ci ilə qədər burada yalnız azərbaycanlılar yaşamışdır. 1828-ci il Türkmənçay müqaviləsindən sonra kəndə xaricdən köçürülən ermənilər yerləşdirilmişlər. Kənddə ermənilərlə yanaşı 1828-ci ildə 28 nəfər, 1873-cü ildə 86 nəfər, 1897-ci ildə 180 nəfər azərbaycanlı yaşamışdır. 1918-ci ildə kənddə yaşayan azərbaycanlılar ermənilərin təcavüzünə məruz qalaraq qırğınlarla qovulmuşdur" **(Vikipediya – açıq ensiklopediya)**.

Erməni mənbələrinin verdiyi məlumata görə, 1918-ci ildən bu kənddə yalnız ermənilər yaşayır.

Lakin 1920-ci illərdə ermənilər tərəfindən kənddən qovulmuş əhalinin çox hissəsi kəndə qayıtmış, kollektivləşmə dövrünə qədər orada yaşamışlar.

Kənd Xoznavar dərəsində yerləşir. Dərə Ağoğlan çayından Qaragölə otuz kilometrə qədər (hava xətti ilə 15 km.) böyük bir ərazidə uzanır. Zəngəzur Azərbaycan və Ermənistan arasında bölüşdürülərkən dərənin az bir hissəsi Azərbaycana qalmışdır. Dərədən başlanğıcını Qaragöldən götürən kiçik Xoznavar çayı axır. Kənddə azərbaycanlılara məxsus iki böyük qəbiristanlıq, Xoznavar – Sadınlar yolunun təxminən 400 metrliyində olan Pir (yaşı məlum olmayan iki qoca palıd ağacı), ərazidə olan çoxlu sayda türk mənşəli yer adları, qədim alban məbədi və s. maddi-mədəni nişanələr azərbaycanlı əhalinin lap qədim zamanlardan bu kənddə yaşadığını sübut edir. Xoznavar 1937-ci ildə azərbaycanlı əhalisi tamamilə deportasiya edilmiş qədim Azərbaycan kəndidir. Sadınlar, Hacılar və Ağoğlan (Kosalar) kəndlərinin əraziləri Xoznavar kəndinin ərazisi ilə həmsərhəddir. 1937-ci ilə qədər Xoznavar əhalisinin əksəriyyəti azərbaycanlı idi. Kollektivləşmə dövründə kənddən sonuncu azərbaycanlılar da deportasiya olundu. Sadınlar – Xoznavar piyada yolunun üstündə olan və azərbaycanlılara məxsus iki böyük qəbiristanlıq bu yerlərdə azərbaycanlı əhalinin əsrlər boyu yaşadığını sübut edir. Erməni daşnaklarının basqını və təzyiqi nəticəsində azərbaycanlı əhalinin bir hissəsi 1918-ci ildə qonşu kəndlərə və Azərbaycanın digər rayonlarına deportasiya olunmuşdu. Bu kənddə də Albaniya dövrünə aid xristian kilsəsi indiyədək qalmaqdadır. Lakin ermənilər ondan dini ibadət yeri kimi istifadə etmirdilər. Çünki bu kilsə albanlara məxsus olmuşdur. Kənddə azərbaycanlılara məxsus qəbiristanlıq, kəndin yuxarı hissəsində qayalıqda qazılmış kahalar bu gün də qalmaqdadır. Kəndin ərazisində bu gün də Azərbaycan

sözləri ilə adlandırılan çoxlu yer adlarına rast gəlmək olar: Vəli düzü, Buzovçu, Buzovçu dərəsi, Buzovçu dərəsinin başı, Ağ dərə, Qatıruçan, Qurbantəpə, Qurban bulağı, Gur bulaq, Tavla çuxuru, Məscid, Məscidin dərəsi, Məscidin güneyi, Şüşə dağ və s.

Xoznavar dərəsi – Ağoğlan çayından Qaragölə qədər uzanan (uzunluğu piyada yolu ilə təqribən 25 km-ə, hava xətti ilə 15 km-ə yaxındır) böyük dərə. Dərənin Ağoğlan çayına qovuşduğu yerdə Ağoğlan (keçmiş adı Kosalar) kəndi və möhtəşəm Ağoğlan qəsri yerləşir. Dərənin orta hissəsində əhalisi ermənilər tərəfindən deportasiya olunmuş Xoznavar (Xəzinəvar) kəndi yerləşir. Dərədən mənbəyini Gur bulaqdan və ondan daha yuxarılarda olan qar sularından alan Xoznavar çayı axır.

Xoznavar İstisuyu – Azərbaycan – Ermənistan sərhədində mineral bulaq. Müalicəvi əhəmiyyəti var. Hacılar, Kosalar, Xoznavar və digər kəndlərin əhalisi istifadə edirdilər. Ağoğlan (Kosalar) kəndindən təxminən dörd, Hacılar və Xoznavar kəndlərinin hər birindən isə təxminən üç kilometr məsafədə Xoznavar dərəsində yerləşir.

Xoznavar piri – Xoznavar kəndinin şimal-şərqində inanc yeri. Qədim dövrlərdən burada yaşayan azərbaycanlıların inanc yeri olmuşdur. Sadınlar – Xoznavar yolunun üstündə bitmiş iki palıd ağacından ibarətdir.

İsrafilin qalağı – Qaraçılar düzü ilə Hacılar gölünün arasında daş qalağı. Ermənilər torpaqlarımıza hücum edərkən ətrafdakı digər strateji yüksəkliklər kimi İsrafil qalağından da istifadə edirdilər. Dəniz səviyyəsindən 2126 metr hündürlükdə yerləşir.

Kömür quyusunun taxtaları – Hacılar kəndinin yuxarı tərəfində – qərbində Azərbaycan – Ermənistan sərhədində qədim dövrlərdə hazırlanmış əkin yerləri. Ermənilər Hacılar kəndinə basqınlar edərkən həmişə bu strateji ərazini nəzarətdə saxlamışlar. Ən hündür yeri dəniz səviyyəsindən 1793 metr, ən aşağı nöqtəsi isə 1568 metr yüksəklikdədir. Ərazi keçmiş zamanlarda sıx meşəliklərlə örtülü olmuş (sonralar meşə qırıldığından seyrəlmişdi), kömür yandırıldığından adı belə olmuşdur.

Qalacıq – Sadınlar, Qarıqışlaq və Hacılar kəndlərinin ərazilərinin ortaq hissəsi. Ərazidə kiçik bir qalanın olması ilə adlandırılmışdır. Qəbiristanlığın olması burada tarixin müəyyən bir dönəmində yaşayışın olmasını göstərir. Qalacıq böyük ərazidir. Atlıgəzən dağının şərq ətəkləri, Hacılar kəndinin şimal tərəfi, Yağış təpəsi, Qarıqışlaq kəndinin qərb tərəfindəki onunla qabaqqənşər və başdan-başa taxtalardan ibarət olan geniş ərazi bütövlükdə Qalacığa aiddir. Qarıqışlaq, Hacılar və Sadınlar əhalisi Qalacıqdakı sahələrdən əkin, biçənək və örüş kimi istifadə edirdi. Sadınlardan Hacılara gedən yol Qalacıqdan keçir. Ən yüksək nöqtəsi Atlıgəzən zirvəsidir (1685 metr).

Qaraçılar (Qaraçı yurdları, Qaraçıların düzü) – Sadınlar kəndindən 6-7 kilometr qərbdə yaylaq. Azərbaycan – Ermənistan sərhədindən 1 kilometrlik məsafədə Azərbaycan ərazisində yerləşən düzəngah ərazidir. Düzənlik sahəsi 180 ha, düzənlik hissəsinin ən böyük uzunluğu 1900 metr, ən böyük eni 950 metr. Qaraçılar dəniz səviyyəsindən 2195 metr yüksəklikdə yerləşir. Qaraçılar toponimi haqqında fikirlər birmənalı deyil. Bu yerlər tarixin bir dönəmində Zəngəzur sultanı Qara Murtuza bəyin yay otlaq yerləri olmuşdur. Qara Murtuza bəyin Qaragöl və onun ətrafındakı yaylaq sahəsinə Məscid, Məscidin dərəsi, Yolaşan, Dəvəboynu dağının ətraf əraziləri də daxil idi. "Qara Murtuza bəy yaylaqlarda bir çox tikililər tikdirmişdi. O camaatın məscidlərdə ibadətini asanlaşdırmaq üçün indi Məscid adlanan yerdə məscid tikdirmişdi" **(bax: Z.Nəbibəyli, "Zəngəzurun altun tacı Laçın", Bakı, 2009)**. Belə bir fikir də var ki, Qaraçılar sözü Qara Murtuza bəyin adı ilə əlaqədar yaranmışdır. Bu sözün qaraçıların arandan yaylağa köç edən elatla birlikdə yaylağa gəlməsi ilə əlaqədar yaranması ehtimalı da var. Statistik məlumatlara görə XIX əsrdə **(**1880-ci il**)** Yelizavetpol quberniyasında 245 qaraçı yaşayırdı **(Arxiv materialları)**. XX əsrin əvvəllərində yaşayan yaşlı adamların söylədiklərinə inansaq, qaraçılar yay aylarında bu yerlərdə ələk, xəlbir düzəldib satarmışlar. Qaraçılar düzü Cəddə yolunun yaxınlığında yerləşdiyindən onlar bu yaylaqda yurd salırdılar. Bu fikirlərin hamısı toponimi özünə məxsus şəkildə izah edir. Məncə, yurdun adı daha qədim zamanlara gedib çıxır. Özünəməxsus bitki örtüyünə malik, çox səfalı yerdir. Qaraçılar düzü Sadınlar kəndinin əhalisi tərəfindən biçənək və örüş kimi istifadə olunurdu. Yay aylarında Qaraçılar əsl cənnəti xatırladır. Burada bitən dağ laləsi, dağ zirəsi, qantəpər, çay çiçəyi, qurdotu, saysız-hesabsız gülçiçək, ot örtüyü başqa yaylaqlardan çox fərqlənir. Dərman bitkiləri ilə zəngindir. Yaylaqda Bayramın bulağı, yaxınlığında isə Göy bulaq yerləşir. Qaraçılarda yağış və qar sularının toplandığı kiçik bir göl – Qurugöl (quraqlıq olanda suyu olmadığından belə adlanır) də var. Havası saf və təmizdir. Ağac və kol bitkiləri bitmir.

Qanlı quzey – Bayandur kəndi ərazisində yer adı. Yaşlı insanların dediyinə görə Bayandur kəndinin dinc türk əhalisinin ermənilər tərəfindən pusquya salınıb qırıldığı yerdir.

Qaraçılar zirvəsi – Qoşnavrın şimal-qərbi, Qaraçılar düzünün cənub – şərqində Azərbaycanla Ermənistanın sərhədində dağ zirvəsi. Azərbaycana məxsusdur. Dəniz səviyyəsindən 2250 metr yüksəklikdə yerləşir. Cənub-şərq ətəyində Qoşnavr gölü, qərb ətəyində Hacılar gölü, şimal-qərb ətəyində isə Qaraçılar düzü yerləşir. Dağ bütövlükdə örüş kimi istifadə olunur. Erməni basqınları zamanı strateji yüksəklik kimi Cəddə yolunu nəzarətdə saxlamaq üçün istifadə olunmuşdur.

Qaragöl – Dağların aynası Qaragöl Azərbaycanın özünəməxsus iqlimə malik ən gözəl yaylaqlarından biridir. Laçın rayonu ilə Ermənistan Respublikasının sərhədində dəniz səviyyəsindən 2658 metr hündürlükdə yerləşir. Gölün ən böyük uzunluğu 1950 metr, ən böyük eni isə 1250 metrdir. Azərbaycan SSR Nazirlər Sovetinin 17 noyabr 1987-ci il tarixli qərarı ilə Qaragöl respublikalararası dövlət qoruğu yaradılmışdır. Qoruğun su hissəsinin ümumi sahəsi 232,05 ha, qoruğun ümumi sahəsi isə 240 ha-dır. İşıqlı Qaragölü Qarabağ vulkanik dağ silsiləsinin cənub hissəsində, Həkəri çayının sağ qolu olan Ağoğlan çayının mənbə rayonunda Böyük İşıqlı (İşıxlı) dağının (3548 metr) şimal ətəyində, şimal-qərbdən Dəmirdaş və Kicik İşıqlı (3452 metr) dağı ilə, şimaldan Canqurtaran (2790 metr) dağı, şərqdən isə alçaq moren tirəsi ilə əhatə olunmuşdur. Bu göl sönmüş vulkan kraterini xatırladan relikt su mənbəyidir. Stratiqrafik cəhətdən Qaragöl rayonu yuxarı pliosen yaşlı süxurlar içərisindədir, sahil xəttinin uzunluğu 5500 metr, dərinliyi maksimum 7-8 metr, hövzəsinin sahəsi 13 kv.km-dir. Hesablamalara görə, göldə suyun həcmi 10 milyon kubmetrdir. Gölün suyunun şəffaflığı 4-6 metrdir. Gölün dibi sahilə yaxınlıqda müxtəlif ölçülü daşlardan ibarətdir. Mərkəzə doğru isə daşların (süxurların) ölçüsü azalır və nəhayət mərkəzi hissəsi xırda dənəli çöküntülərdən ibarətdir. Oktyabr ayının ikinci yarısından aprelin axırlarına kimi donmuş olur. Sahildən mərkəzə doğru 20-25 metrə qədər məsafədə buzun qalınlığı 50 sm-dən çox olur. Burada qarın qalınlığı 40-45 sm olur. Qoruqda 102 bitki növü və yarımnövü vardır ki, bunlar 68 növ və 27 ailədən ibarətdir. Gölə heç bir yerdən su axını yoxdur. Çox təmiz və şəfalı olmasına görə xalq bu gölə müqəddəs ibadət yeri kimi baxırdı. Ötən əsrin səksəninci illərinin sonunda ermənilər Azərbaycan – Ermənistan sərhədinin yenidən dəyişdirilməsi zamanı gölün böyük hissəsini zəbt etdilər. Görkəmli coğrafiyaçı alim **Malik Mirzəyev "Doğma yurdu gəzə-gəzə"** kitabında Qaragöl toponimi haqqında yazır: "Bu gölün adı barəsində bir rəvayət də söyləyirlər. Deyilənə görə illərlə yaylaqları özünə məskən edən, hər bulağın başında süfrə açıb onun sularından içən, bu dağlara əbədi ülfət bağlayan çoban bir gün dağda yoxa çıxır. Bundan xəbər tutan el-oba da, dağlar da ona yas tutur. Duman-çiskin bu yerləri tərk etmir, havalar açılandan sonra göldən xeyli aralı Qırxbulaq adlanan bulaqların birindən çobanın tütəyi tapılır. Belə məlum olur ki, çobanı gölün suları qoynuna çəkmiş, onu udmuş, tütəyi isə yeraltı axar Qırxbulağa gətirmişdir. Bundan sonra el-oba gölə Qara adı verib".

Qatıruçan qaya – Xoznavar kəndi ərazisində çox da hündür olmayan (25-30 metr) qaya. Sərhəddən 700-800 metr aralı, Xoznavar kəndinin şimalında, kəndin başının üstündədir.

Qazı gölü – Minkənd – Gorus yolunun üstündə göl. Uzunluğu 790 metr, eni orta hesabla 75 metrdir. Zəngəzur qəzasının mövcud olduğu dövrlərdə azərbaycanlı əhalinin yaylaq yeri olmuşdur. Ətrafında keçmişdən qalan və dağ daşlarından hörülmüş aullar (heyvan yığmaq üçün yerlər) var. Zəngəzur Azərbaycan və Ermənistan arasında iki yerə bölündükdə göl ətraf əraziləri ilə birlikdə Ermənistana verilmişdir.

Qətər (Qatar) qaya – Qoşanohur yaylağının yerləşdiyi dağın tən ortasına dolanan qayalıq silsiləsi. Ümumi uzunluğu 800 metrdən artıqdır. Sanki ovçu belinə bağlanmış patrondaşı xatırladır. Ona görə də belə adlanır. Qoşnavr gölünün cənubundadır. Ermənilər Qətər qayanın ətəklərindəki düzəngah ərazini Ermənistanla Azərbaycan arasında mübahisəli ərazi hesab edirdi. 1987-ci ildə bu yer üstündə Ermənistanın Xoznavar kəndinin əhalisi ilə Sadınlar və Hacılar kəndlərinin əhalisi arasında münaqişə olmuşdu. Düzəngah yerdə və Qatar qayanın qənşərində Dam yeri adlanan ərazidə Sadınlar kəndinin iki iri heyvandarlıq kompleksi yerləşirdi.

Qəysəfə (Qəysəfənin düzü) – Adı Qətər qayanın adından götürülmüşdür, qatar kimi səf-səf düzülmüş qayalara el arasında "qaya səfi", "qəyə səfi" (yerli əhalinin ləhcəsində "qaya" sözü "qəyə" kimi tələffüz olunur) Azərbaycan ilə Ermənistanın sərhədində, Xoznavar çayının sol sahilində Azərbaycan ərazisi. Zəngəzur Azərbaycan və Ermənistan arasında iki yerə bölünən zaman yüz hektara yaxın düzün bir hissəsi Azərbaycana, digər hissəsi isə Ermənistana qalmışdı. Minkənd – Gorus yolu (tarixi Cəddə yolu) həmin ərazinin ortasından keçir. Ərazidən əkin və maldarlıq üçün istifadə olunurdu. Sadınlar kəndindəki kolxoza məxsus heyvandarlıq kompleksi var idi.

Qiblə bulağı – Minkənd – Gorus yolunun keçdiyi və Bayandur kəndi ərazisindəki Ağ dərədə bulaq. Yolçular səfər vaxtı bu bulağın başında dincəlib, sonra yollarına davam edirdilər. Azərbaycan – Ermənistan sərhədinin beş kilometrliyində yerləşir.

Qoşnavr – Azərbaycanın Ermənistanla sərhədində sönmüş vulkan kraterində dəniz səviyyəsindən 2140 metr yüksəklikdə yerləşən göl. Gölün ən böyük uzunluğu 340 metr, ən böyük eni isə 210 metrdən artıqdır. "Qoşnavr" sözünün mənası ilə bağlı bir çox mülahizə irəli sürmək olar. Onun 200 metrliyində ikinci bir göl – Hacılar gölü də olduğundan ehtimal ki, gölün (göllərin) adı bununla əlaqədardır. Yəni Qoşnavr – Qoşanohur. Amma belə olsaydı onda Hacılar gölü də Qoşnavr adlanardı. Mənim fikrimcə, gölün adı onun yerləşdiyi ərazinin quruluşu ilə bağlıdır. Qoşnavr dağın qaşındadır. Sönmüş vulkan kraterində yağış sularından, qar əriməsindən toplanan nohur mənasındadır. "Nohur" sözü yerli əhalinin ləhcəsində novur/navur/navr kimi tələffüz olunduğundan göl bu adı alıb. Gölün ətrafı Sadınlar və Hacılar kəndlərinin əhalisi tərəfindən yay aylarında yaylaq kimi istifadə edilirdi.

Saf, təmiz havası, ecazkar təbiəti var. Gölün qərbində Hacılar gölü (bu göl tamamilə cillə örtülür), şimal-qərbində Qaraçılar düzü, şərqində Sadınlar kəndinin əkin və otlaq sahələri yerləşirdi. Ətraf ərazilərdə olan çobanlar mal-qaranı, qoyun-quzunu bu göldən suvarardı. Göldəki su yağış və qar suyundan yığılmışdı. Quraqlıq illərində gölün suyu xeyli azalsa da, tamamilə qurumur. Hələ lap keçmiş zamanlardan Gavur arxı vasitəsilə Hacılar gölünə, Hacılar gölündən də arx vasitəsilə Qoşnavra su axıdılırdı.

Qotur (Kötür) qaya – Sadınlar dərəsi ilə onun bir qolu olan Həcətkə dərəsinin qovuşduğu yerdə əhəng daşından ibarət çox da böyük olmayan qaya. Səthi kələ-kötür olduğundan ona bu ad verilmişdir. Həcətkədən və Sadınlar dərəsinin əsas qolundan axan kiçik çaylar həmin qayanın yanında birləşirlər. Kəndə piyada gedən yolçular bu qayanın altında oturub dincələrdilər. Yaylaq yolunun üstündədir.

Qurbantəpə – Xoznavar çayının sağ sahilində Minkənd – Gorus yolunun üstündə yerləşən çox da böyük olmayan təpə. Keçmiş zamanlarda Xoznavar və onunla qonşu olan Hacılar, Sadınlar, Quşçu, Qarıqışlaq kəndlərinin əhalisinin inanc yeri olmuşdur. Həmçinin, həmin kəndlərin əhalisi və yaylaqlara köçən elat həmişə Qurbantəpədə qurban kəsər, camaata paylayarmışlar.

Qurban bulağı – Qurbantəpə yaxınlığında bulaq. Səksəninci illərdə ermənilər onu boru vasitəsilə çəkib Minkənd – Gorus şose yolunun kənarında sərxoş olaraq ölmüş Heno adlı ermənin adına bulaq düzəltmişlər.

Məscidin güneyi – Gur bulaqdan Qaragölün alt tərəfinə qədər uzanan güney. Azərbaycan – Ermənistan sərhədi bu güneydən keçir. Ermənilər və Azərbaycanlılar sovet dönəmində güneydən otlaq sahəsi kimi müştərək istifadə edirdilər.

Novlu bulağı – Boz dağ silsiləsinin şərqində bulaq. Yaylaq yeri. Novlu dərəsinin sərhədə yaxın yuxarı hissəsi. İlin bütün fəsillərində dərənin qurtaracağında qar qalır.

Orucun dərəsi – Azərbaycanla Ermənistan sərhədində uzunluğu 1200 metr olan dərə. Susuz dərədir. Yuxarı tərəfdən Dam yerinə qədər uzanır və Cəddə yolunda qurtarır. Dərənin bir tərəfi Möhrələn (Mehralı ölən) adlanır. Ötən əsrin əvvəllərində ermənilərlə döyüşdə həlak olmuş Mehralı adlı şəxsin adınadır.

Pirin yalı – Hacılar kəndinin cənubunda Azərbaycan – Ermənistan sərhədində yer adı. Ermənilər Hacılar kəndinə basqın zamanı bu yerdən istifadə edirdilər. Onlar həm də Kosalar kəndinə hücum edərkən kəndi buradan nəzarətdə saxlayırdılar.

Rus yalı (sonralar Cavanşirölən) – Azərbaycan – Ermənistan sərhədində Azərbaycana məxsus yüksəklik. XX əsrin əvvəllərində Sultan bəyin və Cavad bəy Şıxlinskinin döyüşçülərinin istifadə etdikləri strateji yüksək-

lik. Dəniz səviyyəsindən 1903 metr yüksəklikdə olub Cəddə yolundan şərqə tərəf uzanır.

Sultan bəyin səngərləri – Laçının Ermənistanla sərhədi boyunca strateji əhəmiyyətli yüksəkliklərdə (ötən əsrin əvvəllərində) Azərbaycan kəndlərini erməni təcavüzündən qorumaq üçün Sultan bəyin göstərişi ilə qazılmış səngərlər. Sadınlar ərazisində bu səngərlər Gözət təpəsi, Dik daş, Dam yeri, Şapının yalı və s. yerlərdə var idi. Səngərlərin içi torpaqla dolsa da, yeri aydın bilinirdi və səngər ətrafında yerləşən iri dağ daşlarının oyuqlarında döyüşçülərimiz tərəfindən taxılmış çoxlu boş üçatılan və beşatılan gilizləri vardı. Sadınlar və onun kimi sərhəddə yerləşən digər qonşu kəndlərin əhalisi keçmişdə Dik daşdan ta Qaragölə qədər uzanan dağların zirvələrində səngər qazaraq, torpaqlarını yadellilərdən qoruyurdu.

Şeşə bulaq (Avazın bulağı) – Azərbaycan – Ermənistan sərhədindən hava xətti ilə bir kilometr yarım məsafədə dərədə yerləşir. Sadınlar kəndini içməli su ilə təmin edən əsas bulaq. Suyu şüşə kimi təmiz və safdır. Bulaq düzəldilməmişdən əvvəl qayadan çıxdığı yer şeşə buynuz şəklində olub, bir çalada toplanırdı. Bulağın adı da buradan götürülmüşdür. Odur ki, çox vaxt Şeşə bulağa Avazın bulağı da deyilirdi. Sadınlar kəndinin xeyirxah adamlarından olan Avaz adlı bir kişi 1951-ci ildə bulağın üstünü tağbənd formasında düzəltdirmişdir. Hündür bir qayanın dibindən axır. Kənddə olan digər bulaqlardan (Şor bulaq, Şükürün bulağı və s.) suyu daha təmiz və içməlidir.

Şüşə dağ – Qaragöldən 7-8 km şərqdə Xoznavar çayının sağ sahilində dağ. Ermənistan ərazisindədir. Tarixi Azərbaycan kəndi olan Xoznavar kəndinin ərazisidir. Dəniz səviyyəsindən 2257 metr yüksəklikdə yerləşir. Səthinin bir hissəsi çınqılla örtülüdür. Çox hissəsindən otlaq sahəsi kimi istifadə olunur.

Uzun yal – Ermənistan ərazisində indiki Bayandur kəndinin cənubunda uzunluğu 3 kilometrə yaxın olan dağlıq ərazi. Ən hündür yeri dəniz səviyyəsindən 2129 metr hündürlükdədir. Otlaq sahəsi kimi istifadə olunurdu.

Vəli düzü – Azərbaycanlı əhalisi 1937-ci ildə deportasiya edilmiş Xoznavar kəndində Xoznavar çayının sağ sahilində düzəngah sahə. Minkənd – Gorus, Xoznavar – Gorus şose yolunun qərbində, Xoznavar dərəsi ilə Bayandur dərəsinin arasında yerləşir. Ərazi əkin və örüş sahəsi kimi istifadə olunur. Zəngəzur Azərbaycan və Ermənistan arasında iki yerə bölünərkən həmin ərazi indiki Ermənistan ərazilərinə qatılmışdır. Sərhəddən bir kilometrə qədər məsafədədir.

Zakir ORUC

ARAŞDIRMA

II DÜNYA MÜHARİBƏSİNDƏ İTKİN DÜŞƏN LAÇINLILAR…

Qocayev Yusif Yusif oğlu 1922-ci ildə Laçın rayonunun Alxaslı kəndində doğulmuşdur. 1941-ci ildə Laçın RHK-dan orduya çağırılmışdır. Sıravi əsgər, 291-ci atıcı alayın avtomatçısı 8 iyul 1942-ci ildə itkin düşmüşdür.

Quliyev Həsənqulu Həsən oğlu 1909-cu ildə Laçın rayonunun Alxaslı kəndində doğulmuşdur. 1941-ci ildə Laçın RHK-dan orduya çağırılmışdır. Sıravi əsgər itkin düşmüşdür.

Quliyev Bayram Alış oğlu 1920-ci ildə Laçın rayonunun Alxaslı kəndində doğulmuşdur. 1941-ci ildə Laçın RHK-dan orduya çağırılmışdır. Sıravi əsgər avtomatçı 1941-ci ildə itkin düşmüşdür.

Quliyev Bəhmən (Bəhram) Abış oğlu 1920-ci ildə Laçın rayonunun Alxaslı kəndində doğulmuşdur. 1941-ci ildə Laçın RHK-dan orduya çağırılmışdır. Sıravi əsgər itkin düşmüşdür.

Novruzov Məstəli İsmayıl oğlu 1920-ci ildə Laçın rayonunun Alxaslı kəndində doğulmuşdur. 1942-ci ildə Laçın RHK-ğı tərəfindən orduya çağırılmışdır. Sıravi əsgər itkin düşmüşdür.

Novruzov Müslüm İsmayıl oğlu 1920-ci ildə Laçın rayonunun Alxaslı kəndində doğulmuşdur. Laçın RHK-ğı tərəfindən orduya çağırılmışdır. Sıravi əsgər 1941-ci ildə itkin düşmüşdür.

Mənbə:

• Azərbaycan Respublikası Xatirə Kitabı, III cild, Q hərfi, Bakı, 2001
• Azərbaycan Respublikası Xatirə Kitabı, XI cild, M, N hərfi, Bakı, 2011

***Hazırladı*: Araz YAQUBOĞLU**

POEZİYA

Bənövşə DAŞDILI

GƏMİÇİYƏ

(Akif Səmədin "Gəmiçi" şeirinə bənzətmə)

Ömrüm olub biçim-biçim,
Qəhər dolu vallah içim,
Apar məni burdan köçüm,
Ya ver zəhər, ay gəmiçi!..
Götür gəldiyin yerlərə,
Apar məni ay gəmiçi.

Hər nə gəlibsə dözmüşəm,
Yığıb sinəmə düzmüşəm,
Daha qəmlərdən bezmişəm,
Götür məni, ay gəmiçi.
O gəldiyin sahillərə
Yetir məni, ay gəmiçi.

Dərd bulağın qaynağından
Sel süzülür yanağımdan.
Bu hicranın caynağından
Qopar məni, ay gəmiçi
Götür, gəzdiyin yerlərə
Apar məni, ay gəmiçi.

Şadlıq mənə çox yabançı,
Oldum dərdlərə davamçı.
Kimə güvəndim yalançı,
Götür məni, ay gəmiçi,
O gəldiyin sahillərə
Yetir məni, ay gəmiçi.

Qaldım dolana-dolana,
Çarə yox gedər olana.
Kimin ki eli talana
Necə olar, ay gəmiçi?
Götür, gəldiyin yerlərə
Apar məni, ay gəmiçi.

Nisgil durubdur qəsdimə,
Kor olmuşam öz tüstümə.
Quduzlar cumub üstümə
Qapar məni, ay gəmiçi.
Götür, gəldiyin yerlərə
Apar məni, ay gəmiçi.

OVQAT

VƏTƏN ÜNVANLI ARZULAR

Çoxdandır Laçını yuxumda görmürdüm. Onsuz da fikrim daima qarışıq olur. Səbəbi düşündüklərimin bir düzümünün olmaması idi. Anlamağa çalışdıqlarım fikrimin süzgəcindən keçə bilmir. Neyləsəm də, olanlar haqda aydın nəticəyə gələ bilmirəm. Laçını bir daha real həyatda yaşam məkanım kimi görə bilməmək qorxusu canımı alıb daha. Müəyyənliyin olmaması aldadıcı ortam imiş demə...

Bu gecə yuxuda Laçına getmişdik. Həm də bir avtobus laçınlı ilə. Kimlər idi bilmədim. Özüm isə orada idim. Laçına, yəni Berdzora turist kimi getmişdik. Yadımda qalan o oldu ki, şəhərin içərisinə getmədik. Girəcəkdən kəndlərə gedən yolun üstü ilə dolandıq. Heç maşından düşmədik də. Qarlı və toran hava idi. Bir-iki erməni gördüm. Bizə (kim olduğumuzu bilirdilər) məəttəl baxırdılar. Hətta kinayə ilə. Mən dayımgilin ev yerlərinə baxıb dedim: "Evləri söküblər, böyük bina tikiblər. İzimizi silirlər..." Yuxumun anlamı nəyə yozula bilər, düşünmədim də. Nə mənası var?! Yuxudur sadəcə... Onsuz da biz artıq nəyə məna veririk ki?! Berdzorluqla Laçınlılıq arasında analoji əqli nəticəyə gəlmək üçün gərək sübutlara əsaslanan məntiqi əməliyyat aparasan. Amma bizim camaat məntiqin özünü də qırmızı donla geyindirir. İtirilmiş həqiqətin ağ rəngli donu isə çoxdan köhnəlib və cırılıb... Nitşe "Tanrının ölümü" əsərində göstərir ki, dəyərlər Tanrı yanında əsasdır. Biz içimizdəki o uca Tanrını öldürməklə əslində öz dəyərlərimizi də öldürdük. Tanrı əqidəsini mənfəətə satanların qəlbində qala bilməz. Çünki onun yeri Ucalıqdır. Nitşe bir də onu deyib: "Mənsiz mənimsiz." Yəni harada olmaqdan, necə olmaqdan asılı olmayaraq... Vətən bizimdir... Bəlkə o böyük Tanrı sevgisini yenidən qəlblərimizə qaytaraq.

Çoxdandır... mənə elə gəlir ki, min ildir... İlahi, nə qədər illər ötdü. O zamandan harada gözəllik görsəm, sanıram ki, Laçındayam. Harada bir ruhu dəli edən musiqi səslənsə... sanıram ki, Həkərinin səsidir. Çox zaman durduğum yerdə məkan və vaxt səmtini itirirəm. Nəfəsimi alanda da Laçın, nəfəsimi verəndə də Laçın havasına qoşuluram. Laçın mahiyyətli əzizləri itirdikcə... Laçından bir az da uzaqlaşıram. Hətta... bəzən Laçın insanlarının necə yadlaşdığını duyuram. Ürəyim sıxılır. Mən elə sanırdım ki, laçınlı olmaq heç kimsələrə bənzəməz. Amma... Can Laçın, səni geri ala biləcək oğulların olaydı...

Bir gün olmasam...
Sanın ki, səmada uçan bir quşam,
Sanın ki, sapsarı payız yarpağı,
Ya da sırsıralı soyuq bir qışam...
Ya da çaylaqdaşı, bir qaya başı,
Bir gülün üstündə böcək sirdaşı...

Bir gün olmasam,
Sanın ki, Laçının yollarındayam,
Zirinc kollarının yaşıl tikanlı,
Qırmızı muncuqlu qollarındayam.

Bir gün olmasam,
Yerim görünəcək Çinar qayada,
Bəlkə... yatan eli, batan torpağı
Dərddən dəli olan ruhum oyada...

Laçını istəmək. Qarabağı istəmək. İtirilmiş torpaqların hamısını istəmək. Məhv olmuş milli dəyərlərimizi istəmək. Böyük tariximizin ağ qalmış səhifələrinin yazılmasını istəmək. Oğurlanmış mənbə-məxəzlərin tapılmasını və sahiblənməsini istəmək. Etnogenezisinə ali dəyər vermək. Vətəndaş vicdanını unutmamaq. Yurdun hər yerində öz tarixini qorumaq. Qanunların aliliyinə əməl etmək. Dinini bilmək və vicdan sahibi olmaq. Vətən torpaqlarını işğaldan azad etmək. Milli ideyamızın atributu olan bayrağımızı Şuşada dalğalandırmaq. Milli ideologiyamızın baş xətti olan azərbaycançılığın Vətən bütövlüyü şərtini qorumaq. Milli utancdan xilas olmaq və Qələbə çalmaq... Arzularımız hamısı Vətən unvanlıdır. Vətənə sahiblik ən doğal və təbii, Allahdan verilən haqqımızdır. Vətənimizi istəyirik!

Şölə MƏMMƏDLİ

POEZİYA

İlham QƏHRƏMAN

ƏSGƏRLƏRİMİZƏ

Sizin qarşınızda ikiqat ollam,
Bu yurdun ən təmiz, duru yerisiz.
Vətənin gözünün dikənəcəyi,
Xalqın ürək qutu, qürur yerisiz.

Parçalanmış yurdu bir yerə yığmaq,
– Sizdən bundan özgə nə umuruq biz.
Bir Allah bilir ki, hər gələn gecə
Sizə umud olub göz yumuruq biz.

Nə qədər meydanı daraldı onun,
– Qoy şaxı açılsın – o bayraq üç rəng!
Onun bir adı da sevinc göz yaşı,
Ondan gözəl olmaz gözümdə heç rəng!

Nə vaxt döyüş olur, torpaq qayıdır,
O bayraq sizinlə irəli gedir.
Əsgər yoldaşının son nəfəsidi
– Bax o da dayanmır, yaralı gedir.

İllərdi ürəkdə bir arzumuz var,
– Düşmənin burnunu əzəsiniz bir!
Tanrı çox görməsin, qalxsın bu töhmət,
Papağı yan qoyub gəzəsiniz bir!

Yan-yana sıx durun düşmən önündə,
Amandı, sıranız olmasın seyrək!
Tağbənd körpülərin daşları kimi
Biri-birinizdən bərk yapışın, bərk.

Sizin qarşınızda ikiqat ollam,
Bu yurdun ən təmiz, duru yerisiz.
Vətənin gözünün dikənəcəyi,
Xalqın ürək qutu, qürur yerisiz.

05.01.2019

HÖKM YİYƏSİ

Mənə də çatdı hökmün,
ta hər səsə çapmaram.
Canıma bir od düşüb, -
qoymağa yer tapmaram.

Mənə də çatdı hökmün,
burdan belə qiyamət...
Əllərinə xına qoy,
sünbülündə su oynat.

Nə nədi – kim biləcək? –
kimin nə vecinədi.
Üzündən sual yağır –
“Ölümlə aran necədi?”

Deyim xəbərin olsun, –
yandı-alışdı mənəm.
Yaşımın bu çağında
boynu qılınclı mənəm.

Altdan-altdan gülürsən,
ya diş sıxıb cırnadın?!
Mən hökmündən çox qaçdım,
axırda bacarmadım.

Bu sirri bəyan edim? –
buna təpərim olmaz.
Bir yanımı çapalar
inan, xəbərim olmaz?!

İnanmaram – deyirlər –
yetim-yesir sevənsən.
Dünyanın nə vaxtıdır,
belə əsir sevənsən?!

GÖZÜ QARAM

Gözü qaram,
sən gedəndən sonra inan
mən elə otur-durdayam, –
bir yerdə tapmıram aram.

Gözü qaram,
gecə göy üzü aylanır...
Budaq gülə həvəslənir,
sevgi gözlərdən boylanır.

Gözü qaram,
intizar tarım qalırmış.
İkidən birin çıxanda
yerində yarım qalırmış.

Gözü qaram,
sevgi yayır gül əkən də...
Çox yuxaldım – gəldim gördüm
oturmusan pilləkəndə.

Gözü qaram,
elə dar macalda getdin.
Heç bir götür-qoy etmədin –
sən hansı xəyalda getdin?!

Gözü qaram, gözü qaram,
sən gedəndən sonra inan
mən elə otur-durdayam, –
bir yerdə tapmıram aram.

GEDƏNƏ

Nə vaxtdandı dartınırsan,
Çəkirsən gərdən gedirsən.
Bir adamlıq şəhər idim,
Sən o şəhərdən gedirsən.

Burdan belə nə fərqi var –
Kim haqlıdı, kim günahda?!
Daha bircə sakinim yox, –
Xarabam qalıb Gün altda.

Özümü Adəm sanırdım,
Səni də onun Həvvası.
Sevgim sovulmuş bostandı,
Özüm bostan müqəvvası.

ÇIXMADI

(60 yaşıma)

Adımın üstündə yarpaqtək əsdim,
El-oba içində xatam çıxmadı.
Bağ saldım, payıza barın gözlədim,
Söyüdlər boy verdi, badam çıxmadı.

İnanmazsan – nəyin nəfini çəkdim?!
Mən ancaq kədərin kefini çəkdim.
Dərdi “car” etməyin ipini çəkdim,
Cınqırım olmadı, sədam çıxmadı.

Gedər-gəlməzlərə yollandım elə...
Şeirdən nuş etdim hallandım elə.
Çoxunun cildinə allandım elə,
Adam bildiklərim adam çıxmadı.

OVQAT

KƏNDİMİZDƏ ÖTƏN BÜLBÜL

(Həsrətdən və darıxmaqdan yaranmış düşüncələr)

Xəyal uzaqlara uçdu, darıxdım...
Bəhmən Vətənoğlu

Mən dünyaya gözümü açıb özümü dərk edəndə doğma və yaxın insanlardan sonra ən çox dağları görmüşəm. Gözlərimin gördüyü ilk ucalıq Sarıbaba dağı olub. Hərdən qanrılıb geriyə baxanda isə kəndimizin simvolu, qüruru, arxası və dayağı Ərtəpə dağı ilə göz-gözə, nəfəs-nəfəsə durmuşam. Ərtəpənin soyuq yellərində bərkimişəm, sərin mehində məst olub dincəlmişəm. Sinəsindən süzülüb gələn sulardan içə-içə böyümüşəm və mişnili olmuşam.

Mişnidə doğulub böyümüş hər bir kəs bu gün, yəni may ayının ilk 24 saatında beynindən süzülüb dilinə gələn bu sözləri deyir: – Göydən buz da yağsa, alov da tökülsə bülbül Taxtalar bağında hökmən cəh-cəh vurmalıdır.

May ayının ilk günündə bütün mişnililər Taxtalar bağında cəh-cəh vuran bülbülün səsinə oyanardılar.

Bülbül özünün nehrə kimi yırğalanan yuvasının ağzında durub oxuyar, şirin səsini, xoş avazını Həkəri çayının ana laylası qədər əziz və doğma olan səsinə qatardı.

Şirin bülbül səsinə oyanan, Həkərinin laylasına xumarlanıb yatan, Ərtəpənin əzəmətindən qüvvə toplayan insanlar mişnililər idi.

Onların doğulduğu torpaq halal mayadan yoğrulmuşdu. Bu torpağın sinəsindən fışqıran bulaqların suyundan içənlər sadə idi, mərd idi, qonaqpərvər idi.

Mən də bu torpaqda doğulub böyümüşdüm. İzimi babalarımın izinə qata-qata yerimişdim və irəliyə doğru getdikcə uşaq dünyamda rəngli xəyallar qurmuşdum.

Görəsən xəyallar və xatirələr olmasa yaşamağın mənası olardımı?!

Hərdənbir xəyal adlı atımı yəhərləyib minir, xatirələr oylağına tərəf dördnala çapıram. Bu oylaqda kimləri, nələri görmürəm.

İlk öncə kəndimizlə salamlaşıb məhəlləmizə gedib çıxıram. Önümə çıxan qonşularımızın çoxu yaman təəccüb edirlər:

– Ayə, biz olan vaxtlarda sən bapbalaca uşaqdın. Nə tez böyüdün. Bəri bax, bu saçdakı gümüşü rənglər nədi? Utanmırsan qabağımıza belə çıxmağa? Sən ki sakit, üzüyola, dinc uşaqdın. Hara buyruğa göndərsək, yox deməzdin. İndi niyə belə dəyişmisən?

– Vallah elə həmənki adamam. Ancaq zaman adlı süzgəc məni öz məngənəsində elə sıxıb ki, indi tanıya bilmirsiniz də.

Qonşularımızla sağollaşıb hər qarış torpağında ayaq izlərimi saxlayan həyətimizə gedirəm. Məni uzanmış saçları dağınıq, şalvarının dizlərində yaşıl otların ləkəsi qalmış balaca bir oğlan qarşılayır. Boynunu həmişə elədiyi kimi azca sağa əyib gözlərini qıyan oğlan:

– Sən kimsən? – deyir mənə.

– Mən?

– Hə də. Sən!

– Tanımadın məni? Mən elə sənin özünəm də.

– Yalan danışma. Mən hara, sən hara. Mən balaca uşağam. Sən isə yaşlaşmısan. Heç görünüşün də mənə oxşamır.

– Onda gətir hər şeyi yadına salım. Bura bax, qoz ağacından asdığım yelləncək durur? Yoxsa qırıb atıbsan? Deynən görüm küləkli havada zoğal ağacına çıxıb gəmimdir deyirsənmi? Yenə sənin əlinə keçməsin deyə əl ağaclarını hündürə qoyurlar? Yadındadır? Onlara ip bağlayib atımdır deyərək minərdin.

Qarşımdakı balaca oğlan heyrətlə üzümə baxaraq dedi: – Sən ki, buraya indicə gəlmisən. Axı necə ola bilər ki, mənim etdiyim bütün işlərdən xəbərdar olasan?

– Mən dedim axı, mən və sən eyni adamlarıq. Ancaq bizə elə bir oyun oynadılar ki, özümüzü tamam unutduq. Ürəyimizi iki hissəyə böldük. Bir hissəsini özümüzlə apardıq, o biri parasını doğulduğumuz torpaqda qoyduq. Deməli, sən ürəyimin evimizdə qalan parasında gizlənən ruhumsan. Hərdən xəyalıma gəlirsən və biz xəyalən söhbət edirik. Anladın?

– Anladım. Amma sən niyə məni təzədən özünə qaytarmırsan? Bax bunu anlaya bilmirəm?

– Bilirsən, səni özümə qaytarsam doğulduğum torpaq, həyətimiz, məhəlləmiz hamısı yaddaş adlanan kitabdan silinər axı. Ruhumun bir hissəsi burada qalmalıdır ki, buraya yenidən cismən gələ bilim.

– Eşidirsən, axı bu gün mayın biridir. Yenə bülbül Taxtalarda oxuyur, – dedi balaca oğlan.

– Hə! Lap yaxşı eşidirəm bülbülün səsini. Elə bu gün məni xəyal atına mindirib sənin yanına gətirən də o bülbülün səsidir.

Anidən diksindim və xəyal adlı köhlən atın belindən yıxıldım.

Amma hərdən belə xəyala dalmağın da öz ləzzəti, öz dadı olur. Xəyallarımız və yaddaşımız olmasa idi ötən günlərə necə qayıdardıq?

Yaxşı hissdir xəyala dalmaq!

Halay NADİROV

POEZİYA

Arif GÜRŞADOĞLU

BİZİ BAĞIŞLAMA, AMAN, XOCALIM

Torpağını satan kəslər bağışlanmaz!
Əgər varsa,
Namusunu, qeyrətini atan kəslər Bağışlanmaz!
Sızladın, ağladın yaman, Xocalım,
Bizi bağışlama, aman, Xocalım!
Əsir düşdü neçə qızın,
Neçə anan, neçə bacın.
Bundan sonra min il ötsə,
Dinəcəkmi bağrın başın yaran acın?
Çəkilsə də məzarlardan duman, Xocalım.
Bizi bağışlama, aman, Xocalım!
Səni satan bilirdi ki,
Bir TÜRK YURDU talanacaq.
Ancaq hələ bilmirdi ki,
O şərəfsiz şərəfi də taptanacaq.
İnləsə də yüz illərlə kaman, Xocalım,
Bizi bağışlama, aman, Xocalım!
Neçə oğlun, neçə qızın
Bircə qarış torpaq üçün ŞƏHİD OLDU!
Vətən satan,
Torpaq satan satqınlar da
Şəhidliyə ŞAHİD OLDU!
Tükənir qəlblərdə güman, Xocalım,
Bizi bağışlama, aman, Xocalım!
Bizi bağışlama, aman, Xocalım!

QARABAĞ...

Sevincə tamarzıyıq, qəmlə qucaqlaşmışıq,
Dostu düşmən eyləyib, yada qucaq açmışıq.
Vüqarımız tapdanıb, biz bir qucaq daşmışıq,
Hissiz yaşa, Qarabağ!!!

Güvənmə ürəksizə, ürəksizləşmə sən də,
Özünü vüqarlı tut, gərəksizləşmə sən də.
Gözümüz kordu bizim, dayan, bizləşmə sən də,
Gözsüz yaşa, Qarabağ!!!

"Qarabağ şikəstəsi" dağlarda şikəst qalıb,
Səssizlik ayaq açıb, qoynunda məskən salıb.
Qartal bayquşluq edir, zirvələri sar alıb,
Bizsiz yaşa, Qarabağ!
Bizsiz yaşa, Qarabağ!
Bizsiz yaşa, Qarabağ!!!

TƏKİ GÖZÜMƏ DOLAN LAÇIN TORPAĞI OLSUN...

Nə eşqdən, nə aşiqdən, nə sevgidən yazaram,
Yazdığım hər nə varsa bircə anda pozaram.
Məzarımı dişimlə-dırnağımla qazaram,
Ruhum da özüm kimi daşa dönsün, daşlaşsın,
Təki gözümə dolan Laçın torpağı olsun!

Duyacammı görəsən, bu intizar bitdimi,
Belim bükülüb, Allah, töhmət əyib qəddimi,
Dizim taqətdən düşüb, görünən sərhəddimi?
Qoymaram dağ çiçəyi qürbət ellərdə solsun,
Təki gözümə dolan Laçın torpağı olsun!

Yıxılanda qalxmağı vüqarlı dağlar bilər,
Yaşadımmı, öldümmü, gözümü bağlar bilər.
Arif Laçınsız öldü, öz anam ağlar bilər,
Boş qalan yurd yerimiz, inşallah bir də dolsun,
Təki gözümə dolan Laçın torpağı olsun!

QAZİLƏRİMİZ

"ARZUSU LAÇINI İŞĞALDAN AZAD EDİB, HƏYATA ORADA VİDA DEMƏKDİR"

811 saylı Laçın Alayının qərargah rəisi olmuş mayor Rafiq Nağıyev öz feysbuk hesabında vaxtaşırı döyüş xatirələrini paylaşır. Son paylaşımlarının birində isə laçınlı gənc oğlanın vətənpərvərlik ruhu, necə böyük təkidlə döyüşə can atması barədə xatirəsini bölüşüb: "1993-cü ilin əvvəllərində qərargaha boylu-buxunlu, yaraşıqlı bir oğlan gəlmişdi. Orduya yazılaraq döyüşmək istədiyini bildirirdi. Hərbi biletini istədim. Dedi ki, hələ almamışam. 18 yaşı yox idi. Ona görə də geri qaytardım. Amma sonra xəbər tutdum ki, gizlincə döyüşçülərə qoşularaq müdafiə mövqelərində dayanıb. Yanıma çağırıb yenidən geri qaytardım.

Bir neçə gündən sonra əvvəllər gördüyüm, Laçın rayonunun Xaçınyalı kəndindən olan Tufan müəllim yanıma gəldi. Bir xahiş üçün gəldiyini söylədi. Xahişini deyəndə özümə yer tapa bilmədim. Oğlunu içəri çağırdı. Yaşı çatmadığına görə qovduğum oğlan idi. Dedi ki, bir aya əsgər yaşı da çatacaq. "18 yaşı tamam olanda gətirərsən" – dedim. Tufan müəllim ayağa qalxıb dedi ki, mən onu geri qaytara bilmərəm. Səbəbini də izah elədi. Oğlu evdə deyib ki, ata, sən mənə vətəni sevməyi öyrətmisən: "İndi Vətən dardadır. Bizim ailədən də kimsə müharibəyə getməlidir. Sən getsən bizi saxlayan olmayacaq. Anam getsə gərək biz başımıza yaylıq bağlayaq. Ona görə də mən getməliyəm".

Evin tək övladı idi. Lap yaşı çatsa belə, qanunun tələblərinə görə mən onu hərbi hissəyə götürə biməzdim. Yaranmış vəziyyətdən çox təsirləndim. Ad-soyadını əmr kitabına yox, başqa kitaba yazdım – Niyaməddin Tufan oğlu İmranlı.

Tufan müəllimi yola salanda dedim ki, əgər nazirlikdən ailənin tək övladını döyüşən hissəyə götürdüyümü bilsələr məni hərbi tribunala verərlər. Əvvəlcə Rauf Məmmədovun komandanlığına verdim və dedim ki, onu döyüşə göndərmə. Amma Cəbrayıl uğrunda gedən döyüşlərdə ön mövqelərdə vuruşurdu. Atasına xəbər göndərib oğlunu evə aparmasını xahiş etdim. Əgər ona nəsə olsaydı mən həbs edilməliydim. 811 saylı hərbi hissə ləğv edildikdən sonra biz 896 saylı Cəbrayıl Alayına keçdik. Ağdamın Salahlı Kəngərli kəndində döyüş zamanı Elçin Muxtarovun bölüyündən 65 nəfər şəhid olmuş, Niyaməddin təsadüf nəticəsində sağ qalmışdı.

1993-cü ilin yanvarında Horadiz qəsəbəsinə getdik. 27 yanvar 1993-cü ildə Prezidentin təsdiq etdiyi əmrlə 896 saylı hərbi hissə soldan Araz çayı, sağdan Lələtəpə yüksəkliyi istiqamətində daxili hücuma keçdi. İki gün müddətində Mehdili kəndini və Lələtəpə yüksəkliyini azad etdik. Mən yüksəkliklə üzbəüz komanda məntəqəsində ikən tank atəşindən zərbə dalğasına məruz qaldım. Danışa bilmirdim, başım uğuldayırdı. Məni aşağı qərargaha gətirdilər. Qərargahda məni daxili qoşun alayının komandiri Şabanov və polkovnik Arif Salahov qarşıladı. Həkim hospitala göndəriş yazdı. Yaralıları da şəhidləri aparmaq üçün uyğunlaşdırılmış avtobusa yığdılar. Yaralıları avtobusa daşıyarkən kimsə dedi ki, Niyaməddin İmranlı adlı yaralını tapa bilmirik. Elə bil məni tok vurdu. Bir az özümə gəldim. Avtobusdan düşüb yaralı və şəhidlərin arasında Niyaməddini axtardım. Bir neçə dəqiqədən sonra Niyaməddini budu şalvarın üstüntən sarıqlı vəziyyətdə gətirdilər. Yarasına baxdım. Sağ budunda deşib keçən, sol budunda isə cırıb keçən güllə yarası vardı. Mən ona bərk açıqlandım. Dedi ki, komandir, hospitala getməyəcəm: "Mənim əlim sağ, ayağım sağ. Höspitalda mənə deməyəcəklərmi utanmırsan, bu balaca yaradan ötrü bura gəlmisən?"

Nə qədər təkid etsəm də, avtobusa minmədi. Çox kövrəldim. Mənə verilən göndərişi cırıb dedim ki, mən də getmirəm. Avtobus bizsiz getdi. Onun yaralarını sarıtdırdım. 30 yanvarda 896 saylı hərbi hissə də ləğv edildi. Mən Bakıya gəldim. Niyaməddin haradansa eşidib ki, 701 saylı hərbi hissədə əksəriyyəti laçınlılardan ibarət olan batalyon var. Sonralar xidmətini həmin hərbi hissədə davam etdirib. Yazdıqlarımın hamısı nöqtə-vergülünə kimə həqiqətdir. Mən həmişə demişəm ki, Niyaməddin kimi döyüşçülərlə İrəvanı da almaq olar.

Niyaməddin İmranlı iki övlad atasıdır. Arzusu Laçını işğaldan azad edib, həyata orada vida deməkdir".

POEZİYA

Saqif ZEYNAL

MƏKTUB

Ülvi şəhidimiz Ülvinin xatirəsinə

O gecə üç rəngli bayrağa bükülü
Bir məktub gəldi cəbhədən
Allahın da əlini alnına,
Gözlərinin üstünə qoyub
Baxdıqca gözündən itən
Bu kimsəsiz uzaqlara...

Vətən şəhid yollamışdı
Tabut zərfində...

Dərdindən qol götürüb
Oynadı nənəsi Göyüş arvad.
Sülh quşları kimi
Uçub getdi əlləri...
Uçub getdi üzü Laçına.

Hardasa güllələdilər
Göyərçinləri...
Hardasa nənələrin qoynuna
düşdü ölmüş əlləri...

GÖZÜ YOLDA QALAN NƏNƏM

Gözü yolda qalan nənəm,
Göz oynatdı nəvələrin.
Yolları da yığıb getdi,
Ömür yüklü dəvələrin.
Yurd-yuvası talan nənəm,
Qürbət səni isitmədi.
Gözlədiyin gün doğmadı,
Əkdiyin ağac bitmədi.
Ömrü, günü yalan nənəm,
Nə qaldı, yalan olmadı?!
Gözünün çəkdiyi yolla,
Gözlədin, gələn olmadı.
Gözü yolda qalan nənəm,
Yollar bunu bilən deyil.
Min illərdir gəlməyənin
Bircə günə gələn deyil...

GETMƏK ÜÇÜNDÜR

Sonsuzluğun o üzündən
Məni çağırır uzaqlar.
Bilirsənmi, gedənlər yox,
Qalanlar uduzacaqlar.
Gedəcəyəm buralardan,
Ax, bu necə xeyir-şərdi?!
Buralar ki, Allahın da
Gözündən düşdüyü yerdi.
Buralarda hər şey, hər şey...
Sonuncu nəğmələr kimi
Oxunub bitmək üçündür.
Bir doğma da gətirməyən
Bu yollar getmək üçündür...

POEZİYA

Akif AZALP

XOCALI YÜRÜŞÜ

"Xocalıya ədalət!" beynəlxalq kampaniyasının uğurlarına...

Üstü açıldıqca dünya önündə,
Son əsrin son etnik cinayətinin,
Canilər xofdadır anım günündə
Dəhşətli Xocalı müsibətinin!

Çağdaş eseslərlə nəhs sarayında,
S nöqtə S artıq öz harayında!

Bir-bir ölkələri, sədləri aşır,
Ağır rekviyemlər, sərgilər..., yahu!
Qitələr ərşində nakam dolaşır,
Düz 613 şəhidin ruhu!..

Çağdaş eseslərin şər sarayında,
S nöqtə S yalnız taxt harayında!

Artıq dalandadır yeni nasistlər,
Yırtılmaqda cırtdan Hitlerin "don"u!
Artıq dalandadır daşnak faşistlər,
Yaxınlaşmaqda xortdan fürerin sonu!

Çağdaş eseslərlə nəhs sarayında,
S nöqtə S artıq tac harayında!

"Böyük Hayıstan" faş etdikcə özün,
Gestapo əl atır hər cür hiyləyə.
Soyqırımın izin azdırmaq üçün,
Vermaxt hər gün cumur qanlı fitnəyə!

Çağdaş eseslərin şər sarayında,
S nöqtə S yalnız qan harayında!

Xalqı üz döndərcək, havadar gəzir,
Qarşısın almağa haqqın səsinin.
Amansız hökmünü indidən sezir
Növbəti Nürnberq məhkəməsinin!

Çağdaş eseslərlə nəhs sarayında,
S nöqtə S artıq can harayında!

2017

BİR BAYATIYA SON SÖZ YERİNƏ

Bir sütül oğlanın lal baxışından
Ay üzündə qalan o izlər haqqı!
Göydən müjdə alan bir bakirənin
Bətninə əkilən o sözlər haqqı!
Dünyanı yaradan sevgidir ancaq,
Dünyanı yaşatsa, o yaşadacaq!

Sürünə-sürünə bir kam yolunda
Qançır-qançır olan o dizlər haqqı!
Ümidin sonundan bir qaraltıya
Baxa-baxa dolan o gözlər haqqı!
Dünyanı yaşadan sevgidir ancaq,
Dünyaya nə qalsa, ondan qalacaq!

1980

***

Üşüyürəm, yandır baxışlarını,
At çiynimə işvələrini!
Məlhəmindən öncə üstümə
elə sər ki təbəssümünü,
iliyimdə hiss edim səni!
Ağrıyıram, yaram göynəyir,
Dərindi, görünməz gözü gözünə!
Sadəcə başını əyib köksümə,
elə sıx ki öpüşlərini,
ürəyimdə hiss edim səni!
Heç bilmirəm, necə anladım bunu:
Ağrının ən kəskini
payızdan ötənidi.
Yaranın ən dərini
yazda üşüdənidi.
Üşüyürəm, yandır baxışlarını!..

1981

ZƏRBƏ

Müəllimim Bəxtiyar Vahabzadəyə

Qara Yanvar günü məşum mənzərə,
Bakıda nahaq qan çıxanda dizə,
Nifrəti içini didən şairlə
İşğalçı general gəlir üz-üzə.
İzdiham dəhşətdən səksənir birdən,
Qalır generalın ağzında sözü.
Şairin bir lomba tüpürcəyindən
Əyilir sifəti, qıyılır gözü.
Sağ əllə əsgərə "əl saxla" deyə,
Sol əllə kor-peşman üzünü silir.
Adi güllələrin belə zərbəyə
Cavab olmadığın o, yaxşı bilir.
Şair üz çevirib sabaha doğru,
Gedir irəliyə, qalxır qülləyə.
General canında üşütmə, qorxu,
Şairin dalınca baxır zirvəyə...
Yadına acılar düşür nə ki var,
Hindquşdan belə, Qafqazdan belə.
Yolunmuş paqonlar, kəsilmiş başlar,
Ancaq beləsini görməyib hələ!..
General, xeyri yoxdur neyləsən,
İstərsən, çıxardıb at əlcəyini!
Tarixindən silə bilməyəcəksən
Yenilməz bir xalqın tüpürcəyini!
General, dönəndə Kremlə bildir,
Silahla ölçülmür odun qüdrəti!
De ki, diz çökdürmək mümkün deyildir
Belə şairləri olan milləti!

1990

MÜSAHİBƏ

"ŞAİRLƏRİN GİZLİ BİR TƏNHALIĞI VAR"

Müsahibimiz şair Nazim Əhmədlidir

– Nazim müəllim, ədəbiyyat sizin üçün nədir?

– Həyat tərzi. Mənəvi dünyamın sehrli bir qüvvəsidir. Lap erkən yaşlarımdan, orta məktəb illərimdən şeir yazıram, bu günə kimi də davam edirəm. Ədəbiyyatsız, şeirsiz heç vaxt yaşaya bilmərəm.

– Bəs şair kimdir?

– Şair dünyanı özünəməxsus tərzdə görən, duyan, heç kimin görmədiyi dünyanı görən, onu poetik notlarla təsvir edən insandır.

– Son zamanlar cəmiyyətimizdə şairə yüklənən statuslar artıb. Sanki şair hər şeyə etiraz etməli, qarşı çıxmalı və hər bir sahədən məlumatlı olmalıdır. Bu fikirlə razısınızmı?

– Xeyr, şair siyasətçi deyil, dövlət məmuru deyil. Şair öz dünyası olan, seçilmiş bir insandır. Bəli, şair hər şeydən məlumatlı olmalıdır. Şair var ki, dövlət işiylə məşğuldur, şair var tamam ayrı sahədə çalışır, şair var heç ailəsinə baxmır, cəmiyyətə qarışmır. Mənim üçün şair odur ki, ədəbiyyatla, öz dünyasıyla məşğul olsun, ailəsinə də yaxşı baxsın, cəmiyyətdə sayılıb-seçilən adam olsun. Şair ədəbiyyatçıdır, dili yaşadan, dilə yeniliklər gətirən, dilin unudulmuş hissələrini yenidən bərpa edən, öz mənəvi dünyasını insanlara bəxş edəndir. Şair insan qəlbinin mühəndisidir. Öz taleyini yaza bilən, öz kimliyini ortaya qoya bilən insandır.

– Sizin dünyanız hansı rəngdədir?

– Mənim dünyam göy üzünün rəngində, həm də yaşıl və sarı rənglərin ahəngindədir. İnsanın gözü rənglərin üzüdür. Əslində, dünyanın çox rəngləri var. Hətta bizə məlum olmayan çox rənglər də var. Bir var gözə görünən rənglər, biri də var görünməyənlər. Görünməyən rəngləri şairlər, yazıçılar, poetik təfəkkürə malik insanlar görə bilir. Hər yaradıcı adam o rəngləri fərqli görür. Dünyada ağ və qara rənglər də var. Amma bu rənglər onlardan sonra gəlir. Qara rəngin olduğuna inanmıram. Ola bilsin gözümüzə elə görünür, qara görünsə də, başqadır.

– Başqa müəlliflərin şeirlərində, əsərlərində öz dünyanızın rənglə-riylə oxşar rənglərə sahib dünyayla qarşılaşmısınızmı?

– Yox, qarşılaşmamışam. Orta məktəb illərimdən çox kitab oxuyuram. Əvvəl dünya ədəbiyyatını rus dilindən tərcüməylə oxuyardıq. Moskvaya Ədəbiyyat İnstitutuna daxil olandan sonra rus dilində oxumağa başladım. İndi ingilis dilində də oxuya bilirəm. Ədəbiyyat İnstitutunda oxuyanda yetərincə mütaliəm vardı. Əvvəllər öz dünyamın rənglərilə oxşar, üst-üstə düşən dünyalar tapırdım. İndi də elə. Çünki indi mənim dünyamın rəngləri tamam ayrı şəkildədir. O, artıq mənim özümə aid olan rənglərdir. Artıq o rənglər, o duyğular, o hisslər mənə məxsusdur. Bu mənim ən çox sevdiyim, enerji aldığım kainatın mənə məxsus olan, mənim gördüyüm rəngidir.

– Şeirlərinizin özünəməxsusluğu nədir?

– Həmin rənglər, duyum tərzi. Özüm olmaq, öz dünyamın içindən boylanıb baxmaq. Şeir hansısa misradan, emosianal hisslərdən, hər hansı həyat hadisəsinə münasibətdən və ya duyğulardan yarana bilər. Mən hər zaman hiss edirəm ki, mənim daxilimdə həzin bir melodiya var. O misralar da məhz o melodiyaylarla gəlir.

– "Sandıq ədəbiyyatı"nız varmı?

– Demək olar ki, yoxdur. "Sandıq" sözü mənə gəncliyimi xatırlatdı. Gəncliyimdə bir yeşik şeirlərim vardı. Mən onların hamısını yandırdım. Çünki xoşuma gəlməmişdi. Dedim ki, mən bunları yandırıram, yenidən doğulmaq üçün. Hesab edirəm ki, buna nail oldum.

– O yandırdığınız şeirlərin izini indiki şeirlərinizdə gördüyünüz olurmu?

– Bəli, olur. Bəzən görürəm ki, həmin duyğular gəlir. Hətta yandırdığım şeirlərdən bəziləri var ki, onun misralarından yeni şeirlər yazıram. Mənim babalarım şair olublar. Atamın dayısı, baba dediyimiz "Aşıq Qərib" dastanını qələmə alan Aşıq Məşədi Dadaş, ana babalarım Aşıq Salman və Nəcəfqulu. Mənim iki oğlum var, biri Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin üzvüdür. Rəhmətlik bacımın şeirlər kitabı çap olundu, kiçik qardaşım şeirlər yazır. Atam musiqiçi olub. Anam "Koroğlu" dastanını əzbər bilib. Bizdə ədəbiyyat sevgisi kökdən, nəsildən gəlib.

– Gənc ədəbiyyatçılarla münasibətiniz necədir?

– Yaxşıdır. Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin Gənc Ədiblər Məktəbində iki dəfə mənimlə görüş keçirilib. 2017-ci ildə "Qız təbəssümü" və "Mən bir günah elçisiyəm" kitablarım çap olundu. Həmin kitabları gənc ədiblərə hədiyyə elədim. O gənc ədiblərdən biri – Gəncədə yaşayan şairə Gülnarə Sadiq mənim "Mən bir günah elçisiyəm" adlı şeirlər kitabım haqqında gözəl bir yazı yazıb. Bundan başqa, gənc şairlərin, yazarların kitablarına redaktor

oluram, ön söz də yazıram. Ümidverici gənclik yetişir. Bəzi gənclərin tək problemi az kitab oxumasıdır. Mütaliələri çox zəifdir. Buna görə də çoxlarının yazıları bir-birinə bənzəyir, öz cığırları yoxdur. Bakıda bir çox orta məktəblərdə görüşlərim keçirilib. Həmişə gənclərə deyirəm ki, mütləq mütaliənizi zənginləşdirin, dil öyrənin. Oxumaq insana öz dünyasını zənginləşdirmək, yazıçının mənəvi dünyasına daxil olmaq şansı qazandırır. Şairin, yazıçının əsas üstünlüyü müşahidə qabiliyyətidir. Hamı aysberqin sadəcə bir hissəsini görürlər, yaradıcı insan isə başqa cür görə bilir. Ona görə də mütaliə lazımdır. Folklorumuz çox zəngindir. Ədəbiyyatımız folklordan, xalqımızın dil imkanlarından qidalanmalıdır. İndiki şairlərin bəzilərinin heç ədəbiyyat nəzəriyyəsindən də xəbəri yoxdur. Ənənəvi şeirimizin vəzn və qafiyələrinə divan tuturlar. Kimin ağlına nə gəldi yazır, sosial şəbəkələrdə paylaşır, şeirdən başı çıxmayan beş-üç nəfər də altına bəh-bəhlə rəy yazırlar, olur şair. Şeiri yazıb bir kənara atmaq olmaz, onun üstündə işləmək, sonra ictimaiyyətə təqdim etmək lazımdır. Sovet zamanında deyirdilər ki, ədəbiyyat xalq üçündür. Mən həmişə bu sosializm-realizm nəzəriyyəsinə etiraz etmişəm, sənət sənət üçündür. Sənəti ancaq onu bilən, başa düşən insan qiymətləndirə bilər.

– Gənclər arasında özündən əvvəlkiləri tənqid eləmək, inkar eləmək tendensiyası yaranıb. Yəqin ki, siz də bunlarla qarşılaşmısınız...

– Mən bu halların qəti əleyhinəyəm. Heç zaman şair, yazıçı, sənət adamı özündən əvvəlkinə xor baxmaz. Biz də bizdən əvvəlkiləri oxumuşuq, onlardan öyrənmişik. Sonradan onları inkar edə bilmərik axı. Bizdən əvvəlkilər özüldür. Yenilik, yeni ədəbiyyat başqa şeydir. Milli mənəvi dəyərlərimizin kökü üstündə olan bütün yeniliklər gözəl olur.

– İddia və təvazö... Sizcə, ədəbiyyatçıda hansı olmalıdır?

– İddia ən mühümüdür. İddiasız ədəbiyyat olmaz. V.Şekspir oğlundan soruşub ki, kim olmaq istərdin, o da cavab verib ki, Şekspir olmaq arzumdu. Şekspir deyib, mən Allah olmaq istəyirdim, Şekspir oldum. İddianın da kökündə istedad olmalıdır. Təvazökarlıq da yaxşıdır, lazımdır. Amma iddia mütləqdir. Mən iddiasız yazıçını qəbul etmirəm. Bu isə o demək deyil ki, iddia ilə özündən əvvəlkiləri və hər kəsi inkar etməli, lovğalanmalı və yaxud öz cızma-qaralarını hər şeydən üstün tutmalısan. Xeyr, təvazökarlıq bir mədəniyyətdir.

– Laçını necə xatırlayırsınız?

– Mən orta məktəbi bitirənə kimi Laçında olmuşam. Sonra oradan çıxmışam. Amma həmişə harada olmuşamsa, Laçını xatırlamışam. Sonradan Laçın işğal olundu və xatirəyə döndü. Laçın işğal olunandan sonra Müdafiə Nazirliyinə müraciət elədim, əynimə əsgər paltarı geyinib hərbi müxbir kimi

cəbhə bölgəsinə getdim. Ən böyük arzum da o idi ki, Laçın azad olunanda tankın üstündə ən birinci Laçına mən girim. O da alınmadı. Cəbhədə çox ağır günlər yaşadıq. Amma heyif ki, torpaqlarımızı azad edə bilmədik. Bugünkü gün Laçını yuxularımızda, xatirələrimizdə, şeirlərimizdə yaşadırıq. Böyük ağrıdır. Gedə bilmədiyin elin, obanın həsrəti dəhşətdir, bədbəxtlikdir.

– Yuxu demişkən, şeirlərinizdən birində deyirsiniz ki, "dünya bizim yuxumuzdur". Yuxularınız çin çıxırmı?

– Əslində, o şeir insanın dünyaya gəlib-getməsinin yuxu olduğunun təsviri kimi anlamdır. Yuxunun çin çıxması anlamı deyil.

– Şeirlərinizdə daha çox yol, bulud, göy üzü və yarpaq var. Ömrünüz bunlardan hansıdır?

– Ömrümüz təbiətin bütün rənglərinə, hadisələrinə, dünyanın yollarına, göy üzünün buluduna, gəliminə-gediminə, bir sözlə, hər şeylə harmoniyadadır.

– Hərbi jurnalist olduğunuz dövrdə heç unutmadığınız xatirəniz varmı?

– Bir dəfə Tərtər bölgəsinə ezam olunmuşdum. Orada üçüncü kanal deyilən sahə vardı. Bərdənin hərbi komissarı öz xidməti maşınını mənə verdi, eyni zamanda, bir zabiti də müşahidəçi təyin elədi. Biz o maşınla hərbçilərlə görüşməyə gedirdik. Birdən baxdılar ki, biz minalanmış sahədəyik. Minaları bizimkilər düzdüyündən xəritə əllərində idi. O xəritəylə birtəhər oradan çıxdıq, əsgərlərimizlə görüşdük. Qayıdanda ermənilər tərəfindən maşınımız atəşə tutuldu. Çətinliklə də olsa oradan sağ-salamat çıxa bildik. Ondan başqa, Füzulidə olanda Əbdürrəhmanlı kəndində tələbə yoldaşım, qələm dostum Umud Rəhimoğlunun atasıgildə qonaq oldum. Orada "Dustaq dağlardan əsən meh" adlı bir yazı yazmışdım. Səhər-səhər qoyun-quzu mələyəndə kəndimiz yadıma düşdü. O səs indiyə kimi də qulağımdadır.

– Sizcə, ədəbiyyatımızda Qarabağ problemini dünyaya çatdıracaq bədii əsərlərimiz varmı?

– Bəli, var. Mən Yazıçılar Birliyinin Bədii Ədəbiyyatın Təbliği Bürosuna rəhbərlik edərkən milli-mənəvi yaddaşa qayıdışı təbliğ edən əsərlər üçün "Yaddaş", "Qılınc və qələm" mükafatlarını təsis etdik. Dəyərli ziyalılardan ibarət komissiyanın seçimiylə 4-5 il müxtəlif əsərlərə, yazıçılara bu mükafat verilirdi. Bu mövzuda çox gözəl əsərlərimiz var. Hüseynbala Mirələmov, Bəxtiyar Vahabzadə, Aqil Abbas və Elçin Əfəndiyevə, eləcə də başqalarına bu mükafatı verdik. Onda gördük ki, ədəbiyyatımızda bu mövzuda nə qədər sanballı əsərlər var. Məsələn, Fazil Güneyin "Qara qan" əsəri bu günə kimi yadımdadır. Əgər düzgün tərcümə olunarsa, rahatlıqla dünya ədəbiyyatına çıxarıla bilər.

– İctimai sektorda da fəaliyyətiniz var.

– 2012-ci ildən Skandinaviya Ölkələri Mədəni və Elmi Əlaqələri İctimai Birliyinin sədriyəm. O vaxtdan hər il layihələr keçiririk. Skandinaviya ölkələrindəki universitetlərdə, mədəniyyət ocaqlarında Qarabağ mövzusunda konfranslar, tədbirlər keçirdərək filmlər nümayiş etdirmişəm. Əlimiz, gücümüz yetdiyi qədər o ölkələrin ictimaiyyətinə Azərbaycan həqiqətlərini çatdırmağa çalışmışam.

– Oxucularınızdan razısınızmı?

– Razıyam. Demək olar ki, kitablarım qalmır, satılır. Həm qəzet və jurnallarda çıxan şeirlərim, getdiyim görüşlərdəki lent yazıları, kitablarımın təqdimat mərasimləri sosial şəbəkədə onlar tərəfindən paylaşılır. Oxucularım məni və şeirlərimi çox sevirlər. Mənim 100-dən artıq şeirim gənc şair, qiraət ustası Roma Xosrovun və xeyli şeirlərim də tanınmış aktrisamız Zülfiyyə Eldarqızının və başqalarının səsləndirməsində oxucular tərəfindən alqışlanır və yüzlərlə insan tərəfindən sosial şəbəkələrdə paylaşılıb.

– Xarakter baxımından insan Nazim Əhmədlinin şair Nazim Əhmədlidən fərqi nədir?

– İnsan kimi, şair kimi, cəmiyyət adamı kimi, ata kimi, ailə başçısı kimi və hər şey... hər şey öz yerində. Ancaq bütün şairlərin gizli bir tənhalığı var. Şairin ruhunu kimsə duya bilməz, özündən başqa. Xarakterə gəlincə, həlim, sakit təbiətli, təmtaraq və tərif sevməyən biri.

– Sizi nə ruhdan sala bilər?

– Mən ruhdan düşən biri deyiləm, yaltaq və yalançı adamlardan qaçıram, onları görəndə yazığım gəlir. Ancaq hansı bir işin üstünə getsəm, əsgər kimi gedirəm və həmişə də qələbə çalıram. Ədəbiyyatdan isə heç kim, heç nə məni küsdürə və ruhdan sala bilməz. Mənim bütün varlığım şeir, ədəbiyyat, ailəm, övladlarım, bir də vətəndir.

Şahanə MÜŞFİQ

POEZİYA

Xaliq LAÇINLI

Mustafayev Xalıqverdi Hüseyn oğlu (Xaliq Laçınlı) 1955-ci ildə Laçın rayonunun Zağaaltı kəndində anadan olub. Şeirləri mətəmadi olaraq dövrü mətbuatda və almanaxlarda çap edilir.

Hal-hazırda Ə.Vahid adına "Çıraq" poeziya klubunun, "Od parçası" ədəbi məclisinin, eyni zamanda AYB-nin Abşeron rayon bölməsinin üzvüdür.

DOYUNCA

Dolan ürəyini boşalt üstümə,
Bahar yağışı tək ələ doyunca.
Özcə dərdim bəs eyləmir özümə,
Sən də öz odunla bələ doyunca.

Neçə Sənəm öldü Sənandan ötrü,
Neçə can verilib canandan ötrü,
Neçə Əsli gəldi yanandan ötrü,
Kərəmlər qərq oldu külə doyunca.

Zaman öz işində, dünya fırlanır,
Düşünən qazanır, uduzan yanır.
Qanmazın yükünü qanan aparır,
Arsızdar yaranıb gülə doyunca.

Neçə yol silindi, cığırlar itdi,
Bir ömür başladı, bir ömür bitdi.
Hardasa birinə qismət gətrdi,
Kimsə də doymayıb hələ doyunca.

Mən yaxşı bilirəm dərdin ağrını,
Əzab, işgəncələr yarır bağrını.
Sevib, əzizləmir zaman fağrını,
Şəlləyir belinə şələ doyunca.

Kim görüb, ya dünya, zaman kövrəlib,
Dağın naləsinə duman kövrəlib.
Xaliqin dərdinə kaman kövrəlib,
Hönkürüb ağlayır hələ doyunca.

ÜSTÜMƏ

Sevinc yığdım qram-qram,
Qəm gəldi axın üstümə.
Üstüm-başım dərd rəngdə,
Yaraşır, baxın üstümə.

Ümüd idi hər sabahım,
Sığmaz yerə, göyə ahım.
Axı nədi, nə günahım,
Ərk edin, çıxın üstümə.

Nə bir yol var, nə də bir iz,
Mən adayam, dərdim dəniz.
Harda kədər, qəm görsəniz,
Gətrin taxın üstümə.

Bax, Xaliqin bəxti kordu,
Yağılara qalıb yurdu.
Bu dərd, kədər məni yordu,
Vaxt atır çoxun üstümə.

POEZİYA

Cəbrayıl QƏHRƏMAN

YERİYƏR

Vətəndən uzaq düşənin
İliyinə qəm yeriyər.
Həsrət çökər gözlərinə,
Kirpiyinə nəm yeriyər.

İstər yazda, istər qışda,
Ömrü keçər keçməkeşdə.
Zilləri qalar keçmişdə,
Şərqisinə bəm yeriyər.

Gəncliyini nisgil alar,
Dizlərin taqətdən salar.
Ömrü də kəm-kəsir olar,
Dərd-səriylə cəm yeriyər.

Payız keçər, qış yaz olar,
Göz yaşları Araz olar.
Xoş günləri çox az olar,
Həsrətlə həmdəm yeriyər.

Biz çox gördük talanları,
Qurd-quşa yem olanları.
Ayaq tutan yalanları
Yeritsən, hər dəm yeriyər.

Cəbrayıl, gəncliyin gedər,
Təravətin üzdən itər.
Yollar bitməz, ömür bitər,
Torpağa bir yem yeriyər.

2014

GÖRDÜM

Necə xoşbəxt idim yuxuda, Allah!
Ellərin qayıdan köçünü gördüm.
Nura boyanmışdı qənirsiz Şuşa,
Gözəl Qarabağı, Laçını gördüm.

Gözləri dolmuşdu Sarıbabanın,
Göylərə baş çəkən o gövhər – kanın.
Yaman sevinirdi anamız Laçın,
Dumanlı dağların tacını gördüm.

Baxdım, o dağlara doyunca baxdım,
Zirvədə buludun əlini sıxdım.
Sevindim, yuxudan sevincək qalxdım,
Ayıldım, ağrını, acını gördüm.

2016, noyabr

DARIXDIM

Yaman kövrəlmişəm, dolmuşam bu gün,
Nur atamın baxışına darıxdım.
Kirpiyilə od götürən nənəmin
Üzündəki qırışına darıxdım.

Xəyalım dağlarda gündüz , gecə də,
Necə vüqarlıydı dağlar, necə də!
Gürşadlı – leysanlı zülmət gecədə,
İldırımın çaxışına darıxdım.

Düşdüm obalardan, eldən aralı,
Gözüm qan ağlayır, qəlbim yaralı.
Göylərə baş çəkən, qonaq-qaralı,
"İşıqlı" nın duruşuna darıxdım.

Cəbrayıl, yetməzmi yanıb bişdiyim?
Yolumu gözləyir yollar – keçdiyim.
Bir gündə yüz dəfə çıxıb-düşdüyüm,
"Pələkli"nin yoxuşuna darıxdım.

AY LAÇIN

Mənə həyat verən qanım olmusan,
Sevən ürəyimə axdın, ay Laçın!
Sənsiz qəm-qüssədən belim bükülüb,
Sənli günlərimdə şaxdım, ay Laçın!

Vaxt var idi, zaman sənə yar idi,
Sultan bəyin, Xosrov bəyin var idi.
Döyüşlərdə düşmənlərin xar idi,
Göylərdə şimşəktək çaxdın, ay Laçın!

Sən qurbanı oldun zamanın, vaxtın,
Sellərə tuş gəldin, yamanca axdın.
Qızıldan, gümüşdən olsa da taxtın,
Olmadı qızıldan baxtın, ay Laçın!

Bu necə taledir, necə zamandı?!
İlahi, çəkdiyim sənə əyandı!
Laçınsız günlərim ahdı, amandı,
Qəlbimi yandırıb yaxdın, ay Laçın!

Yaman kövrəlmisən, yaman dolmusan,
Həsrətdən saralıb gül tək solmusan.
Ellərin köç edib yalqız qalmısan,
Yollara həsrətlə baxdın, ay Laçın!

Ruhumu sızladar, qəlbimi dağlar,
Gözü yolda qalan o qarlı dağlar.
Cəbrayıl yaş tökər, dil deyib ağlar,
Elə bil əzəldən yoxdun, ay Laçın!

HƏKƏRİM

Səsin qulağımdan getməyir bir an,
Dağlara bayatı çəkən Həkərim!
El-oba köç edib yalqız qalmısan,
Həsrətdən göz yaşı tökən Həkərim!

Keçdiyin yerlərə çiçək taxardın,
Gülşən diyarımı gəzib baxardın.
Yaz başı coşardın, hirsli axardın,
Dağları, daşları bükən Həkərim!

Qıvrılıb axardın "Həkəri şamı"yla,
Yoldaşlıq edərdin əkin, şumuyla.
Çaylağının daşı, narın qumuyla
Bizə gözəl evlər tikən Həkərim!

Cənnətə bələrdin qarşı elləri,
Qoynuna alardın dəli selləri.
Güllü yamacları, yaşıl çölləri,
Gümüş kotanıyla əkən Həkərim!

Yanında uyuyan Yaxşıya yarsan,
Həsrət adlı ömür-gün yaşayırsan.
Qoşulub Araza qəm daşıyırsan,
Çəkilməz dərdləri çəkən Həkərim!

Dərin dərələrdən, dağdan keçirsən,
Qəzəbə dolanda kəsib biçirsən.
İşıqlı, Qirxqızdan sən su içirsən,
Vüqarlı dağlara söykən, Həkərim!

Cəbrayıl, yurdsuzluq qəm – kədərimdi,
O yurda can verən xan Həkərimdi.
Yetərəm vəslinə, Allah kərimdi,
Ruhuma, qəlbimə çökən Həkərim!

LAÇIN TOPONİMLƏRİ

Bəxtiyar KAVANLI

LAÇIN RAYONUNDA OLAN DAĞLAR VƏ ZİRVƏLƏR

Bu məlumatı yazmaqda məqsədim odur ki, Laçın rayonunda olan dağlar və ayrı-ayrı zirvələr barəsində laçınlı olan, ancaq Laçını görməyən gənc nəslə rayonun dağları, zirvələri haqqında məlumat verim. Laçın dağlarının öz gözəlliyi var. Bu dağların gözəlliyini, əzəmətini bilmək, duymaq üçün gərək o dağları görəsən, gəzəsən, orada yaşayasan. Sözsüz ki, yaşı 20-25 arası olan laçınlıların yaddaşında Laçın haqqında praktiki bir məlumat yoxdur. Onlar Laçın barəsində yalnız yaşlı adamlardan eşidiblər və ya oxuyublar. Biz yaşlı nəslin borcudur ki, laçınlı gənclərə rayonumuz haqqında yeri gəldikcə ətraflı məlumat verək. Mən bir coğrafiya müəllimi kimi bu qeydlərimlə rayonumuzun ərazisində olan dağlar barəsində qısa olsa da, bilgi verməyə çalışmışam. Burada olan dağların coğrafi mövqeyi, zirvələri, təsərrüfat əhəmiyyəti və s. barəsində qoy laçınlı gənclərimizin xəbəri olsun. Bu qeydlərin bir hissəsi tək olan zirvələr, onların adının mənşəyi və coğrafi mövqeyi haqqındadır. Laçın rayonunda olan tək zirvələr əsasən Qarabağ vulkanik yaylasındadır. Burada olan zirvələrin demək olar ki, çoxu vulkan mənşəlidir. Zirvələrə adlar onların formasına, rənginə, mövqeyinə, onlarda yaranan təbiət hadisələrinə və s. təbii xüsusiyyətlərinə görə xalq tərəfindən verilmişdir. Aşağıda qeyd olunan zirvələrin adları, onların hündürlükləri "Laçın rayonu" xəritəsindən (1990-cı il) yazılmışdır. Zirvələrin bəzilərinin adının izahı bu qeydləri yazan müəllifin subyektiv düşüncələridir. Ona görə bu şəxsi mülahizələrlə razılaşmayanlar da ola bilər. Əsas məqsəd laçınlı gənc nəsli Laçın təbiəti ilə tanış etməkdir. Mən Laçın rayonunda olan, ərazicə böyük sahələri tutan əsas dağlar haqqında məlumat verməyə cəhd etmişəm. Bu dağların bir hissəsi tamamilə rayonumuzun öz ərazisində, bir hissəsi isə qonşu rayonlarla Laçın rayonunun sərhədində yerləşmişdir.

Qırxqız dağı – Qarabağ dağlarının bir hissəsi olub rayonun şimal-şərqində, Xocalı rayonu ilə Laçın rayonunun sərhədində yerləşir. Laçının bir çox kəndləri Qırxqızın qərb ətəklərindədir. Dağın ətəkləri qalın meşələrlə örtülmüşdür. Çox yerləri subalp və alp çəmənliklərindən ibarətdir. Ən hün-

dür yeri **Qızqala (2823 metr)** zirvəsidir. Dağın adı rəvayətlə bağlıdır. Qırxqız – yəni qırx qızın yaşadığı dağ deməkdir.

Mıxtökən silsiləsi – rayonumuzun şimalında, Laçın–Kəlbəcər rayonlarının sərhədində yerləşir. Mıxtökən silsiləsi Şərqi Göyçə dağlarını Qırxqız dağları ilə birləşdirir (qərbdən şərqə doğru uzanmışdır). Həkəri çayının qolları bu dağın cənub ətəklərindən başlayır. Dağın cənub ətəkləri meşələrlə örtülmüşdür. Yuxarı hissələri subalp və alp çəmənlikləridir. Dağın ən hündür yeri **Şiştəpə (3239 metr)** zirvəsidir. Dağın adı atın nal-mıxını tökən dağ sözündəndir. **Lalalı** – bu dağ Qırxqızın cənub hissəsində yerləşir. Kalafalıq, Fingə, Bozgüney, Haxnəzər kəndləri bu dağın ətəyindədir. Subalp və alp çəmənlikləri geniş yayılıb. Ən hündür yeri **Qorqundağ (2396 metr)** zirvəsidir. Dağ gül-çiçəkli olduğu üçün belə adlanır.

Sarıbaba – Qarabağ silsiləsinin bir hissəsi, Şuşa və Laçın rayonlarının sərhədindədir. İpək kəndindən Turşsu qəsəbəsinə qədər uzanır. Çox hissəsi Şuşa rayonunun ərazisinə düşür. Hər iki rayonun əhalisi bu dağdan yaylaq kimi istifadə edir (çox təəssüf ki, indi istifadə etmir). Dağın ən hündür yeri **Pir (2295 metr)** adlanır. Sarıbaba sözünün mənası uca, əzəmətli, möhtəşəm deməkdir. Sarıbabanın çox hissəsini subalp və alp çəmənlikləri tutur.

Çalbayır silsiləsi – Mıxtökən silsiləsindən başlayıb cənuba doğru uzanan dağ sistemidir. Yaylaq – otlaq kimi istifadə olunur. Dağın adı çal və bayır sözlərindən yaranmışdır. Mənası boz rəngli tirə, təpə deməkdir. Cənub ətəkləri meşələrlə örtülüdür.

Çobanbatan silsiləsi – Qarabağ vulkanik yaylasında qərbdə Ermənistan sərhədindən başlayaraq şimal-şərqə doğru uzanan dağdır. Dağın ətəyində Çobanbatan gölü var. Əhmədli çayı öz qollarını bu dağın ətəklərindən götürür. Ən hündür yeri 3000 metrdən yuxarıdır. Subalp çəmənlikləri geniş yayılıb. Yaylaq kimi istifadə olunur.

Uzunyal silsiləsi – bu dağ Mıxtökən silsiləsindən başlayaraq cənub-şərqə doğru uzanır. Uzunyal Hoçaz çayı ilə Şəlvə çayının arasında suayrıcıdır. Ətəkləri meşəlikdir. Yaylaq – otlaq kimi istifadə olunur. Ən hündür yeri şimalda **Şiştəpə (3239 metr)** zirvəsidir. Cənub hissədə ən hündür yeri **Qabaqtəpə (2525 metr)** zirvəsidir. Dağ uzun olduğu üçün Uzunyal adlanır.

Hoçaz silsiləsi – Əhmədli çayı ilə Hoçaz çayının arasında yerləşir. Qarabağ vulkanik yaylasından başlayan bu silsilə əvvəlcə şərqə, sonra cənuba doğru uzanır. Ən hündür yeri cənubda **Hoçaz (1819 metr)** dağıdır. Otlaq – yaylaq kimi istifadə olunur. Dağın adı kəndin adını daşıyır (Hoç və az sözlərindən ibarətdir). Mənası maneə olmayan, rahat olan yer deməkdir.

POEZİYA

Arif PƏNAHOĞLU

MÜQƏDDƏS ARZULAR

Yenə yaralarım göz-göz sulandı,
Əsir vətən gəldi gözüm önünə.
Bu qızmar diyardan köçəm qoynuna,
Bələnəm şehinə, batam çəninə.

Öpəm bulaqların büllur üzündən,
Küləklər başıma sığallar çəkə.
Baş əyəm önündə məgrur dağların,
Dağların dumanı çiynimə çökə.

Seyr edəm zirvədə dağ qartalını,
Dinləyəm budaqda sarı bülbülü.
Qəlbimdə süzülən məhəbbətimlə
Oxşayam çəməndə çiçəyi-gülü.

Ay Arif, çin ola arzu-niyyətin,
Tanrım müjdə verə arzularına.
Qayıdaq o cənnət Laçınımıza,
Son qoya həsrətin ahu-zarına...
Son qoya hicranın ahu-zarına...

ALLAH

Səcdənə baş qoydum, əlimi açdım,
Rəhm etdin bu məzlum quluna, Allah.
Bu bir imtahandı, yaxşı bilirəm,
Mən ki sadiq kəsəm yoluna, Allah.

Nə çəkdim, çəkdiyim tək sənə əyan,
Ölmüşdüm can verdin, tərpətdin: oyan!
Kimsəyə etmədim dərdimi bəyan,
Büründüm cismimin külünə, Allah.

Arifəm, həyatım onsuz dərbədər,
Bizə nə dərdin var, tək mənə göndər...
Məni balam üçün qurbana döndər,
At düşüm əzabın selinə, Allah...

ÇƏKİB

Sıldırımlı qarlı yollar, bir də mən,
Kim çəkibsə bu yolları, sərt çəkib...
Tanrı yazan bir taledi – qismətim,
Yaranışdan bəla görüb, dərd çəkib...

Şamtək yanan həqiqətin yolunda,
Ömr eləyir divanələr halında.
Zərə nə var, duran durub dalında,
Oyunların cəfasını nərd çəkib.

Fələk qoymur nəfəs çəkib dillənə,
Bu hal artıq mən Arifdə ənənə.
Vay o günə, bir ümidə söykənə,
O andanca qarşısında şərt çəkib...

ADLARIMIZ

İDRİS

"Dərs" ismindən çıxış edərək İdris adını bəzən "dərs edən, oxuyan" kimi tərcümə edirlər. Lakin bu yozmaya inanmaq çətindir. Çünki onun yaranma formasına ərəb dilinin qrammatikasında rast gəlinmir və bu üsulla törəmiş daha heç bir başqa ad məlum deyil.

Maraqlı bir cəhət: islam hədislərində İdrisin adına çıxılan əhvalatlara "Tövrat"da da rast gəlinir. Lakin burada qəhrəmanın adı İdris yox, Yenoxdur.

Bu ad dəyişkənliyi nə cür baş vermişdir?

Qədim yəhudi mənbələrində Yenoxun atasının adı İared göstərilir. Bu faktı nəzərə alaraq biz belə fərziyyə irəli sürürük: ərəblər Yenoxu əvvəl İbn İared (İaredin oğlu), daha sonra sadəcə olaraq İared kimi də qəbul edə bilərdilər. Semit dillərində "d" səsinin "z" ilə əvəz edilməsi adi haldır. İarezin İdrisə çevrilməsi də təəccüb doğurmamalıdır. Anlaşılmaz yəhudi adı öz yeni formasında ərəblər üçün nəhayət, anlaşıqlı olur, məna kəsb edir: "İdris – dərs oxuyan".

GÜLSÜM

Gülsümü "Gülsima", yəni "gül sifətli" kimi izah etməyə tələsməyin. Zahiri bənzəyiş bəzən aldadıcı olur.

Gülsüm (əslində Kulsum) ərəblərdə oğlan adı idi. Mənaca "kök, girdə-sifət, toppuş" demək idi. Adın qız formasını yaradanda bəzən "um" (ana) söz önlüyündən istifadə edilir. Umkülsüm forması Külsüm oğlan adını oğlandan qıza çevirir. Mənası "Külsümün anası" olsa da, vacib deyil ki, Umkülsümün hazırda Külsüm adında oğlu olsun. Bu "um" söz önlüyünü kişilərə məxsus Əbu (ata) kimidir. Heç də vacib deyil ki, Əbumüslimin Müslim adında oğlu olsun.

Umkülsüm ərəblər arasında həmişə kifayət qədər yayılmış olub. Bəlkə, ona görə ki, Məhəmməd Peyğəmbərin (s.a.s) qızlarından birinin adı belə idi.

Lakin azərbaycanlılara "Umkülsüm" sözü uzun və yöndəmsiz göründüyündən ad yenidən ixtisara məruz qaldı, ilk heca atıldı. Həm də Külsüm yox, Gülsüm şəklində. Nə üçün Gülsüm? Çünki bizim dilimizdə qız adlarının bir qismi "gül" ilə başlanır... Gülsüm də oldu onların bir bacısı.

Mənbə: *Osman Mirzəyev. "Adlarımız", Bakı, Azərnəşr, 1986*

Təqdim etdi: Elnur MEHDİYEV

POEZİYA

Roma XOSROV

GÖR ƏLLƏRİM NECƏDİ

Bax, yenə də gəlirsən,
Bax, yenə də gecədi.
Əl uzat bir salam ver,
Gör əllərim necədi.

Yenə həyat dayanıb,
Bu kainat dayanıb,
Burda saat dayanıb,
Orda saat neçədi?!

Bir qapı göstər döyüm,
Kimə dərdimi deyim?
Sənin evin ürəyim,
Mənim evim küçədi.

SƏNİ SEVMƏMƏK ÇƏTİNDİ

Gözlərində göstər məni,
Dur qarşımda güzgü kimi.
Hər dəfə kəsir yolumu,
Baxışların hörgü kimi.

Hərə bir kəsdən yetimdi,
Kimim var ki sənsiz indi.
Səni sevməmək çətindi,
Sən gözəlsən sevgi kimi.

Ürəyim qaldığın yerdi,
Kim sənə belə yer verdi.
Mənə sevgi adlı dərdi
Tanrı verib vergi kimi.

GÖZÜN GÖY, QƏLBİN BULUD

Üstünə bir çətir tut,
Ürəyinə nəm yağır.
Gözlərin susub, amma
Baxışından qəm yağır.

Kaş dil tapıb danışa,
Göy də yerlə barışa.
Torpaq həsrət yağışa,
Yağış da hərdən yağır.

Üzündə nəmi qurut,
Bu ağlamağı unut.
Gözün göy, qəlbin bulud,
Yağanda birdən yağır.

TƏRGİTDİM SEVMƏYİ MƏN SƏNDƏN SONRA

Gərək dil tapaydıq, biz susmayaydıq,
Sevəndə dilimiz lal olmayaydı.
İlk görüş günütək o son görüşdə,
Ayrılıb getməyə yol olmayaydı.

Ayrılıq sevgini böyüdər, gülüm,
Böyüyər... böyüyər, qəlbinə sığmaz.
Yol salar göz yaşın yanaqlarından,
Bəlkə heç o qədər yağış da yağmaz.

Tərgitdim sevməyi mən səndən sonra,
Ən gözəl qızlar da qəlbimə yatmır.
Nə qədər sən yoxsan xoşbəxt deyiləm,
Səni unutmaq da ağlıma batmır.

DAĞINIQ SAÇLAR

Ayaq üstə duranın
Öləni var, sağı var.
Bu dağınıq saçımın
Qaradan çox ağı var.

Ağacsan yarpağın yox,
Tutmağa budağın yox.
Vətən, səndə sağın yox,
Ölənin torpağı var.

Rəssam bacarmaz bəlkə,
Dərdimin şəklin çəkə.
Bütün dağlardan yekə,
Ürəyimin dağı var.

SƏNƏ QARTOPU GƏTİRDİM

Bakıya qar yağdı, ANA,
Evə də gələ bilmədim.
Mən bir tikə çörək alıb,
Sizinlə bölə bilmədim.

Yoruldum, həyat yoldaşım,
Göz yumdum, yata bilmədim.
Gözü yaşlı yatdı qızım,
Evə tez çata bilmədim.

Cibim boşdu, qəlbim dolu,
Sözümdə qala bilmədim.
Sənə qartopu gətirdim,
Oğlum, top ala bilmədim.

BU ŞƏHİDİN ÖP AYAĞIN

Ana, oğlun şəhid olub,
Arzusuna çatıb gəlib.
Başın salamat gətirib,
Ürəyini atıb gəlib.

Gözləri yuxu bilməyib,
Ölmək üçün o gəlməyib.
O yaşayır, o ölməyib,
Tabutunda yatıb gəlib.

Sıxıb ovcunda torpağın,
Bu şəhidin öp ayağın.
Ayaqları Qarabağın
Palçığına batıb gəlib.

ÖLMƏDİM, SEVDİM SƏNİ

Səni tapdım, yaşadım,
Ölmədim, sevdim səni.
Uzaq durdum, yanına
Gəlmədim, sevdim səni.

Yaşayıram həvəslə,
Sən aldığın nəfəslə.
Mən sevgimi heç kəslə
Bölmədim, sevdim səni.

Necə gəldin xoşuma,
Bu eşq gəldi başıma.
Niyə çıxdın qarşıma?!
Bilmədim, sevdim səni.

ŞƏHİDLƏRİMİZ

İGİD DOĞULASAN DOĞULANDA DA

Qeyrət deyilən çox qiymətli bir sözümüz var. Orfoqrafiq qaydalara uyğun bir sözü dırnaqda (“”) yazmalıydım. Heyfim gəldi. Çünki o sözün azadlığını, böyüklüyünü, daxili gücünü əlindən ala bilərdi. Qıymadım. Necə ki, minlərlə şəhid bacı və qardaşlarımızın yarıda qalan və bəlkə də heç başlamamış ömürlərinə qıya bilmədiyim kimi.

Dünyanın və insanın yaradılışının bəlli bir tarixi var. Amma nə qədər axtardım, kitablar vərəqlədim, sözlər araşdırdım, qeyrətin və qeyrətsizliyin nə zamanını tapdım, nə yaradanını. Qənaətim bu oldu ki, bu bir-birinin tam əksi olan iki anlayışın nə zamanı var, nə yaradanı. Bu elə bizimlə doğulur, bizimlə dünyasını dəyişir.

Rizvan Azərbaycanın, Oğuz elinin qeyrət və rəmzlərindən biri idi. Nə tarix oxumuşdu, nə fəlsəfə, nə qələmlə uğraşmışdı, nə kağız-kitabla, nə daşqaşla, nə pul-para ilə. Çox sadə peşə sahibi idi. Səhərlər köhnə yük maşınını işə salıb gedər, axşamlar bir az gec, bir az tez evinə, ailəsinə, doğmalarının yanına dönərdi. Adi və bir az da ağır, əl qabarı ilə yaşamağa alışmış bir insan idi Rizvan.

Dünya elə həmin dünya idi, dağlar da həmin dağlar, düzlər elə həmin düzlər, yollar elə həmin yollar! Bəs dəyişən olmalı idi, axı? Bu dəyişən nə idi? Bax, sual budur! Dəyişən zaman və insanlardı. Nəyi satıb, nəyi alırdılar? Bilənlər vardımı?

Mən Rizvan haqqında çox yazmayacağam. Yazmayacağam ki, bir gülləyə beş erməni öldürdü, yazmayacağam ki, on tankı heyəti ilə birlikdə əsir aldı, yazmayacağam ki, əlbəyaxa döyüşdə süngüsü ilə iyirmi düşmənin qanını tökdü.

Amma yazıram ki, Rizvan sağ olsaydı, anası Sabahın ürəyi para-para olmayacaqdı.

Atası Humay kişinin Güləbirddəki qəbri yüz yerdən çatlamayacaqdı.

Həyat yoldaşı Süsənin saçlarına vaxtsız dən düşməyəcəkdi.

Oğlu Təyyarın ərklə üz tutub diləyini çatdırdığı, arzusunu bildirdiyi, “ata” deyib qarşısına yürüdüyü, toylarda xərcə saldığı bir atası olacaqdı.

Qızları Səbinə və Lamiyənin otaqlarını nəfəsi ilə qızdıran, qara gözləri ilə işıqlandıran, boyunu sevən, saçlarına sığal çəkən, qayğılarını qarşılayan, ürəkləndirən bir ataları olacaqdı.

Yazıram ki, Əgər Rizvan sağ olsaydı, indi onun evinə dostlarının, taytuşlarının ayağı daha tez-tez dəyəcəkdi.

Təkrar deyirəm: – Rizvan sağ olsaydı.

Amma o, sağ deyildi. İndi onları "tərk" edib getmişdi və heç zaman da dönməyəcəkdi, dönmək istəyəcəkdi, bacarmayacaqdı!

Son döyüşdən bir həftə qabaq Səbinəni kəndə gətirmişdi. Onda Səbinənin beş yaşı tamam olmuşdu. 1992-ci il oktyabrın 23-də.

Güləbird – Sumqayıt marşrutunun Güləbirddən olan sürücüsü Hətəmov Dağbəyiyə on-on iki gün əvvəl demişdi ki, Dağbəyi, vallah. Səbinəni bura gətirib çıxara bilsən sənə qiymətli bir muştuluq verəcəyəm.

Dağbəyi də muştuluq həvəsi ilə yox, Rizvanın balası üçün çox darıxdığını fikirləşdi və Səbinəni Rəsul əmisi ilə Güləbirdə gətirdi. Dağbəyi muştuluğunu, Rizvan da beş yaşlı qızını görüb, sanki bu dünyadan kamını almışdı. Düşmənin beş addımlığında Rizvan dünyalar qədər çox istədiyi beş yaşlı Səbinəni görəndə bütün dünya: yer, göy, bütün kainat onun idi artıq. Daha ölsə də, vecinə deyildi bu dünya.

Səbinəni Sumqayıta yola salanda "mən də sabah, biri gün gələcəyəm" – demişdi, amma gələ bilmədi. Düz bir həftə sonra uşaqkən qoyun-quzu otardığı yerdə, yağanda yağışdan qorunduğu, istidə kölgəsində kölgələndiyi qayanın üstündə, vaxtilə qapısında yallanan, "Rizvancan" – deyib yaltaqlanan, hər hansı bir erməni köpəyinin – Goruslununmu, Xınzirəklininmi, Dığlınınmı gülləsinə tuş olanda "Ey fani dünya!" – deyib, son dəfə Məhərrəmin, Çingizin gözlərinə baxanda xəyalından keçən görəsən nə idi, kim idi?

Kəndin düşmən əlinə keçməsinə inanmışdımı onda? Bəlkə atasını, anasını, qardaşlarını, Səbinəni, Lamiyəni, Təyyarı düşünmüşdü, bəlkə çox gənc olan Süsənin gələcək çətinliklərinimi?

Son arzusu nə idi? Bunu söyləməyə imkanı olmadı Rizvanın. 1992-ci il oktyabrın 31-də şəhid oldu. Noyabrın 1-də Sumqayıta vertalyotla gətirdilər. Sumqayıtın "Şəhidlər xiyabanı"nda dəfn etdilər.

1993-cü ildə ailəsinə, uşaqlarına ev verdilər. Bir də "İgidliyə görə" medalı və vaxtı ilə oxuduğu Güləbird kənd orta məktəbinə adını verib xatirəsini əbədiləşdirdilər.

Bunların hamısı Rizvanın Vətən qarşısındakı xidmətlərinin qarşılığıdır.

Mən daha yüksək fəxri adların hansı ölçülərlə təsis edildiyini bilmirəm. Məsələn, Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı fəxri adının kimlərə, hansı şərtlər

əsasında verildiyini də bilmirəm. Bu fəxri adın verildiyi hər bir Azərbaycan oğlunun qəhrəmanlığına, igidliyinə şübhəm də yoxdur. Ancaq tam səmimiyyətlə və həqiqəti deyirəm: Rizvan bu ada – Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı adına layiq oğlanlardan idi. Bunu hər bir kəsin bilməsini və düşünməsini istərdim.

Mən Rizvana hekayəmin bəzi sətirlərində yer ayırmışam. Onun torpağı və yurdu, Laçın və Güləbirdin azadlığı və bölünməzliyi üçün çəkdiyi zəhmətinin romanlar mövzusu olduğunu bilirəm. Hələlik bu qədər yazdım, amma son sözlərimi onun adını daşıyan məktəbin şagirdlərinə ünvanlayıram:

– Əzizlərim, mən sizin kimin nəvəsi və kimin oğlu olduğunuzu bilmirəm, amma güləbirdli, laçınlı olduğunuzu bilirəm. Siz məni, ailəmi və övladlarımı, mənim kimi xeyli sayda güləbirdlini və laçınlını tanımaya bilərsiniz. Bu, sizin öz işinizdir. Amma adını əbədiləşdirdiyimiz eloğlumuz Rizvan Humay oğlu Hümbətovu unutmağa haqqınız olmamalıdır və ümumiyyətlə buna haqqımız yoxdur. Onun adına, şərəfinə, igidliyinə layiq olmağınızı, torpaqlarımızın azad edilməsi uğrunda gələcək mübarizənizdə sizlərə Rizvan qeyrəti, Rizvan əzmi və Rizvan dəyanəti arzulayıram.

Rövşən ATAKİŞİOĞLU

NƏSR

Təranə VAHİD

GÖY ÜZÜ QANAMIŞDI...

...yaddaşı iri qırxayaq kimi üstünə yeriyirdi...

O lənətə gəlmiş qırmızı bulud göyün üzünə gələndə çox qorxmuşdu. Qaçıb daldalanmaq, bu qırmızı buludun xata-balasından uzaq durmaq istəmişdi. Ürəyinə dammışdı, bu bulud adi bulud deyildi, başlarına gələcək fəlakətlərin, müsibətlərin, olacaqların son işarəsi, xəbərçisiydi.

Bunları düşündükcə başı dumanlanır, ağaclar, sal daşlar gözündə əriyib əyilir, qulağına qorxulu səslər dəyirdi. Qırmızı buludun gözündən oğurlanıb daldalana bilsəydi...

Başını qaldırıb göyə baxdı, sonra içindəki qorxu əlinə-ayağına dolaşa-dolaşa qaçmağa başladı.

Arabir özünü toparlayıb geriyə, əslində, gözünün ucuyla göyə baxırdı. Qırmızı bulud ağzından alov çıxan əjdaha kimi üstünə yeriyirdi. Elə bil başqa dərdi-səri yoxuydu, qurbanı bu mağmın bəndəsiydi.

Dərəni arxada qoyub təpəni aşdı, düzəngaha çathaçatda dayandı, dumanlı başla ətrafa boylanıb sığınacaq axtardı. Gümanı uzaqdakı qaraltıya gəldi, xeyli qaçandan sonra qaraltının ağac olduğunu görüb toxdadı, yel kimi ağaca tərəf götürüldü. Qaçdıqca ağac böyüyür, böyüdükcə qorxunun içindən ümid göyərirdi.

Çölün düzündə əl-qolunu göyə açıb pirə çevrilən qoca armud ağacı ona pənah gətirəni naümid qoymadı. Ağacın gövdəsindəki koğuşu görəndə uşaq kimi sevindi, təpimiş dodaqlarının arasından sarı, çürük dişləri göründü. Barmaqlarını ağacın kələ-kötür koğuşuna sürtdü, nəmiş çüründü barmaqlarına toxundu. Burda gizlənsə, lənətə gəlmiş o bədheybət bulud onu axtarıb tapa bilməyəcəkdi.

Şimşək elə bil armud ağacının başında çaxdı, ağac titrədi, əvvəl keçiməməsi boyda iri yağış damcıları düşdü, sonra leysan başladı. Göydə sanki zəlzələ baş vermişdi. Göy yarılıb şaqqalandıqca ağac koğuşuna sığınmış Səfinin çənəsi əsir, qorxudan kəsik-kəsik nəsə deyib mızıldanır, arabir qorxuya üstün gəlib başını koğuşdan çıxarır, budaqların, yarpaqların arasından göy üzünə boylanırdı.

Göy üzü mis rəngindəydi. Elə bil alışıb-yanan göy üzündən iri alov dilimləri bu dəqiqə lopa-lopa yerə töküləcəkdi. Bu qorxunc mənzərədən bəni-biyaban səsini içinə salıb susmuşdu.

Səfi yaşlı adamlar kimi əlini üzünə çəkib salavat çəkmək istəyəndə ovcundan isti, nəmiş qan qoxusu gəldi. Eyməndi, əlini tez geri çəkdi. Yeringöyün kişnərtisindən yaddaşı indi-indi macal tapıb üstünə qayıdırdı. Yox, qayıtmırdı, iri qırxayaq kimi yaddaşı üstünə yeridikcə qırmızı rəngli hadisələr kələf kimi bir-birinə dolaşırdı.

Atası əlindəki çatını havada yellədirdi, anası qorxaq baxışlarıyla ilan dili çıxarıb ərinə yalvarırdı:

– Bir qələtdi eləyib, başını daşa döyüb, olan olub...

Atasının gözlərini qan örtmüşdü.

– Dəli köpəyin qızı, oğlun da sənə çəkdi, səy bir gədə doğdun, başımı yerə soxdun. İt oğlu it, kişinin arzusu varmış, arzularının dalınca gedəcəkmiş!

Çatı havada fırlandı, anası Səfini qorumaq üçün özünü qabağa verdi, atası əlinin arxasıyla anasını kənara itələdi, çatı ilan kimi havada oynayıb Səfinin ortasına dolandı, Səfinin bağırtısı aləmi başına götürdü.

Anası ərinin ayaqlarına düşdü:

– Allah evini yıxsın, xəstə balanı öldürəcəksən?! – deyib, əlini üzünə atdı.

Atası quduz it kimi dörd tərəfinə ağız atırdı.

Çatı havada açılıb-yığıldıqca Səfi bar-bar bağırır, atasını söyür, arada imkan tapıb "yaxşı eləmişəm, yaxşı eləmişəm" – deyib atasını cin atına mindirirdi. Sonra nə olduğu yadında deyil.

Səfi armud ağacının koğuşunda niyə bunları xatırlayırdı, niyə o qorxulu gün yaddaşında itib, indi peyda olmuşdu. Yaddaşı niyə qaçmışdı, ona nə olmuşdu?

İldırım haranısa vurdu, harasa zavala gəldi. Səfi ağacın koğuşunda sümüyünəcən yandı, büzüşdü, dodağı əsdi. Titrək səslə:

– Keşkə ildırım bu ağacı vuraydı, – dedi.

Dedikləri ağlına batdı. Pişik cəldliyilə birbaşa ağacın başına dırmaşdı. Göyə baxdı. Göy üzü qan rəngindəydi. Var gücüylə bağırıb yerini nişan vermək istədi. İri yağış damcıları başını göyə tutub ulayan Səfinin üz-gözünə yağdı, yaddaşına, narahat ruhuna yağdı. Səfinin qurumuş yaddaşı islandı. Damcılar axıb gözünün çuxurunu doldurub, yanağı aşağı süzüləndə ağzını geniş açıb qırmızı buludun suyundan doyunca içmək istədi. İçinin odunu söndürə bilsə, qırmızı buludun suyu söndürəcəkdi.

Şimşək bu dəfə elə çaxdı ki, Səfinin çıxdığı ağac qanbağır olub titrədi. Nə sirri-xudaydısa bu dəfə Səfi qırmızı buluddan qorxmadı. Seyrək ağlı işıqlandı, ağlına gəldi ki, geriyə, gəldiyi dərəyə dönməlidi. Ağaca dırmaşdığı kimi, düşməyi də bir oldu. Əslində, Səfinin ağacın başına dırmaşmağı möcüzəydi. Səfi hündürlükdən it kimi qorxurdu, ömründə bir kərə də olsun ağaca çıxmamışdı. Ağlı üstündə olsaydı, boynuna diri ilan da salsan, bu qələti eləməzdi. Səfi ağacın dibindəydi. Yağış get-gedə güclənirdi. Koğuşa girib nəfəs almaq istədi. Amma ağlı onu gəldiyi yerə – dərəyə çağırırdı.

Qırmızı buluddan yağan ağ yağış zehnini açmış, qorxusunu dağıtmışdı. Göyün hədə-qorxusu indi eyninə də deyildi. Var gücüylə yağışın altında qaçır, biçənəklər, kövşənlər, qarşısına çıxan kündə təpələr arxada qalırdı. Dərəyə çathaçatda dayandı. Bu yer ona tanış gəldi, nəyisə ona xatırlatdı. Gözü dərənin yuxarısındakı sıldırım ağ daşa sataşanda duruxdu, daşa qanlısı kimi baxdı. Bilmədi irəli getsin, yoxsa geri.

Göy bu dəfə yaxında yox, uzaqda, çox uzaqda guruldadı. Dağların seli-suyu dərəni yerindən oynatmışdı. Bir az da yuxarı qalxdı, zahmanın başında dayanıb bulanıq gözləriylə bulanıq selə baxdı.

Əlini üzünə çəkib şükür eləmək istədi, ovcundan qan iyi gəldi. Yerə çöküb ovcunu yaş otlara sürtdü, sonra dərə aşağı yüyürüb suyun əl verdiyi yerdə əllərini bulanıq suda yorulub əldən düşənəcən yaxaladı. Kəndə qayıtmaq üçün bu dərədən keçməliydi. Bilirdi ki, keçə bilməyəcək. Ağlının dar zolağında buna sevindi. Çevrilib dərə yuxarı çıxmağa başladı. Üst-

başından su süzülürdü. Köhnə ayaqqabılarının altı sürüşkən olduğundan sürüşür, arabir dizini yerə qoyub əlləri üstə yoxuşu dırmaşırdı.

Dikdirə çatanda doğma, çox doğma bir səs eşitdi.

- Allah sənə şükür, min şükür! Məni bu yaşımda, bu başımda bala qatili eləmədin.

Atasının dediklərini eşidəndə yenə Səfinin ağlı qaçdı. Beyninin dar zolağı bir az da daraldı, qırmızı başlı qara bir ilan yaddaşından şütüyüb keçdi. İlanın uzaqlaşmağıyla zehninin işıqlanması bir oldu.

Qırmızı bulud üstlərinə gəlməmişdən əvvəl dərədəki ağ daşın yanında birdən-birə başı çönmüşdü. Hər dəfə tutması tutub kəndi bir-birinə qatanda atası onu mal damına salıb şallaqlayar, uzun müddət pəyədə ac-susuz saxlayardı. Səfi pəyədən çıxan kimi qonşusu Salmangilə gedib ağıllandığını deyərdi. Çubuqların ucunu yonqarlayan Salman kişi "Sən onsuz da ağıllısan" – deyərdi. Elə sakit-sakit deyərdi ki, Səfi onun sözünə inanardı.

Amma atası ona inanmadı...

Ağ daşın yanında halı birdən-birə qarışanda dəhrənin iti ucunu atasının boğazına dirədi...

Yox, dəhrə-filan yox idi, bu dəfə odun qırmağa atasıyla gəlməmişdi. İki gün əvvəl ağlı yerindən oynamamışdı, günortayacan kəlçələri otarıb tələsik evə qayıtmışdı. Quzu Bəbirdən eşitmişdi ki, bu gün El yolundan köç keçəcək. O, bu fürsəti əldən verməyəcək, elatdan at alıb ən böyük arzusuna çatacaqdı. Ata minib dərdinin dərmanını axtarmağa gedəcəkdi. Aylardı ki, gözünün altıyla atasının yük yerində gizlətdiyi pulları hərləşdirirdi. Atası pul yığırdı ki, inişil Əmirin oğlunun qaçırdığı qızına cehizdən-zaddan alıb versin. Atası bu pulu qəpik-qəpik yığmaq üçün dəridən-qabıqdan çıxırdı. Amma bunlar Səfinin vecinə də deyildi. Ağlı kəsəndən at istəmişdi. Qıvraq yerişli, ipək yallı, irigözlü, qar kimi ağ rəngli at. Bu at hardan ağlına girmişdi, hardan gedib-gələn yaddaşında yuva salmışdı, heç özü də bilmirdi. Amma uşaqkən Yaxşı nənəsi ona bir nağıl danışmışdı. Elə Səfi yaşda olan Xəstə Bilalın nağılını. Xəstə Bilal bir gün qaşqa ata minib dərdinin dərmanını axtarmağa gedir. Gedir, gedir, gedir və dünyanın qutardığı yerdə günəş rəngli bir çiçək tapır. Çiçəyin ətri bütün xəstəlikləri Bilalın canından qovub çıxarır. Bilal qaşqa atın belində kəndlərinə qayıdanda kimsə onu tanımır. Necə tanısınlar, axı, Bilal çolaq, xəstə bir uşaq idi. Amma indi yanağından qan damırdı, boy-buxunu göyəcən millənmişdi, yumruğu sal daşı ikiyə bölürdü. Kəndin ən gözəl qızı Süsən də o gün Bilala könül verir. Sonra da qırx gün, qırx gecə toyları olur.

Nənəsi nağılın bu yerində köks ötürərdi. Axı, onun toyu olmamışdı, kindiri vurmuş Səfinin babası onu bostandanca götürüb qaçırmışdı.

Səfi bu nağılı nənəsinə o qədər danışdırmışdı ki, yazıq arvad nağıla bir düjün əhvalat qoşmuşdu. Səfi seyrək ağlıyla hər şeyə inanırdı, amma bu nağıla elə inanmışdı ki, bu inam yaddaşında kök atıb ruhuna qarışmışdı.

Amma hər dəfə ağzını açıb atdan söz açanda atası "bircə atımız çatmır" – deyib Səfinin ağzından vurmuşdu. Anası da oğlunu kiritmək üçün "başına dönüm, heç inəyimizə ot-ələf tapmırıq, at, bilirsən, bir gündə nə qədər ot yeyir?" – deyib onu qorxutmaq istəmişdi.

– Nə qədər? – deyib Səfi gözünü anasının üzünə dikmişdi.

– Bir taya.

Bu cavab Səfini qorxutmuşdu. Elə qorxutmuşdu ki, uzun illər içindəki at xəyalını qovub özündən uzaqlaşdırmışdı. Hər gün bir taya ot yeyən heyvandan kim qorxmaz ki? Amma illər sonra Yaqubgilin, Lətifgilin atlarının çox az yediyini görmüşdü. Bir qışa bircə taya yemişdi qonşuların atı. Başa düşmüşdü ki, anası onu başından eləmək üçün belə deyib.

İndi yekə kişiydi, 17 yaşı vardı, at istəyirdi, istəyirdi ki, ata minib getsin, uçub gedən ağlını tapıb gətirsin.

...Allahdan, evdə kimsə yox idi. Səfinin barmaqları yükün altındakı pula toxunanda bədəni çimçəşdi. İstədi əlini geri çəksin, duruxdu, istəyi qorxusuna üstün gəldi. Pulu götürüb tələsik cibində gizlətdi. Ora-bura baxa-baxa El yoluna yollandı. El yolu kəndlərindən xeyli aralıydı. Səfi dikdirləri, dağları quş kimi aşırdı. Payızın son ayı olduğundan köçlər arana yollanırdı.

Səfinin gözləri ilxıya sataşdı. Ağ, qırmızı atlar alov kimi işıq saçırdı. Səfi burnunu çəkə-çəkə elatın başçısını soruşdu. Eşməbığlı adamı nişan verdilər. Başqa vaxt olsaydı, Səfi bu bədheybət adamdan qorxar, dil-dodağı quruyardı. Amma Səfi çalbığlı, həbəş dodaqlı adamdan qorxmadı.

Barmağını sürüyə tuşlayıb:

– O ağ atı istəyirəm, – dedi.

Eşməbığ adam Səfinin təhər-töhüründən bir şey anlamasa da, gözündəki işartısını görüb:

– Pulun var? – dedi.

Səfi əl atıb cibindəki dəsmala bükülü pulu top çıxarıb adama uzatdı. Sövdələşmə baş tutdu. Atın başına noxta salıb Səfiyə verdilər.

Səfi heç vaxt ondakı qədər xoşbəxt olmamışdı, elə bil ürəyi qıdıqlanırdı, ayağı yerə dəymirdi, atın başını çəkə-çəkə öz-özünə danışır, gülür, arada fit çalırdı. Yol boyu payi-piyada getdi, qıyıb ata da minmədi. Gör neçə illər bu irigözlü, ipək yallı, ağ atın yolunu gözləmişdi. Bircə Allah bilirdi ki, Səfi bu atı nə qədər arzulayıb, gecələr neçə dəfə atdan ötrü gözünün yaşını töküb.

Səfi kəndə qayıdırdı, qayıdırdı ki, atına yəhər alıb, minib getsin buralardan. Uçub gedən ağlını tapıb, Bilal kimi sağalıb geri dönsün. Gözükölgəli

anasını atasının danlağından qurtarsın, məhəllədəki pis uşaqlar ona söz atmasın, xırda qızlar onu görəndə əllərini ağızlarına aparıb gülməsin, eh, Səfinin o qədər dərdi vardı ki... Amma bir şey qalmamışdı, Səfi arzusunun dalınca gedəcəkdi...

Dərədən keçəndə at başını uzadıb xeyli su içdi, Səfi heç vaxt heç kimə demədiyi sözləri utana-utana atına pıçıldadı:

– Başına dönüm sənin, mənim yaxşı atım.

At narahat-narahat fınxırıb Səfinin sözlərinə məhəl qoymadı...

...Atası ağ atı həyətlərində görəndə... Səfinin yaddaşı yenə qarışdı. Atası əvvəlcə evə qaçdı. Hə, qaçdı, sonra güllə kimi özünü həyətə atdı, səsi titrəyə-titrəyə, "az, Həmayıl, pul yerində yoxdu" – dedi.

Əlində ələk tutmuş anasının sifəti un kimi ağardı.

– Nə danışırsan, a kişi? Dəli olmusan, nədi?

– Yoxdu da, ay evi yıxılmışın qızı, yoooxdu!

Atası məsələni anlayanda onu çatıyla döydü, amma ürəyi soyumadı, bir də özünü evə təpdi. Əlində təklülə geri qayıdanda anası əl atıb başını yoldu. Güllə açıldı, Səfinin ürəyi ayağının altına düşdü. Səfi dönüb qorxulu səslər çıxaran atına baxdı. Dördgöz olmuş at, fınxırıb şahə qalxmaq istədi, dizləri büküldü, başından qan bulaq kimi fışqırıb hər tərəfi qana boyadı. Sonra böyrü üstə yerə yıxıldı, bağlandığı dirəyin üstünə aşdı. Səfi olanları görürdü, amma gördüklərini ağlına sığışdıra bilmirdi. Əli-ayağı qurumuşdu. Handan-hana qurumuş ayaqlarıyla özünü atın üstünə atdı. Atın bütün bədəni tir-tir titrəyirdi, iri gözləri qorxu saçırdı. Səfinin arzuları, xəyalları, inamı atın gözündə ölürdü. Səfi sümüyünəcən yansa da, əl uzadıb arzularını xilas edə bilmirdi. At Səfinin gözündə, Səfi atın gözündə ölürdü...

Qonum-qonşu səsə gəlmişdilər. Heç kim dinmirdi, hamı ölümə tamaşa eləyirdi, Səfi də ölən atı kimi titrəyirdi. Sonra kölgə kimi adamların içində əriyib yox oldu...

...İndi atası ilə üz-üzə dayanmışdı. Ağlının dar zolağından işıldaqurdu kimi işıqlar sayrışırdı. Atası burda nə gəzirdi? Atası onun arzularını öldürmüşdü, o da atasını öldürəcəkdi. Öldürəcəkdi, sal daşın yanında, odun kəsdikləri dəhrəylə... Soyuqdan qızarmış əllərini qorxa-qorxa ağzına apardı. Əlindən qan iyi gəlmirdi, yaş otun zərif qoxusu gəlirdi.

– Qorxdum, başına bir işin gələcəyindən, səni itirəcəyimdən qorxdum. İki gündü çölü-biyabanı qarış-qarış gəzib səni axtarıram. Lənətə gəlsin o pulları, sənə at alacam, yaxşı bir at alacam. Gedək evimizə, anana yazığın gəlsin.

Səfi ağlayırdı, zülüm-zülüm ağlayırdı. Göz yaşları tüklü üzüylə diyirlənib boynuna-boğazına, qoynuna tökülür, atası günahkarcasına susurdu.

Birdən elə bil atası diksindi, əlini köhnə pencəyinin cibinə salıb bir ovuc quzuqulağı çıxarıb Səfiyə uzatdı.

Atasının ovcunda Səfinin ölmüş arzularının qanı vardı. Səfi başını qaldırıb göyə baxdı. Qırmızı bulud atasının əlindəki qanı yuya bilməmişdi, qırmızı bulud atın çapıb getmişdi...

DURNA ADAM

...iki yaddaşın arasında nə edəcəyini bilmirdi.

Əlif kişi payızda sümüklərini şaqqıldada-şaqqıldada evdən həyətə çıxar, köhnə kötüklərdən birinin üstündə oturub özünü guya günə verərdi. Belə vaxtlarda hardansa bir durna qatarı qaqqıldaşa-qaqqıldaşa kəndin, həm də elə payızın üstündən ötüb keçərdi. Əlif kişi başını qaldırıb pıçılğanlı gözləriylə göydə durna qatarını axtarar, koruş gözləri qara kölgələrdən başqa bir şey seçməzdi. Dişsiz ağzını marçıldadıb "Allahın altında dönüb durna olaydım. Qoşulaydım bu qatara, gedəydim dünyanın axırına. Ax, ax..." – deyib uzun-uzadı ah çəkərdi. Bu sözləri hər payız deyərdi, papağını fırlatmamış payız özünü yetirərdi. Bu dəfə də payız qapının ağzını kəsdirib alabəzək qanadını kəndin üstünə sərmişdi. Əlif kişi kötüyün üstündə oturub cani-dildən, ürəyinin lap dərinliyində insanlıqdan üz döndərib durna olmaq istəyirdi. Çox istəyirdi, lap çox istəyirdi eyyy...

Bu dəfə möcüzə baş verdi, əvvəl ruhu titrədi, yer-göy birləşdi, qoca, heysiz bədəni qayış kimi bərkidi, uzunboyun, uzunayaq, uzundimdik ağbaş durnaya çevrildi. Bircə yaddaşı özündə qaldı, üstünə bir az da durna yaddaşı artırıldı. Kötüyə söykəli əl ağacı sürüşüb yerə düşəndə başı dən yeməyə qarışmış toyuq-cücə həyətdəki yad quşu görüb səs-səsə verdi... Yaddaşını küləklər daradıqca çox-çox uzaqlarda sümüyü sürmə olmuş anasının həzin laylasını eşidirdi...

Əlif kişinin gəlini Firəngiz həyətə çıxıb nə baş verdiyini öyrənmək istədi. Kötüyün üstündəki durnanı görəndə elə pilləkənlərdəcə əlini ağzına aparıb qıyya çəkdi:

– Boooyyy, bu durna hardan gəlib? – dedi.

Arvadının səsi evdə mürgü döyən ərini diksindirdi. Nəcəf arvadının keçmiş-keçəcəyini söyə-söyə eşiyə çıxdı.

– Az, noolub, ay naxırçı Güləhmədin qızı, dünyamı dağılıb?

– Ə, noolajaq, durniyə, bax, durniyə. Dimdiyinin uzunluğuna bax, ayaxlarına bax, dədənin evi yıxılsın, durna yeyəsi.

Nəcəfin gözləri çalağan ov görən kimi parıldadı. Pıçıltıyla:

– Az, səs salma, ürkütmə – deyib dalı-dalı evə keçdi. Yan otağın pəncərəsini açıb eşiyə çıxdı, odunluğa gedib oduncaqların arasından əlinə keçəni götürüb ehtiyatla durnaya yaxınlaşırdı ki, nəvəsi Nəriman hardansa peyda olub quşun qənşərində dimdik dayandı. Uşaq durnaya maraqla baxıb:

– Nətəhər də babama oxşayır, – deməyi ilə Nəcəfin salvanı qolazlamağı bir oldu. Salva durnanın başının üstündən vıyıltıyla keçib qızılgül koluna ilişdi.

Durna diksinib qanadlarını çaldı, göz qırpımında göyə qalxdı.

Nəcəf durnanın dalınca gücü gəldikcə bağırıb, yağlı bir söyüş söydü. Nəvəsi gözlərini qıyıb mırıq dişlərinin arasından:

– Getdi – dedi.

– Firəngiz əlini-əlinə vurub:

– Yediyiz!!! – deyib şaqqanaq çəkdi:

Nəcəf donquldana-donquldana evə keçdi, Nəriman gördüklərinin üstünə beşini də qoyub danışmaq üçün qonşugilə yüyürdü.

Qısa payız günü dağın dalına keçib itdi, axşam düşdü. Evin külfəti malı-qoyunu, toyuq-cücəni, iti-pişiyi rahatlayandan sonra evə yığışdı.

Əlif kişinin yoxluğu da onda üzə çıxdı. Əlif kişinin taxtın üstündəki bomboş yeri, söykəndiyi ipək mütəkkəsi, kəhrəba təsbehi, yay-qış üstündən düşməyən dama-dama şalı elektrik işığında birtəhər göründü. Birdən-birə hamı narahat oldu, Firəngizin rəngi qaçdı. Günahkarcasına:

– Hara getmiş olar bu kişi? – deyib çiyinlərini çəkdi.

Nəcəf gözünü oğlunun, gəlininin, sonda nəvəsinin üzündə gəzdirib dilxor-dilxor:

– Düzünü deyin, bəlkə, kimsə kişinin xətrinə dəyib? – deyə səsini qaldırdı. Evdəkilərin ağızlarına su alıb durmaları onu təbdən çıxardı:

– O boyda kişi iynə olub yoxa çıxmadı ki?!

Firəngiz kəkələdi. Nəriman həyətə qaçdı, bir azdan Əlif kişinin əl ağacı ilə qayıdanda kişinin başında qəzavü-qədər olduğuna hamı inandı...

...Əlif kişi iynə olmamışdı, amma quş olub göyə uçmuşdu. Göylərin genişliyi, rahatlığı, azadlığı ağlını başından almışdı. Qocalıqdan canı qurtarmış, işıqsız gözlərinə haradansa işıq axmış, nəfəsinin yeri genəlmiş, ayaqları, qolları quş kimi yüngülləşmişdi. Uzun qanadları enib-qalxdıqca, ürəyində "İlahi, kərəminə şükür, bəxtimdə durna olmaq da varmış" – deyib Yaradandan dualarını əsirgəmirdi. Göylərdə süzdükcə ovuc boyda kənddə doğulub, yaşayıb, ölməyin necə kasad olduğunu düşünürdü. Pambıq tayaları kimi yumşaq buludlara baş vurduqca ləlekləri dincəlir, tər-təmiz havanı ciyərlərinə çəkdikcə yaşamaq, yaşamaq istəyirdi. Yuxarıdan yer üzü ovuc içi kimi aydın görünürdü. Göllər güzgüyə, çaylar mavi rəngli lentə, dağlar

yumru qayalara bənzəyirdi. Hansısa hiss, hansısa yaddaşı onu elə hey səsləyirdi. Əlif kişi nə qədər uçduğunu, nə qədər qanad çaldığını xatırlamır. Bircə onu xatırlayır ki, ay işığında ağ-qara səslər eşidib yerə endi. Çayın kənarında köç salmış durna ailəsinə yaxınlaşdı. Onun gəlişi köçə qarışıqlıq saldı. Durnalar ona ögey, yad gözlə baxdı, durnabaşı açıqdan-açığa üstünə yeriyib dimdiyi ilə onu qovmağa çalışdı. Əlif kişi bir ayağı üstə dayanıb dəstəsindən ayrı düşmüş qərib durna kimi davrandı. Durna köçü dalğalandı, durnalar pıçıldaşdı, deyəsən, nəşələrini pozmaq istəməyib Ağbaş durnanı başına buraxdılar. Əlif kişi çaya enib göz yaşı kimi dupduru, aydın suda yuyunub-darandı, çayın qırağındakı körpə otlardan, qum dənələrindən çinədanına atıb, sal daşın üstünə qonub mürgü döydü. Sən demə, durnalar da yuxu görürmüş. Əlif kişi durna yuxusunda gördü ki, müdrik bir durna qanadının ucuyla torpağın üstündə xətt çəkib durnalardan soruşdu:

– Kim deyər, xəttin o üzündə nə var?

Durnalardan biri:

– Xəttin o üzündə torpaq var.

Bu cavab müdrik durnanı qane etmədi.

Başqa bir durna:

– Xəttin o üzündə yadlıq var. Ora sərhədin o üzüdür, ora mənə yaddır, ora təhlükəli yerdi, – dedi.

Müdrik durna razılıqla başını tərpətdi.

Sonra müdrik durna həmcinslərinə son tövsiyəsini verdi:

– Yaddaşınıza yazın, durna üç iqlim, üç sərhəd keçə bilər. Dördüncü sərhədi keçən geri dönməyəcək.

Sonra durnalar yox oldu, Əlif kişiyə bərk-bərk tapşırıldı ki, keçmişini yaddaşından silib atsın, durna olduğunu unutmasın.

Əlif kişinin yuxusunu durnaların səsi qırdı.

Durnabaşı uçub Əlif kişinin daşına qondu, onu dimdiklədi, gözlərinin içinə baxdı, dəstəsindən ayrı düşmüş durnaya nədənsə qanı qaynamadı, Ağbaş durnaya inanmadı. Bunu Əlif kişi də duydu, amma neyləyə bilərdi. Dünyanı görmək, ölkələrin üstündən keçmək üçün nələrdən keçməmişdi?

Durnabaşı sonda Ağbaş durnaya dəstəsinin sonunda yer verdi. Əlif kişi sevindiyindən rəqs etdi, durna rəqsi...

Ay işığını yer üzündən çəkəndə dəstə havaya qalxdı...

Uçuş zolağında Əlif kişinin insan yaddaşıyla durna yaddaşı toqquşdu. İnsan yaddaşı onu keçmişə, durna yaddaşı gələcəyə səsləyirdi. Bu qarışıq hisslər ona dinclik vermir, iki yaddaşın arasında nə edəcəyini bilmirdi. Gün yarı olanda Durnabaşının sərt əmrini eşitdi:

– Bir azdan sərhədi keçəcəyik. Sərhədi keçəndə yaddaşımız itəcək, köhnə yaddaşımız silinəcək, yeni yaddaş, yeni yol başlayacaq. Bu sirri bircə durnalar bilir. Hazırlaşın, bir azdan keçmiş bütün sevinci, kədəri ilə heç olmamış kimi unudulacaq. Sərhədi keçən kimi yeni yaddaş yazılacaq.

Əlif kişi eşitdiklərinə mat qalmışdı. O, keçmişi unutmaq istəmirdi, keçmiş onun içində ürək kimi döyünürdü. Sərhəd həmişə incə bir duyğu kimi qəlbini titrətmişdi. İndi günəşli havaya, dadlı otlara, giləmeyvələrə görə yaddaşından keçəcək? Kəndini, evini, ona doğma olan nə varsa hamısının üstündən xətt çəkəcək? İnsan yaddaşını durna yaddaşına təslim edəcək?

Əlif kişi ağ zolaqda – sərhədin sərhədində dayandı. Bütün qəlbi titrəyirdi, bütün vücudu əsirdi, keçmişindən qaçmaq, keçmişindən ayrılmaq, keçmişini unutmaq ona ağır gəlirdi. Dəstə sərhəddən keçirdi, dəstə yaddaşını itirirdi, Əlif kişi öz sərhəddini keçsə də, Vətənin sərhədini keçə bilmədi. Yaddaşları silinən durnaların arxasınca uzun-uzadı, qanadları yorulanacan baxıb geri döndü.

Uçduğu yollar, keçdiyi sular, toxunduğu buludlar, dincəldiyi, nəfəsini dərdiyi torpaqlar ona nəğmə deyirdi. Əlif kişinin insan yaddaşını küləklər daradıqca çox-çox uzaqlardan sümüyü sürmə olmuş anasının həzin laylasını eşidir, göz açdığı kənd, gəzdiyi torpaq, yaşadığı vaxt onun yolunu gözləyirdi.

Günlərlə uçub öz yurduna yağışlı, küləkli bir gündə qayıtdı.

Əlif kişinin yoxa çıxmasından üç gün keçirdi. Yağışın altında evlər hüznlü, kədərli görünürdü. Əlif kişi uzun yoldan sonra ürəyi döyünə-döyünə köhnə kötüyün üstünə qondu. Möcüzə baş vermədi, Əlif kişi dönüb adam olmadı. Səhərəcən köhnə kötüyün üstündə büzüşüb, bir ayağını götürüb, o biri ayağını qoydu. Səhəri gün ev sahibləri dəstəsindən ayrı düşmüş durnanı kötüyün üstündə görəndə çaşıb qaldılar. Üzünü tük basmış Nəcəf durnaya doğması kimi baxdı, Firəngiz qərib durnanı görüb ağlamsındı, Hikmət babasına oxşatdığı durnanın boynuna sarılmaq istədi.

Əlif kişi əzizlərinin ürəyindən keçənləri anladı, kötüyün üstündən yerə enib dən yeyən toyuq-cücəyə qarışdı.

Nəcəf:

– Ona toxunmayın, madam ki, bu qapıya pənah gətirib, qoyun kefi istədiyi qədər burda yaşasın, – dedi.

Bir vaxtlar sahibi olduğu həyətdə durna kimi yaşamaq çətin olsa da, Durna Adam hər şeyə razı idi, təki keçmiş xatirələrinin həzinliyi, yaşadığı illərin ətri, yaddaşının sərhədləri pozulmasın.

Əlif kişi hər payız köhnə kötüyün üstünə çıxıb köç edən durnalara baxır, adam olacağı günü gözləyirdi...

POEZİYA

Gilə ƏLİQIZI

SƏN YAŞAYASAN DEYƏ

Sənə olan sevdamı,
Şeirlərlə bildirdim.
Könlündəki dərdləri,
Sevgim ilə sildirdim.

Yalan etdin düzümü,
Yaşlı qoydun gözümü.
Səni sevib özümü,
Dost, düşmənə güldürdüm.

Ucaltdım səni göyə,
Qoymadım kimsə əyə.
Sən yaşayasan deyə,
Mən özümü öldürdüm...

20.09.2019

PAYIZ

Rənglərin ən soyuğudur,
Payız bir hüzn fəslidir.
Sükutun, qəmin iziylə
Solan heyatın əslidir.

Xəzəl olan fəsli-mövsüm,
Həsrəti, qəmi bildirir.
Üşüdür bu hava məni,
Payız ruhumu öldürür.

Siz ey könül sancılarım,
Tərk eyləyib gedin məni.
Bükün sarı yarpaqlara,
Payıza dəfn edin məni...

31.12.2019

GECƏNİN ŞEİRİ

Gecənin ən dərin yuxu zamanı,
Çəkilib küçədən ayaq səsləri.
Sönübdür şəhərin gur işıqları,
Yatıbdır ən xoşbəxt olan kəsləri.

Mənsə qaranlığın kor quyusunda,
Bir dilsiz, ağızsız daşa dönmüşəm.
Əriyər çoxunun dərdi buz kimi,
Mən qarlı, boranlı qışa dönmüşəm.

Həsrətimə həsrət qatar gecələr,
Xəyalım dolanar aranı, dağı.
Mənə həmdəm olar sözlər, şeirlər,
Gecənin ən səssiz, qaranlıq çağı...

06.01.2020

QƏRİB YOLÇU

Mən bir qərib yolçuyam,
Bu dünyadan keçirəm.
Dərd içindən dərdləri
Bircə-bircə seçirəm.

Kor olmuşam tüstünə,
Buz olmuşam istinə.
Həsrətimin üstünə,
Şeirləri biçirəm.

Keçib dar yolağından,
Qurduğu dolağından.
Dünyanın bulağından,
Acı şərbət içirəm...

25.12.2019

VAR

Könlümdə Vətən adlı,
Bir qanayan yaram var.
Yurdumun yolu bağlı,
Gedəcəyim haram var.

Bu haqlı fərman deyil,
Susmalı zaman deyil.
Əlacım dərman deyil,
Vətənimdə çaram var.

Bahar yoxdur qışımda,
Torpağımda, daşımda.
Otuz ildir başımda
Matəmim var, qaram var...

03.01.2020

BAYRAĞIM

Dalğalansın bayrağım
Hər yerində yurdumun.
Sancılsın Qarabağda
Hünəriylə ordumun.

Ucalsın şanlı bayraq,
Vətənin göy üzündə.
Aparsın zəfərlərə,
Azadlığın izində.

Qüdrətin daim olsun,
Ay-ulduzlu bayrağım.
Əzəmətin var olsun,
Şəhid ruhlu bayrağım...

KEÇİRƏM

Mən həyatı yaşamıram,
Eləcə yandan keçirəm.
Zərrə-zərrə, gilə-gilə,
Nəfəsdən, candan keçirəm.

Qarşıma dağ kimi çıxan,
Könlümü od kimi yaxan.
Ömürdən su kimi axan,
Zamandan, andan keçirəm.

Yaşamağa alışmıram,
Bu həyata qarışmıram.
Çoxu ilə yarışmıram,
Şöhrətdən, şandan keçirəm...

03.01.2020

POEZİYA

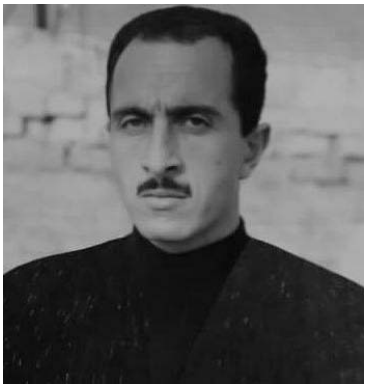

Yaşar BALAŞ

VƏTƏN

Şairəm, könlümün vüqarı Vətən,
Dilimin müqəddəs şüarı Vətən.

Duyuram hüsnünə sevgimlə qürur,
Qəlbimin fəxri, iftixarı Vətən.

Yolunda qurbandı yüz canım ola,
Mənimlə başlayıb ilqarı Vətən.

Onunla yox bir qeyri tən gələsi,
Mənliyin, məsləkin meyarı Vətən.

Əssə nə qovğa, külək kar eləməz,
Döndərər cövhərə rüzgarı Vətən.

Hünəri, qüvvəti qallac qolumun,
Əlimin taqəti, tutarı Vətən.

Var iki varlıqda qüdrət ki, varam,
Yarı ağbirçək anam, yarı Vətən.

Yetirin qadir övlad ki, atalar,
Duysun onda kəsəri, karı Vətən.

Yetirin yurduna əsgərləri ki,
Düşəndə dəf eləsin darı Vətən.

Təbi şair yetirən mehr ocağı,
Qoynunda Yaşarın məzarı Vətən.

Səngər, 1993

UNUTMA!

Laçın rayonu 18 may 1992-ci ildə erməni təcavüzkarları tərəfindən işğal edilib. İşğal nəticəsində Laçın şəhərində, Qayğı qəsəbəsində və 125 kənddə olan 13845 fərdi yaşayış evi, 48 sənaye, 63 kənd təsərrüfatı obyekti, 217 mədəni-maarif, 101 məktəb, 5 məktəbdənkənar, 3 məktəbəqədər müəssisə, 142 səhiyyə, 460 ticarət obyekti itirilmişdir.

Qarabağ müharibəsində 333 nəfər şəhid, 225 nəfər əlil olmuş, 33 nəfər hər iki valideynini itirmiş, 5 nəfər Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı adına layiq görülmüşdür. Laçın rayonu işğal edildikdən sonra rayonun 58299 nəfər əhalisi respublikanın 59 rayon və şəhərində müvəqqəti məskunlaşmışdır.

Kompüter və dizayn: **Araz YAQUBOĞLU**
Korrektor: **Firuzə NƏSİBLİ**
Operator: **Cəlal ARİFOĞLU**

Yığılmağa verilmişdir: **07.01.2020**
Çapa imzalanmışdır: **21.01.2020**
Şərti çap vərəqi: **6**
Kağız formatı: **70x100, 1/16**
Sayı: **1000.** Qiyməti: **3 AZN**

*Jurnal **"Elm və təhsil"** nəşriyyat-poliqrafiya müəssisəsində hazır diapozitivlərdən çap olunmuşdur.*
E-mail: *nurlan1959@gmail.com*
Tel: *(+99412) 497-16-32, (+99450) 311-41-89*
Ünvan: *Bakı, İçərişəhər, 3-cü Maqomayev döngəsi 8/4*